

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2234

Рензугр
Помбени-2078
в нрл фенгуз

201
—
м-64

03 AUG 2009

215

ԴՐԱՄԱՊԱԾՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՈՒՐԻՇ ՔԱՐՈՋՆԵՐ

ԹԱՐԳՄԱՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ԵՄ ԵՄԵՐԻԿԱՆ

PRINTED IN TURKEY

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԳՐԱՏՈՒՆ ԵՒ ԿՈՋԵՆՆԵՐ

Ֆիհրաներիս, Պոլսի Կոմիտե

1904

201

ՈԼ-64

ԴՐԱՄԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՈՒՐԻՇ ԿԱՐՈՋՆԵՐ

27.08.2013

2234

57516-66

George Washburn

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱԶՄԱՅԻՆ ԴԱՐԱՆ
ԿՐԹԱՆԿԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԿՐԹԱՆԿԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1924

ՏՈՔԹ. Ճ. ՈՒՈՇՊԸՐՆ

201

11-64

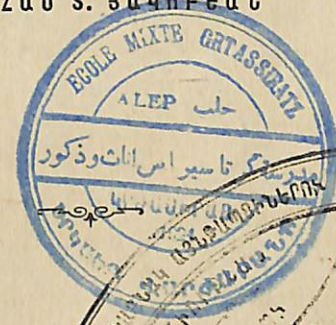
ԴՐԱՄԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՈՒՐԻՇ ՔԱՐՈՋՆԵՐ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՅ

ԱՐԱՐԱՐ Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

4. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏՈՒՆՆԱՆ

1904

George Washburn

1903 Մարտ 1 կիւրակէ օրը Տօբթ. Ուոշպրընի ծննդեան
Եօթանասուներորդ տարեդարձն էր: Այնպէս պատահեցաւ
որ այդ օրն իր կարգն էր աշակերտներուն քարոզելու, և
այդ առթիւ խօսած է այն կենսագրական քարոզը, զոր հե-
տաքրքրութեամբ պիտի կարգան ի մասնաւորի զինքը ճանչ-
ցողները:

Միւսներուն մեծ մասը չըջանաւարտներու ուղղուած
քարոզներ են և այլեւայլ ատեններ թարգմանուած: Ոմանք
Բիւզանդիոնի և Բիւրակնի մէջ երեւցած են արդէն, և այս
հրատարակուած քարոզներուն գտած ջերմ ընդունելու-
թիւնն էր որ թելադրեց ներկայ հատորիկը պատրաստել:

ԹԱՐԳՄԱՆԻԶԸ

«Ողորմութիւն քո, Տէր, զհեա
իմ եկեացէ զամենայն առաւրս կենաց
իմոց»
Սաղ. ԽԳ. 6:

ՍԱՂՄՈՍԵՐԳՈՒՆ այս բառերով
կ'արտայայտէր իր վսեմ հաւատքը Աս-
տուծոյ բարութեան եւ ողորմութեան վրայ :
Բայց իր այս հաւատքը իր անցեալ փորձառու-
թեան վրայ հիմնուած էր, եւ մենք սխալ մեկ-
նած չպիտի ըլլանք իր խօսքին նշանակութիւնը,
եթէ անցեալ ժամանակի փոխենք զայն փոխա-
նակ ապառնիի, եւ ըսենք, Ողորմութիւն քո,
Տէր, զհեա իմ եկն զամենայն առաւրս կենաց իմոց:

Այնպէս պատահած է որ իմ ծննդեանս տա-
րեղարձն է այսօր : Այսօր կը լրացնեմ իմ եօ-
թանասուներորդ տարին, զոր Սաղմոսերգուն
ուրիշ տեղ մը կը ներկայացնէ իբր ընական
սահմանը մարդկային կեանքի : Այս առթիւ կը
փափաքիմ ես ալ Սաղմոսերգուն ձայնակցիլ
եւ իրեն նման յայտարարել թէ Տէրով ողոր-
մութիւնը վայելած եմ իմ կեանքիս բոլոր օրե-
րուն մէջ :

Շատ երկամտութեամբ է որ երբէք կը ձեռնարկեմ իմ վրայովս խօսիլ հոս : Բայց այս վերջին չաբաթներուն մէջ այնքան խոր տպաւորութիւն մը ըրած է վրաս ինչ որ կը պարտիմ Աստուծոյ բարութեանն ու ողորմութեանը որ գրեթէ կարելի չէ ինձ ուրիշ նիւթ մը առնել այսօր : Եւ ինչ որ Աստուած ըրած է ինձ համար՝ Նա պատրաստ է ընել ձեզմէ որեւէ մէկուն համար :

Նպատակաւ չէ կեանքիս պատմութիւնը պատմել ձեզ, թէեւ անոր բոլոր մասերը լեցուն էին Աստուածային ողորմութեան ապացոյցներով : պիտի բաւականանամ մանկութիւնս եւ պատանեկութիւնս նկարագրելով : Կրնայի Կիկերոնի օրինակին հետեւելով ծերութեան հաճոյքներուն ու մխիթարութեանց վրայ խօսիլ ձեզ : Բայց պէտք է խոստովանիմ թէ Կիկերոնի այդ ճառը իմ հետաքրքրութիւնս չչարժեց բնաւ, երբ կարդացի զայն գոլէճի մէջ աշակերտութեանս միջոցին : Դուք ալ հաւանականաբար պիտի խորհիք, ինչ որ ես խորհեցայ այն ատեն, թէ ծերութեան հասակը շատ հեռու է եւ շատ անստոյգ եւ չկրնար ուստի ձեր ուշադրութիւնը գրաւել : Անկարելի է արդարեւ որ երիտասարդ մը ծերունիի աչքով նկատէ կեանքը : Յիշողութիւն եւ երեւակայութիւն կրնան մերձաւոր կարողութիւններ ըլլալ, բայց կեանքի տարբեր պատկերներ կը ներկայացնեն : Տարբեր բան է անծանօթ ծովը խուզարկե-

լու համար ճամբայ ելլել նաւահանգիստէն փայլուն գոյներով ներկուած նաւով մը, բոլոր առագաստներն ու դրօշակներն պարզուած, հարստութեան եւ յաղթանակի փալիլուն երազներով եւ տարբեր՝ նաւահանգիստ վերադառնալ յոգնած ու վաստակաբեկ, կայմերը խորտակուած եւ առագաստներ բլքտուած, նաւաստիներուն կէսը մեռած ու ծովուն մէջ թաղուած : Թերեւս յաջողութիւն ստացած էք : Ճամբորդութեան յիշատակը, մաքառումները՝ զորս շահած էք, վտանգները՝ որոցմէ խուսափած էք, ասոնք բոլորը կրնան յոյժ թանկագին ըլլալ : Բայց այս չէ այն պատկերը, որով երեւակայութիւնը ձեր աչքերը կը չլացնէր, երբ ճամբայ կ'ելլէիք :

Հասուն ծերութիւնը ունի իր մխիթարութիւններն ու ուրախութիւնները, որք կրնան այնքան շողշողուն ըլլալ որքան ոսկեփայլ ամպերը որք երբեմն մարը մոտող արեւին բոլորաթիւր կը հաւաքուին : Բայց երիտասարդութեան մխիթարութիւններն ու ուրախութիւնները չեն ասոնք : Տեսիլներ ունի անտեսանելիին ու յաւիտեանակալին, բայց այդ տեսիլներն այս աշխարհիս համար անցեալին կը պատկանին աւելի քան թէ ներկային ու ապագային : Ծերունին իր մանկութեան, պատանեկութեան եւ չափահասութեան կեանքը կ'ապրի վերստին, ոչ թերեւս ճիշտ այնպէս ինչպէս եղած է այդ կեանքը. այլ ինչպէս յիշողութիւնը յետս կը բերէ այն փորձառու-

Թիւնները, որք ժամանակին որեւէ պատճառով ամէնէն աւելի զօրաւոր տպաւորութիւն մը ըրած էին իր վրայ : Բարեբաղդաբար բոլոր այն փոքր սրտնեղութիւնները եւ վիշտերը, զոր կրած ենք երբեմն, այժմ մոռցուած են ամբողջովին :

Ըսել չեմ ուզեր թէ ես այս նկարագրուած շրջանին մէջ կը գտնուիմ բոլորովին : Բայց այսպէս էր Տոքթ. Համլին իր վերջին տարիներուն մէջ : Տղու հետքերը կը գտնեմ դեռ ես իմ սրտիս մէջ, եւ կենդանի ներկայն այնքան կը հետաքրքրէ զիս որքան երբէք : Ծերութիւնը տարիքի խնդիր մը չէ բոլորովին : Կան մարդիկ որ յիսուն տարեկան հասակի մէջ աւելի ծեր են քան ուրիշներ ութսուն տարեկան հասակի մէջ : Ի՜նչ ալ ըսէ Սաղմոսերգուն, շատ անգամ չէ որ ծերութեան զգացումը կ'ունենամ ես իմ մասին :

Բայց վերջապէս հասած եմ այն շրջանին, երբ կրնամ իրր լրացած նկատել կեանքս, եւ քիչ շատ ճշգրտութեամբ գնահատել ազդեցութիւնը եւ արժէքը այն փորձառութեանց, զոր ունեցած եմ իրր մանուկ եւ իբր պատանի : Եւ այս է ահա ինչ որ կ'ուզեմ ներկայացնել ձեզ այսօր, այն յուսով որ իմ փորձառութիւններս կրնան փոքր ի շատէ օգտակար ըլլալ ձեզմէ ոմանց, որք դեռ նոր կը սկսին ապրիլ իրենց կեանքը :

Յաճախ սա խնդիրը ներկայացած է մըտ-

քիս, այս օրերս, թէ որո՞նք էին իմ կանուխ կեանքիս մէջ այն բաները, որոնց համար ամէնէն աւելի պատճառ ունիմ շնորհակալ ըլլալու Աստուծոյ, եւ որոնց կը պարտիմ ամէն ինչ որ արժէք ու յարգ ունեցած է կեանքիս մէջ :

Որչափ որ մանկութիւնս կը յիշեմ, շատ խոստովալից տղայ մը չէի, եւ վստահ եմ որ տարբեր ազդեցութեանց տակ չար տղայ մը պիտի ըլլայի շատ դիւրաւ : Երբէք չեմ կրնար խուսափիլ իմ գործած քանի մը չար գործերուս յիշատակէն եւ չեմ կրնար յիշել որեւէ մասնաւորաբար գովեստի արժանի գործ, որ փոխարինութիւն մ'ըլլայ անոնց : Դպրոց սկսայ յաճախել, երբ չորս տարեկան էի, եւ բարձրագոյն վարժարան՝ երբ ինը տասը տարեկան էի : Երբ առանհինգ տարեկան եղայ, Անտուրը համբաւաւոր մէկ վարժարանը զրկուեցայ : Բայց չեմ յիշեր որ իմ դասերս հետաքրքրած ըլլան զիս այս տարիներուն մէջ : Ծոյլ էի չեմ կրնար ըսել, ուսանիլ եւ աշխատիլ չէի սիրեր . բայց բոլոր եռանդով ամէն տեսակ խաղի կը մասնակցէի, նաւավարել, ձուկ որսալ, որսորդութեան երթալ, ձի հեծնալ, մարմնամարզութեամբ զբաղիլ : Իմ սիրական յաճախավայրերէս մէկն՝ խանութն էր բարեացակամ ատաղձագործի մը, որ թոյլ կու տար ինձ իր գործիքները գործածել : Որչափ ատեն որ խաղ էր եւ ոչ գործ, չէի ձանձրանար երբէք :

Եռանդուն քաղաքագէտ մ'էի նաեւ ման-

կական տարիքէս սկսեալ, եւ որոշ կրնամ յիշել քաղաքական հանդէսներու մասնակցութիւնս, երբ դեռ եօթը տարեկան էի :

Իրաւ է որ գործօն միտք մը ունէի, բայց ներքնապէս անձնասէր, զուարճասէր, անհոգ տղայ մ'էի : Հարուստ հայր մ'ունէի եւ չունէի որեւէ մասնաւոր նպատակ կեանքի, մինչեւ տասնեւեց տարեկան եղայ :

Երբ ետ կը նայիմ այդ տարիներուն վրայ եւ կը հարցնեմ թէ ի՞նչ էր որ փրկեց զիս կործանումէ, որոշ կը տեսնեմ որ մեր ընտանեկան ազդեցութիւնն էր այն, եւ ես պատրաստ եմ չնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ իմ հօրս, իմ մօրս եւ իմ նախահայրերուս համար : Աստուածաւախ ցեղէ մը սերած եմ : Եթէ չեմ սխալիր, երկու դարու միջոցին, իմ նախնիքներէս միայն մէկը եկեղեցական եղած է : Ագարակապան, վաճառական, արհեստաւոր, տարազագործ եղած են ասոնք. բայց հաւատացեալ մարդիկ եղած են եւ պարկեշտ, քրիստոնէավայել կեանքով ապրած : Առաջինները, որ Անգղիայէն ու Սկոտլանդէն եկան, թողուցին իրենց բնակութիւնները եւ եկան նոր երկրի մը մէջ հաստատուիլ, որպէս զի պատեհութիւն ունենան իրենց խղճին համաձայն պաշտել իրենց Աստուածը : Անոնք ալ՝ զորս եւ ճանչցած եմ, իմ ծնողացս ծնողքները եւ իմ ծնողքս, ժառանգած են անոնց առաքինութիւնները, անոնց հաւատքը, անոնց բարեպաշտութիւնը եւ արդարասիրութիւնը,

ամէնքն ալ աւելի եւս ազնուացած եւ սրբացած, յորմէհետէ իրենց նախնիքն ստիպուեցան իրենց երկրէն մեկնիլ եւ Նոր Աշխարհին ամալութեանց մէջ իրենց կեանքը պաշտպանելու համար մաքաւիլ :

Ես մէկհատիկ մանչ զաւակն էի, ընտանիքին սիրականն ու պարծանքը, բայց իմ ծնողքիս առաջին խորհուրդը՝ զիս Աստուծոյ վախովը կրթել էր : Խօսիլ սկսելուս պէս մայրս ինձ սորվեցուց իր ծունկին առջեւ աղօթել : Երբէք չէին թողուր որ եկեղեցւոյ պաշտամունքէն կամ կիրակնօրեայ դպրոցէն բացակայ գտնուիմ : Աստուածաշունչի եւ Քրիստոնէականի դասերը կ'աւանդուէին ինձ կատարեալ հոգածութեամբ : Զգուշութեամբ կ'ընտրուէին կարգացած գիրքերս : Երբ չար բան մը գործէի, ինչ որ յաճախ կը պատահէր, պատիժը կը կրէի, ընդհանրապէս խարազանի միջոցաւ : Բայց միշտ կը զգայի թէ արժանի էի այդ պատիժին, կը զգայի թէ սիրով եւ ոչ թէ բարկութեամբ էր որ կը տրուէր ինձ այն : Մեր տան ամբողջ միջոցը որտե՞ս ալ համաձայն էր այն ամէն բաներուն, որ ինձմէ կը պահանջուէին : Ոչինչ կը պահանջուէր ինձմէ, որոյ օրինակը իմ հօրս եւ մօրս ամէնօրեայ կեանքին մէջ չտեսնէի : Մտքէս չէր անցնէր անգամ երբէք թէ կարելի է որ անոնք չար բան մը գործէին : Եթէ սորվեցուցին ինձ թէ մեղք էր սուտ խօսիլ, պիղծ բառեր արտասանել, ըմպելիք գործածել, շատ լաւ գի-

տէի թէ իրենք երբէք չէին հեռանար ճշմարտութիւնը խօսելէ, երբէք անպատշաճ լեզու չէին գործածեր եւ նոյն իսկ գաւաթ մը գինի չէին խմեր երբէք: Մատուաչ հասակէս թէ՛ օրինակով և թէ՛ խրատով սորվեցուցին ինձ բարեսիրութեան պարտաւորութիւնը, դրամ տալ, ծառայութիւն մատուցանել կարօտեալին, մեր մտածութեան առարկայն ընել ոչ միայն մեր դրացիները, այլ համայն աշխարհը: Մեր տան մէջ չէի յօժարեր երբէք փայտ կտրել, սպասաւորներուն գործն էր այդ: Բայց կը յիշեմ որ գնացի փայտ կտրելու աղքատ ծերունի սեւամօթ կնոջ մը համար, որ իմ մօրս պաշտպանեալներէն մին էր: Տարակոյս չունիմ որ տղայ մը եղած չէ որ ինձմէ աւելի երջանիկ տուն մը ունենար և ինձմէ աւելի հաճոյք զգար կեանքէն:

Շատ բան կը պարտէի նաեւ իմ դասատուներէս ումանց, որ բարեբաղդաբար կատարեալապէս համամիտ էին իմ ծնողացս: Խաղը աւելի կը հետաքրքրէր զիս քան ուսումը, և յաճախ իրաւամբ պատիժ կը կրէի դպրոցին մէջ: Բայց դասատուներէս ումանք այնպէս չահեցան իմ սիրտս որ մեծ ազդեցութիւն մը ներգործեցին կեանքիս վրայ, նոյն իսկ երբ դեռ տասնեւօթը տարեկան չկայի: Հոն, դարձեալ իրենց նկարագիրը և համակրութիւնն էր աւելի քան իրենց աւանդած դասերը՝ որ գրեթէ անզգալապէս առաջնորդեցին զիս իրենց օրինակին հետեւիլ, յարգել ինչ որ բարի է և համոզուիլ թէ լուրջ

բան մ'է կեանքը և ոչ թէ ամբողջովին խաղ:

Տակաւին, երբ դեռ տասնեւեց տարեկան էի, գրեթէ անհոգ տղայ մ'էի: Շատ բաներու ուշադրութիւն կու տայի, բայց որեւէ հաստատուն սկզբունք մը չունէի: Թերեւս, մասամբ մը, ասոր պատճառը այն էր որ հայրս կ'ուզէր գործի մարդ ընել զիս և իր գրասենեակին դարձնել ուշադրութիւնս. մինչ մայրս կը փափաքէր որ գոլէճ երթամ, և իր սրտին խորը այն յոյսը կը տածէր որ օր մը պիտի կարենամ Աւետարանի պաշտօնեայ ըլլալ:

Ինչ որ հիմա ինձ ամէնէն աւելի զարմանալի կը թուի, երբ այդ հին օրերուն վրայ կը նայիմ, այն է որ չեմ յիշեր թէ երբէք որեւէ լուրջ խորհուրդ մը ունեցած ըլլամ անձնական կրօնի վրայ: Չկայ տղայ մը որ ինձմէ աւելի կրօնական հրահանգութիւն ընդունած ըլլայ ընտանիքին մէջ, դպրոցին և եկեղեցւոյ մէջ: Իմ կեանքիս վրայ առանց ազդեցութեան մնացած չէր այս: Յստակ դադափար մը ունէի թէ ռո՛ն է բարին և ռո՛ն է չարը, թէ ի՞նչ բան նուստ է և ի՞նչ պատուաւոր, և քիչ էին փորձութիւնները բարոյական կեանքէն հեռանալու: Եկեղեցւոյ հաւատալիքն էր իմ հաւատալիքս և կրնայի աստուածաբանական խնդիրներու վրայ վիճաբանիլ: Բայց չեմ յիշեր թէ երբէք լրջօրէն մտադրած ըլլամ ինքզինքս Աստուծոյ ծառայութեան նուիրել: Գիտէի որ շատ չանցած՝ որոշելու էի թէ գործի՞ մարդ պիտի ըլլամ

Թէ գործն պիտի երթամ, և հակառակ էի առաջինը որոշել, որովհետեւ աւելի դիւրին և աւելի հրապուրիչ կ'երեւէր : Իրողութիւնը այն էր որ կեանքս կը վայելէի և ուրիշ բան ընելու ածապարանք չունէի : Անհաւատ չէի, կրօնքի ճշմարտութեանց վրայ տարակոյս չունէի : Բայց ինքզինքս չէի նկատեր երբէք իբր մեղաւոր մը, որ կարօտ է գթութեան ու ներողութեան : Գիտէի որ երբեմն չար բաներ կ'ընէի, բայց ընդհանրապէս խօսելով, լաւ համարում մը ունէի անձիս վրայ, և եթէ բնաւ այս նիւթերուն վրայ խորհէի ալ, այն անհոգ կերպովն էր որ ուէ տպաւորութիւն չէր թողուր մտքիս կամ սրտիս վրայ :

Կեանքիս մեծ ճգնաժամը պատահեցաւ, երբ տասնըեօթը տարեկան էի : Աստուածաշունչին ըսածին պէս դարձի եկայ, կամ ինչպէս Քրիստոս Նիկողեմոսին ըսաւ, վերսթին ծնայ, և ամենափոքր տարակոյս մը չունիմ թէ Աստուծոյ Հոգւոյն գործն էր այս : Այժմ կը նկատեմ զայն իբր իմ կեանքիս մեծագոյն շնորհքը, որուն համար երբէք չպիտի դադրիմ փառաբանել զԱստուած բոլոր յաւիտենականութեան մէջ :

Չենք կրնար թերեւս ճշդիւ ըմբռնել թէ ի՞նչպէս Աստուծոյ Հոգին մեր հոգիին մէջ կը մտնէ և կը գրաւէ զայն : Բայց կրնամ ըսել թէ ի՞նչ փորձառութիւն ունեցայ ես գիտակցաբար, ի՞նչ էին իմ պարագաներս և ի՞նչ էին այն փոփոխութիւնները, որ այդ ատեն իմ սրտիս

մաքիս և կեանքիս մէջ տեղի ունեցան, և որ արդարեւ կրնայ դարձ կամ նորոգ ծնունդ կոչուիլ : Յետոյ դարձայ և նոր կեանք մը սկսայ :

Ահա որո՞նք էին պարագաները : Մեր տունը կը բնակէի, բայց քաղաքին մէկ վարժարանը կը յաճախէի : Կրօնական անսովոր արթնութիւն մը կար եկեղեցիներուն ու դպրոցին մէջ : Ոչ միայն եկեղեցիներուն մէջ, այլ եւ ամէն տեղ մարդիկ կը խօսէին Քրիստոսի վրայ և մեղքէն ու մահէն փրկուելու ճամբուն վրայ, մեր պատաւորութեան վրայ առ Աստուած, մեր երկնաւոր Հայրը, և առ մարդիկ՝ մեր ընկերները : Կը խօսէին հաւատքի և ապաշխարութեան վրայ : Քարոզի և աղօթքի մասնաւոր ժողովներ կ'ըլլային : Իմ մօրս հաճելի ըլլալու համար ներկայ գտնուեցայ այս ժողովներէն ոմանց և գնացի խօսակցութիւն մը ունենալ մեր հովիւին հետ, զոր մեծապէս կը յարգէի ոչ միայն իբր ճարտար քարոզիչ, իբր բուն եռանդի տէր, անկեղծ մարդ, այլ և իբր բարեկամ, որուն կրնայի վստահիլ : Յուզուած էի, հետաքրքրուած աւելի քան երբէք : Աւելի քան կէս դար անցած է անկէ ի վեր, և դիւրին չէ ինձ հիմա մանրամասնօրէն նկարագրել բոլոր իմ ունեցած փորձառութիւններս, մինչեւ որ վերջապէս տեսայ թէ ո՞րքան որոշ և պարզ բան մ'էր, զոր կատարել կը հրաւիրուէի, միայն ետեւ դառնալ, ոչ ևս իմ անձնասիրական հաճոյքներուս համար ապրիլ և սկսիլ Աստուծոյ ծառայութեան

նուիրուիլ, Յիսուս Քրիստոսի ապաւինելով որ ներէ իմ մեղքերս և կեանքիս առաջնորդն ըլլայ: Ինչ բան որ վստահաբար գիտեմ և ինչ բանի համար երախտապարտ կը զգամ ինքզինքս այսօր, այն է որ ոչ թէ իմ իմաստութեամբս այլ Ս. Հոգւոյն իմ սրտիս վրայ ըրած ներգործութեամբն էր առաջնորդեցայ ճշմարտութիւնը տեսնել և անոր համաձայն ապրիլ: Ինչ որ ստուգիւ գիտեմ՝ այն է թէ այնուհետեւ նոր կեանք մը սկըսայ: Առաջին անգամ ըլլալով որոշ նպատակ և առարկայ մը ունեցայ կեանքիս մէջ և իմ բոլոր կարողութեամբս ձեռնարկեցի այդ նպատակս իրագործել: Հաւանական է որ հայրս այդատեն իր ամէնէն մեծ զոհողութիւնն էր որ ըրաւ իմ սիրոյս եւ Աստուծոյ սիրոյն համար: Այդ միջոցին չէի կրնար ըմբռնել թէ ո՞րքան մեծ էր այդ զոհողութիւնը: Հաւանեցաւ որ իր գործին մէջ իրեն գործակցելու գաղափարէն հրաժարիմ եւ գոլէճ երթամ: Այլ ծոյլ եւ անհոգ ուսանող մը չէի: Ի սկզբան դժուար էր ուսանիլ եւ ուշադրութեան սովորութիւնն ստանալ, եւ թերեւս կորսնցուցած տարիներուս պակասը չկրցի դարմանել երբէք, բայց յաջող ուսանող մը եղայ գոլէճին մէջ:

Իմ հոգեւոր կեանքիս մէջն էր որ փոփոխութիւնը ամէնէն աւելի ակնհերեւ էր: Ինձ կը թուէր թէ նոր աշխարհի մը մէջ կ'ապրէի: Ոչ թէ դադրեցայ տղայ ըլլալէ կամ անմեղ զբօսանքներէս հաճոյք զգալէ: Ասոնց տուած

ժամանակս ի հարկէ նուազած էր, բայց տակաւին հաճութեամբ կ'անցնէի իմ պարապոյ ժամերս նաւարկութեամբ, ձկնորսութեամբ, սորդութեամբ, մարմնամարզական խաղերով եւ ընկերական ժողովներու մասնակցելով: Ծըգնաւոր եղած չէի, կեանքիս մէջ հիմակուրնէ աւելի երջանիկ եղած չէի: Բայց նախկին օրերուս մէջ բնաւ չէի խորհած Աստուծոյ եւ Անոր ծառայութեան վրայ, մինչդեռ այդ էր այժմ իմ գլխաւոր խորհուրդս: Ինչ կրնայի ընել իրեն համար, ինչ կրնայի ընել համոզելու համար ուրիշներ ալ որ ծառայեն Քրիստոսի, իմ Տիրոջս: Ըսել չեմ ուզեր անշուշտ թէ այնպէս կը համարէի որ կատարելութեան մօտեցած ըլլայի, կամ թէ Քրիստոսի արժանաւոր ծառան ըլլայի: Նախկին օրերէս շատ աւելի նուազ համարում մը ունէի անձիս վրայ: Համոզուած էի, ինչպէս առաջ համոզուած չէի երբէք, թէ մեղաւոր էի, անդադար կարօտ ներողութեան եւ Աստուածային ողորմութեան: Կը յուսամ թէ փոքր ինչ յառաջդիմութիւն ըրած եմ այս անցեալ յիսուն տարուան միջոցին. կը յուսամ թէ լաւագոյն ծառայ մը եղած եմ: Բայց հարկ չէ ըսել ձեզ, որ զիս կը ճանչնաք, թէ ո՞րքան հեռի եմ կատարելութենէ հիմա ալ: Հոգեւոր կեանքը ի հարկէ կատարեալ կեանք մը չէ, բայց պէտք է որ ղէպի կատարելութիւն դիմէ անդադար: Թէեւ իր սկզբնաւորութիւնը կրնայ, ինչպէս եղաւ իմս, բնական

կեանքի սկզբնաւորութեան նման ըլլալ, նախ մանուկ կ'ըլլանք եւ ապա չափահաս : Սակայն երբ անգամ մը հոգեւոր կեանքը սկսինք, պէտք է որ զարգանանք եւ Գրիստոնէական առնութեան կատարեալ հասակին հասնինք : Ուր որ աճում չկայ՝ հոն կեանքի նշան չկայ :

Ձեռք կրնար յուսալ որ կամքի միակ ճիշդով մը պիտի յաղթենք չարին, որ մեր սրտին մէջն է : Այն փորձառութիւնը, զոր ունեցայ տասնեւեօթը տարեկան հասակիս մէջ, անտարակոյս սկզբնաւորութիւնն էր իմ ծառայութեան կեանքիս : Բայց այնուհետեւ ուրիշ ճգնաժամեր ունեցած եմ, երբ ստիպուած եմ աւելի բուռն կերպով ճգնիլ որոշելու եւ կատարելու ինչ որ ուղիւն էր, երբ իմ բովանդակ բնութիւնս կարծես կ'ընդլզէր այն ծառայութեան դէմ զոր կը կոչուէի կատարել, երբ անխուսափելի պիտի ըլլար իմ պարտութիւնս, եթէ Ար. Հոգեոյն օժանդակութիւնը չվայելէր : Այն մեծ դասը, զոր սորված եմ, եւ որուն ճշմարտութեան մասին վստահ եմ, որովհետեւ փորձաւարար գիտեմ, այն է թէ Աստուած կը լսէ եւ կը պատասխանէ մեր աղօթքին, թէ կը զօրացնէ եւ կ'առաջնորդէ ամէն անոնց, որ անկեղծութեամբ Իւր օգնութեան ու առաջնորդութեան կը փափաքին եւ զայն կը խնդրեն :

Գոյէճէն մեկնելէս վերջ եղան ժամանակներ, երբ այնպէս կը խորհէի թէ ինձ յարմար

դիրքի մը մէջ չէի գտնուեր եւ իմ բարձրագոյն կարողութիւններս կը վատնէի, եւ միայն իմ Աստուծոյ վրայ ունեցած հաւատքս էր իմ զօրավիգս, այն հաւատքը թէ Ինքն է որ յանձնած է ինձ այդ գործը կատարել : Բայց ապա ուրախութեամբ տեսայ որ այն տարիներուն մէջ Աստուած զիս կը պատրաստէր կատարելու այն գործը, զոր պիտի յանձնէր ինձ կատարել Ռոպերթ Գոյէճի մէջ : Այս գոյէճին գործն ալ իմ կամքովս չպիտի ընտրէի ես բնաւ : Շրջանաւարտութեանս միջոցին, եթէ որեւէ մէկը ըսէր ինձ թէ իմ կեանքիս սահմանուած գործը պիտի ըլլար իբր նախագահ գոյէճ մը վարել Կ. Պոլսոյ մէջ, պարզապէս պիտի ծիծաղէի իր վրայ, իմ նկարագրիս եւ իմ կարողութեանս մասին իր կատարեալ տգիտութեան վրայ : Բայց կոչումն եկաւ ինձ այնպիսի եղանակաւ մը, որ անկարելի էր երկմտիլ, եւ Աստուած ոչ միայն չնորհք եւ զօրութիւն տուաւ աստիճան մը յաջողութեամբ կատարելու այս գործը, այլ եւ հարիւրապատիկ վարձատրեց զիս իմ աշխատութեանցս փոխարէն : Ոչ ոք կրնայ աւելի երջանիկ կեանքի մը փափաքիլ քան այն կեանքը, զոր ես ունեցած եմ Ռոպերթ Գոյէճի մէջ : Ոչ ոք այս աշխարհի մէջ կրնայ խուսափիլ ցաւէ, վիշտէ եւ յուսախաբութենէ, եւ ես ալ իմ բաժինս ունեցած եմ անոնցմէ : Բայց երբ յետս կը նայիմ այն բոլոր տարիներուս վրայ, կրնամ ի բոլոր սրտէ ըսել, Ողորմութիւն քո,

Տե՛ր, զի՛նք իմ եկն զամենայն աւուրս կենաց իմոց:

Բարեբաղդութիւնն ունեցած եմ վայելելու ընկերակցութիւնն այնպիսի աշխատակիցներու, որոց վստահութիւնն ու սէրը անգին գանձ մը եղած են ինձ, վայելելու մտերիմ առնչութիւնը ամէն ազգայնութենէ հարիւրաւոր երիտասարդներու, որ սիրալիր խօսքերով կ'ողջունեն զիս այժմ ո՛ւր որ ալ երթամ աշխարհիս վրայ, և փոքր բան մը չէ ամբողջ ազգերու վստահութիւնը վայելել իրր ճշմարիտ բարեկամ: Ասկէ զատ. մինչ ես քանի մը հազար ուսանողներու դաստիարակութեան վրայ կը հսկէի, իրենք ալ շարունակ նպաստած են իմ դաստիարակութեանս, ընդլայնելով իմ միտքս, ընդլայնելով իմ սիրտս և սորվեցնելով ինձ թէ մարդը մարդ է, ի՞նչ ցեղի ալ վերաբերի:

Բայց իմ նիւթէս կը խոտորիմ: Իմ նպատակս էր միայն իմ տղայութեան եւ ուսանողութեան օրերուս վրայ խօսիլ ձեզ այսօր: Վերադառնա՛նք ուրեմն իմ գոլէճս Ամերիկա Ամըստի մէջ, որ չկրնար մրցիլ Վոսիորի հետ եւ ուր սակայն նախ և առաջ սորվեցայ Բնութեան գեղեցկութիւնները գնահատել և հրճուանօք դիտել զայնս ժամերով:

Գոլէճ մտայ 1851ին, յիսուն երկու տարի առաջ երբ տասնեութը տարեկան էի: Ամենէն մեծ և ամէնէն համբաւաւոր գոլէճը չէր այս Նիւինկլէնտի մէջ, բայց ամէնէն Քրիստոնեայ գոլէճը կը համարուէր, և ես զայն ընտրած ըլ-

լալուս համար բնաւ զղջացած չեմ: Երկու հարիւրի չափ աշակերտներ միայն ունէր այդատեն, և այդ աշակերտներուն մեծագոյն մասը հարուստ ընտանիքներու չէր վերաբերի: Այս բաներուն համար ալ երախտապարտ կը զգամ ինքզինքս: Ասոնք բոլորը կարեւոր ազդեցութիւն մը ունեցած են իմ դաստիարակութեանս վրայ: Դեռ մատաղ էի Քրիստոնէական կեանքին մէջ, շատ ընկերասէր տրամադրութիւններ ունէի և դիւրաւ կ'ազդուէի իմ ընկերներէս: Ունէի արդարեւ հաստատուն նպատակ մը Աստուծոյ ծառայելու, բայց աննպաստ պարագաներու մէջ հաւանական է որ մոռնայի զայն, ի մասնաւորի որովհետեւ առատ դրամ ունէի: Շատ երախտապարտ եմ իմ աշակերտակիցներուս և դասատուներուս, որ բարձրագոյն և լաւագոյն կեանքի մը ազդեցութեան տակ պահեցին զիս: Այն ատեն սորվեցայ դաս մը, զոր պէտք էր շատ առաջ սորված ըլլայի, և զոր ձեզմէ չատերըր դեռ պէտք ունին սորվելու, այն է՝ թէ ամօթ չէ որեւէ մարդու համար որեւէ պարկեշտ գործ կատարել: Ես կը կտրէի իմ փայտս, ես կը վառէի կրակս, կը մաքրէի սենեակս, կը ներկէի կօշիկներս, որովհետեւ նոյնը կ'ընէին բոլոր միւսներն ալ, և այս՝ նոր գաղափար մը տուաւ ինձ աշխատութեան արժանապատուութեան վրայ և յարգանք ներշնչեց աշխատաւոր դասակարգին համար, ինչ որ յայնմհետէ իր ազդեցութիւնն ունեցած է

ընկերական խնդիրներու մասին իմ համոզմանցս վրայ :

Առաջին անձներէն մէկը, որուն հետ բարեկամացայ գոլէճին մէջ, Պլիս անունով աշակերտ մ'էր երէց կարգէն, որ խղճաց ինձ նման նորեկ կրտսեր աշակերտի մը վրայ : Եւ անկէ ի վեր իմ ամենասիրելի բարեկամներէս մին եղած է : Ինքն ալ Տաճկաստան եկաւ և Պէյթուլթի Ամերիկեան գոլէճին նախագահն եղաւ անոր հիմնարկութենէն ի վեր : Իրեն կը պարտիմ շատ իմաստուն խրատներ, որ իրենց մասնաւոր արժէքը ունէին ինձ այն ատեն, և որ երբէք կորսնցուցած չեն իրենց օգտակարութիւնը : Երբ դեռ կատարեալ օտարական մ'էի վարժարանին մէջ, խորհուրդ տուաւ ինձ թէ աղէկ է որ անմիջապէս յայտնէի լռիկ եղանակաւ մը թէ ես Քրիստոնեայ մէկն էի և մտադիր՝ Քրիստոնէավայել կեանք մը վարել, և այս կերպով վարժարանական կեանքի շատ մը փորձութիւններէն ազատ պիտի ըլլայի : Փորձառար տեսայ իր խորհուրդին իմաստութիւնը : Դասակիցներ ունէի որ խաղամուլ էին, հեշտասէր և անբարոյական : Բայց իմ ամբողջ չորս տարուան ընթացքին մէջ իրենցմէ և ոչ մէկը համարձակեցաւ իսկ հրաւիրել զիս որ իրենց թղթախաղին մասնակցիմ, գաւաթ մը ոգէլից ըմպելի խմեմ կամ իրենց ընկերանամ իրենց անպատշաճ ու անպարկեշտ զուարճութեանց մէջ : Եւ ինչ որ ճշմարիտ է վարժարաններուն համար՝

ճշմարիտ է նաեւ կեանքի գրեթէ ամէն դիրքի համար : Այն մարդը որ կը յայտնէ իր սկզբունքները, կը յայտնէ թէ Աստուածավախ մէկն է ինքը, փորձութեան նշաւակ չըլլար չար մարդոց կողմանէ : Անոնք չեն փնտռեր իր ընկերութիւնը, ինչպէս չախորժիր անոնց ընկերութենէն : Դասընկերներուս նկարագիրը զարմանալի կերպով բարեփոխուեցաւ գոլէճին Քրիստոնէական ազդեցութեամբը : Յիսունեհինգ հոգի էինք երբ չըջանաւարտ եղանք, և գոնէ անոնցմէ հինգ վեցը եռանդուն Քրիստոնեաներ եղած էին : Որչափ որ ես գիտեմ, իրենք իրենց հետ տաւրին այս նկարագիրը գործնական կեանքի մէջ և մինչև վերջը պահեցին զայն : Ասոնցմէ կէսը դեռ ողջ են և Աստուծոյ կը ծառայեն տարբեր դիրքերու մէջ :

Նկարագրի այս զարգացումը անտարակոյս ամէնէն կարեւոր մասն էր մեր վարժարանական դաստիարակութեան : Մեր մտաւորական կրթութիւնը հիմնական էր և խնամուած : Այդ կրթութիւնը մեզ կը հայթայթէր այն զէնքերը զորս պիտի գործածէինք կեանքի պայքարին մէջ : Բայց մեր կրօնական կրթութիւնն էր որ որոշեց թէ ո՞ր կողմին համար պիտի գործածէինք այս զէնքերը, ինչպատ արդարութեան թէ մոլութեան, Աստուծոյ թէ Սատանային : Եթէ որեւէ չափով օգտակար եղած ենք աշխարհի մէջ, մեր ուսուցիչներուն կրօնական նկարագրին և անձնական ազդեցութեանը կը

պարտիմք զայն : Կը պարտիմք իրենց օրինակին
և իրենց համակրութեան , դասարանէն դուրս
իրենց վարած կեանքին : Մեր բարեկամներն էին ,
ինչպէս նաև մեր դաստիարակները :

Երէց կարգի մէջ եղած միջոցիս մասնաւո-
րապէս շատցաւ կրօնական արթնութիւնը վար-
ժարանին մէջ : Ուսանողները նոյն ինքն Աս-
տուծոյ ներկայութիւնը կը զգային : Շատեր որ
մինչև այն ատեն յամառութեամբ դիմադրած
էին բոլոր կրօնական ազդեցութեանց՝ յառաջ
անցան և իրենց անձերը Աստուծոյ ծառայութեան
նուիրեցին , և անոնք որ Քրիստոսի աշակերտներն
ըլլալ կը դաւանէին՝ ի նորոյ Անոր նուիրեցին
ինքզինքնին : Տեսակ մը Պենտեկոստէի օր
էր , Աստուածային ներկայութեան այն մաս-
նաւոր գիտակցութիւնը , որ շատ անգամ-
ներ շնորհուած է Քրիստոնէական Եկե-
ղեցւոյ բոլոր ճիւղերուն , երբ ցանուած բարի
սերմը , որ թերեւս տարիներով ոռոգուած
է ու խնամուած , իր պտուղը կ'արտադրէ
ի փառս Աստուծոյ և յուրախութիւն իւր ժո-
ղովրդեան : Այնպիսի փորձառութիւն մ'էր ,
զոր կարելի չէ մոռնալ և որոյ ազդեցութեան
հետքերը կը նշմարուին շատ ազնիւ կեանքերու
մէջ մինչև ցայսօր : Միտքս կու գայ իմ դասըն-
կերներէս մին , փայլուն երիտասարդ մը , որ տա-
րիներով դէմ դրած էր ամէն կրօնական ազդե-
ցութեան , որ յանդուգն և կատաղի հայոյիչ
մ'էր , և իր բոլոր հոգւովը կ'ատէր զԱստուած

և ամէն ինչ որ Աստուածային էր : Սակայն այս
ատեն խոնարհ հաւատացեալ մը եղաւ ան և ինք-
զինքը ամբողջովին նուիրեց Քրիստոսի ծառա-
յութեան , և այդ օրէն սկսեալ մինչև ցայսօր
իր ժամանակն ու զօրութիւնը տուած է Աւետա-
բանին քարոզութեան : Անոր դարձը կը նմա-
նէր Պօլոսի դարձին Դամասկոսի ճամբուն
վրայ : Այս ժամանակ էր որ , թերեւս բոլոր
ուրիշ ժամանակէ աւելի , մեր ուսուցիչներուն
իմաստութիւնը , բարութիւնը և գորովը գնա-
հատեցինք :

1855ին չրջանաւարտ եղայ և տարի մը ճամ-
բորդութեամբ անցուցի : 1856ին մայիս ամսուան
մէջ էր որ առաջին անգամ Պոլիսը տեսայ , և
մեկնեցայ առանց բնաւ իսկ երազելու թէ իմ
բնակավայրս և իմ կեանքիս գործունէութեան
ասպարէզը պիտի ըլլար այն , թէ ես ուրիշ
բոլոր տեղերէ աւելի պիտի ընտանենայի անոր
և սիրէի զայն :

Երբ ես կը նայիմ իմ հոս կատարած գործիս
և իմ կեանքիս ամբողջ եօթանասուն տարինե-
ներուն վրայ , ինչ որ — Աստուծոյ բարութենէն
և ողորմութենէն վերջ — իմ ուշադրութիւնս կը
գրաւէ այսօր , ուրիշներուն ինձ ըրած բարիքն
է : Չեմ մոռնար այն առածը թէ ամէն անհատ
ինքն է իւր նկարագրին և ճակատագրին ճար-
տարապետը , և ինչ ճշմարտութիւն որ կայ սոյն
առածին մէջ՝ կ'ընդունիմ : Թէ Աստուած զմեզ
անհատապէս պատասխանատու կը ճանչնայ

մեր նկարագրին և մեր դորձերուն համար հիմնական ճշմարտութիւն մ'է, զոր միշտ ջանացած եմ ձեր միտքերուն վրայ տպաւորել։ Ոչինչ աւելի անձնական, աւելի անհատական է քան մարդու մը կամքը, և կամքն է որ մեր նկարագիրը և մեր կեանքը կ'որոշէ։ Բայց այսօր, միւս ճշմարտութիւնը, այսինքն մեր միջավայրին ազդեցութեան ստուգութիւնը այնպիսի խորին տպաւորութիւն մը կ'ընէ մշտքիս վրայ, որ կրնամ ի բոլոր սրտէ ըսել թէ ինչ արժէքաւոր բան որ կայ իմ նկարագրիս մէջ, ինչ յաջողութիւն որ շահած եմ իմ գործիս մէջ, ուրիշներու իմաստութեան, անձնութեան և սիրալիր համակրութեան կը պարտիմ։ Բայց չեմ կրնար այսպիսի նիւթի մը մանրամասնութեանց մէջ մտնել։ Այնքան սրտիս մօտիկ նիւթ մ'է այն, որ չեմ կրնար հոս հրապարակաւ խօսիլ անոր վրայ։

Այսչափս ալ ըսի, որովհետեւ ինչ որ ճշմարիտ է իմ մասին՝ մասամբ մը ճշմարիտ է նաեւ ամէնուն մասին, եւ որովհետեւ կը պարունակէ պարտաւորութիւն մը, զոր կ'ուզեմ ձեր, երիտասարդներուդ, մտքին վրայ տպաւորել։ Միայն մէկ կերպ կայ, որով կրնաք ձեր ուրիշներուն ունեցած պարտքերը հատուցանել, եւ այդ կերպն է ընել ուրիշներուն համար ինչ որ ուրիշները կ'ընեն ձեզ համար։ Ընդհանրապէս չէք կրնար վճարել զայն՝ ծառայութիւն մատուցանելով այն մասնաւոր անձե-

րուն, որք ծառայութիւն մատուցած են ձեզ։ Երբեմն կրնաք գէթ երախտագիտութեամբ եւ սիրով հատուցում ընել, եւ միշտ կրնաք ուրիշներու հաղորդել այն բարիքը զոր դուք ընդունած էք։ Միշտ կան ձեր շուրջը այնպիսիներ՝ որոց կրնաք օգնութեան ձեռք կարկառել։ Աշխարհս ամբողջ լեցուն է տգիտութեամբ, մեղքով եւ թշուառութեամբ, և կարօտ է լուսաւորութեան եւ մխիթարութեան։ Այս կարօտութիւնը լեցնել մարդոց գործն է, ձեր գործը՝ ո՛ր չափով որ կրնաք ընել զայն։ Աստուծոյ գործելու եղանակը մարդոց միջոցաւ գործել է։ Յիսուս Քրիստոս մարդացաւ, որ կարենայ մարդոց վրայ ազդել։ Մարդէ մարդ կը հաղորդուի Հոգին Սուրբ։ Մարդիկ են Քրիստոսի արքայութեան գալստեան յոյսը։ Տէրն մեր ըսաւ իր աշակերտներուն, երբ քարոզելու զրկեց զանոնք, «Զրի առէք եւ ձրի տուք»։ Այսպէս կ'ըսեմ եւ ես ձեզ. ձրի առա՛նէք ձեր բոլոր կեանքին մէջ, ձրի տուէք եւ դուք այժմ։ Տուէք ինքզինքնիդ նախ Քրիստոսի եւ ապա մարդոց ծառայութեան, եւ այսպէս կրնաք գոնէ մասամբ մը ճանչնալ, եթէ չէք կրնար հատուցանել, այն պարտքը, զոր դուք կը պարտիք առ Աստուած եւ առ ձեր ընկերը։

Գալով ինձ, իմ բոլոր սրտովս շնորհակալ եմ որ Աստուած թոյլ տուած է ինձ բոլոր այս տարիներն անցնել Ռուպերթ Գոլէճի մէջ, որ ինձ պատեհութիւն տուած է քիչ շատ ծառա-

յութիւն մատուցանելու : Իմ միակ ցաւս այն է որ աւելին ըրած չեմ :

Տակաւին՝ ես ալ ունեցած եմ ծառայելու օրերս , որք կը յուսամ թէ դեռ բոլորովին վերջացած չեն , եւ հիմա միտքս կու գան մեր Ամերիկացի բանաստեղծներէն մէկուն խօսքերը , որ շատ աւելի լաւ կ'արտայայտեն իմ այսօրուական զգացումներս քան զոր ես կրնամ բացատրել :

Գիտեմ որ գիշերը մօտեցած է , մշուշը պատած է բլուրն ու խորշը , աշնան հասկերը անցօղ են եւ չոր , բայց ես օրս ունեցայ :

Այո՛ , ես իմ օրս ունեցայ , սիրելի Տէր , երբ քու հրամանովդ գիշերն ունենամ , թող կարճ ըլլայ վերջալոյսը , մինչ ես լոյսէն խաւարը կ'անցնիմ , խաւարէն լոյս :

ԴՐԱՄԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ոչ կարէք Աստուծոյ ծառայել
եւ Մամնայի :

Մ-ԴԷ. 2, 24.

ԳՐԵԹԷ կէս դար առաջ , 1840ին եւ 50ին , Եւրոպայի եւ Ամերիկայի գլխաւոր նաւահանգիստները լեցուն էին նաւերով , որք կը պատրաստուէին յոյժ արկածալից ճամբորդութիւն մը կատարել . Հօն հրուանդանէն անցնիլ : Այս նաւերէն շատերն հինցած էին եւ ճամբորդութեան անյարմար . բայց տակաւին ամէնքն ալ խռնուած էին ճամբորդներով , ամէն դասակարգի մարդիկ , վաճառականներ՝ որ իրենց խանութները լքած էին , արհեստաւորներ՝ որ իրենց արհեստը թողած էին , փաստաբաններ եւ բժիշկներ՝ որ բարձի թողի ըրած էին իրենց յաճախորդները , երիտասարդներ եւ ծերեր , յարգելի առնչութիւնք եւ անարգ սրիկաներ : Նաւամատոյցներուն վրայ ալ դիզուած էին

արտասուող կրիներ, մայրեր և տղաքներ որք շատ քիչ յոյս ունէին իրենց սիրելիները կրկին տեսնելու :

Այս նաւերէն շատերը ճամբորդութեան միջոցին կորսուեցան : Ոմանք ըստ բաւականին պաշար չունէին և սովամահ եղան իրենց նաւորդները : Այլք հասան ապահով : Բայց մեկնեցան անոնցմէ ամիջապէս բոլորն ալ թէ՛ անցորդք և թէ՛ նաւաստիք, և այսպէս թողուցին որ փոտին անոնք իրենց խարխիսներուն կապուած :

Միւսնոյն ատեն Միսիսիփի գետէն մինչեւ Խաղաղական Ուկրիանոս տարածուող ընդարձակ ամայութիւնէն կ'անցնէին յոգնած մարդոց խումբեր, աւելի յուսահատական և տառապալից քան ծովու ճամբորդները : Հեռաւորութիւնն երկու հազար մղոն էր . թշնամի վայրենիներու հրոսակներ էին միակ ընակիչները : Կային անշաւիղ անապատներ և ձիւնածածուկ լեռանց լայնատարած չղթաներ, ուր քաղակալիրթ մարդ ոտք կոխած չէր երբեք :

Այս խումբերէն ոմանք Հնդկներէն սպաննուեցան, այլք ծարաւէն մեռան անապատին մէջ, ուրիշներ լեռանց մէջ կորսուեցան : Բայց տակաւին մնացեալներն յառաջացան մեծ նեղութեամբ, իրենց ճամբուն մէջ թողլով իրենց ընկերաց ոսկորները, մինչև վերջապէս Սաքաւմէնթօի եղերաց վրայ հանդիպեցան անոնց որ ծովով եկած էին : Ամէնքն ալ իրենց ետին թողած էին Աստուած և օրէնք, և Պրէթ Հարթի

ճարպիկ գրիչը նկարագրած է մեզ այն ծիծաղաշարժ ինչպէս նաեւ վշտառիթ միջադէպներով լեցուն կեանքը, զոր վարեցին հոն իրենք :

Այս խօլական արշաւը դէպ ի Քալիֆորնիոյ նորագիւտ ոսկւոյ հանքերն՝ յատկանիչն էր անտարակոյս այդ ժամանակամիջոցին : Այն ատեն զարմանօք ու ապշութեամբ նայեցանք այդ անակնկալ և արտակարգ տեսարանին վրայ : Բայց այսօր դարձեալ նոյն ոգին է որ կը տիրէ Եւրոպայի և Ամերիկայի բոլոր քաղաքներուն մէջ : Այս քաղաքներու մէջ կը տեսնուին այսպիսի խումբեր խոնջ և անձկոտ կերպարանքով մարդոց, որ ոսկի կը խուզարկեն մոլեգնութեամբ . կը գոհնն առողջութիւն, ընտանիք, ամէն ինչ՝ դրամ չահելու համար, կամ վայելու համար այն անձնասիրական և յաճախ մեղսալից հաճոյքները, զորս դրամը կարող է գնել, և բացարձակապէս անդգայ են այն անձերուն մասին զորս թերեւս առաթուր կը կոխեն իրենց այս ոսկեխնդիր պայքարին մէջ :

Դիւրին է ներկայ ժամանակաց մոլութիւններն ինչպէս առաքինութիւնները չափազանցել, և այդ կէս դարը պատմութեան մէջ իրրեւորոյն շրջան մը պիտի երեւի, որ բոլոր ուրիշ շրջաններէ կը տարբերի շատ մը որոշ յատկանիչերով : Այս յատկանիչերէն ոմանք յոյժ խոստմնալից են և ամէն յարգանաց արժանի : Բայց ի մասնաւորի պիտի յիշուի իբր շրջան մը նշանաւոր՝ հարստութեան իր բուն հետամտութեամբն,

Մամոնայի իր անպատկառ պաշտումով : Մամոնան անձնաւորութիւնն է հարստութեան , այսինքն դրամի և այն բոլոր բաներուն , զորս դրամը կրնայ գնել գոհացում տալու համար մեր ախորժակներուն ու փափաքներուն :

Մամոնան պաշտողն այն անձն է որ հարստութիւնը կը պաշտէ , որ զայն կը նկատէ իբր բարձրագոյն բարիքը կենաց , և որոյ գլխաւոր նպատակն է իր անձնական հաճոյքին համար ստանալ զայն :

Քաղաքակրթութեան չափ հին է Մամոնայի պաշտումը : Վաղեմի ժամանակաց ժողովուրդներ , որք գերբնականին կը հաւատային , տաճարներ կը կառուցանէին Հարստութեան չաստուծոյն , շնորհք կը խնդրէին անկէ , զոհեր կը մատուցանէին անոր , և պատիւներ կ'ընծայէին ի փոխարէն անոր շնորհած պարգեւներուն :

Հիմակ ալ կան Մամոնային նուիրուած հոյակապ տաճարներ , ուր պաշտօն կը մատուցանեն մարդիկ այնքան եռանդով , որքան ի նումն կը մատուցուէր վաղնջուց աստուածութեանց խորաններուն առջև : Բայց այս տաճարները սակարան կը կոչենք մենք հիմա , և անոնց ուխտաւորները , կուսպաշաներէ աւելի կուսպաշտչեն հաւատար թէ Աստուածային ոգի մը կայ իրենց ոսկեղէն պատկերին մէջ ամբողջութեամբ , այլ նոյն իսկ ոսկին է որ կը պաշտեն :

Հարկ չէ վայրկեան մը իսկ կանգ առնել այստեղ ապոցուցանելու համար թէ դրամը

կամ ինչ որ դրամը կրնայ հայթայթել , աշխարհի գլխաւոր մտածումն է այժմ : Իրողութիւն մ'է այս զոր ամեն ոք կ'ընդունի : Այս է չափերուն գլխաւոր հոգը , կարեւորագոյն գործը : Առէք որեւէ դասակարգի շատ մը մարդիկ զոր դուք անձամբ կը ճանչնաք . ի՞նչ բանի վրայ կը մտածեն ամենէն աւելի : Դրամը թէ Աստուծոյ վրայ : Կը մտածեն թէ ի՞նչպէս կրնան դրամ չահիլ , ի՞նչպէս կրնան ստանալ այսինչ կամ այնինչ վայելքները , կամ թէ ի՞նչպէս ուրիշ մարդիկ իրենց դրամը կը չահին ու կը ծախսեն : Եւ յաճախ իրենց մտածումն այս չէ թէ ի՞նչպէս կարելի է դրամ չահիլ պարկեշտութեամբ , այլ թէ ի՞նչպէս կարելի է չահիլ չուտով , ի՞նչպէս կրնան իրենց ընկերը խաբել : Ի՞նչ կերպով աշխարհի երկաթուղւոյ տէրերը դիզեցին իրենց հարստութիւնը . ժողովրդեա՞ն օգտին թէ իրենց անձնական չահուն համար աշխատելով : Եւ այն հաղարաւոր չահակցական ընկերութիւնները , որոցմով լեցուն է հրապարակը , բաժնետէրերո՞ւն թէ առաջնորդներուն ու վարիչներուն յօգուտ կը գործեն : Ամերիկացիք և եւրոպացիք կը հարցնեն թէ պաշտօնեայք նախապէս այն ժողովրդեա՞ն օգուտը կը մտածեն որուն ծառայելու կոչուած են , թէ իրենց անձին օգուտը : Անոնք եւս որ կենաց պիտոյքները կը մատակարարեն մեզ՝ կու տա՞ն մեզ լաւագոյն գնով : Գիտենք թէ , կ'ըսեն , հիմա գրեթէ աշխարհիս մէջ անկարելի է գնել ուտեստ կամ դեղ որ խարդախութեամբ

չըլլայ: Ի՞նչ է գլխաւոր մտածումն արուեստագէտ մարդոց. հասարակութեան բարիքը թէ դրամ չահիլ: Որ մարդիկն աշխարհ յաջող կը նկատէ, և արժանի գովեստից ու պատուոյ: Որո՞ւն առջեւ մարդիկ ամենէն աւելի հաճութեամբ կը խոնարհին, բարի՞ մարդուն թէ հարուստին առջեւ: Ճշմարիտ չէ՞ թէ ընդհանրապէս իր հարստութեան չափով է մէկուն ազդեցութիւնը, փոյթ չէ թէ ի՞նչ միջոցներով շահած ըլլայ այդ հարստութիւնը:

Առաջին տեսութեամբ կրնայ այնպէս կարծուիլ թէ տարբեր են զէթ այն դործաւորական կուսակցութիւններ, որք տնտեսական խնդիրներ կը յուղեն այժմ: Բայց ի՞նչ է այս կուսակցութեանց գանգատը: Ի՞նչ է որ կը յուսան շահիլ ներկայ քաղաքակրթութիւնը քննադատելով: — Պարզապէս աւելի դրամ չահիլ նուազ աշխատութեամբ: Իրենց գանգատն այն է թէ չեն կրնար աշխարհի հարստութիւնէն իրենց բաժինն ստանալ, և կը յուսան որ աւելի դրամ, հաճոյքներ ու հեշտութիւն ձեռք պիտի ձգեն նուազագոյն յոգնութեամբ: Մամոնայի պաշտումն է գլխաւոր յօդուածն իրենց հանգանակին: Ինչպէս Եղիային օրերը, երբ կարծես բոլոր Իսրայէլացիք Բահալը պաշտելու տուած էին ինքզինքնին, տեսնուեցաւ որ դեռ եօթն հազար հօգի կային որք հաւատարիմ մնացած էին Աստուծոյ, նոյնպէս և այժմ կան շատեր որք երբեք չեն ծնրադրած

Մամոնայի առջեւ: Ճշմարտութիւն, պարկեշտութիւն և սէր կամ դուր փախուստ տուած չեն աշխարհէս բոլորովին, և Աստուած կենդանի զօրութիւն մ'է, որ կը տիրէ բազմաց սրտերուն վրայ, նոյն իսկ դրամամոլ ժամանակամիջոցին մէջ: Բայց որեւէ մարդու դիւրին չէ բացարձակապէս խուսափիլ իր դարուն ոգւոյն ազդեցութենէն:

Զուարճութեանց ու հաճոյից սէրը, վաղընդիփոյթ հարստանալու տենջանքը թառամեցուցած է կեանքը շատերու, որք երբեք դիտաւորութիւն ունեցած չեն ինքզինքնին Մամոնային նուիրելու, բայց ջանացած են ընել ինչ որ Քրիստոս անկարելի հռչակած է. ջանացած են ծառայել Աստուծոյ և Մամոնայի միանգամայն:

Եւ որչափ ալ բազմաթիւ ըլլան անոնք որ դիմադրած են յաջողութեամբ և անձնուրաց սիրով պահած են Քրիստոնէական հաւատքին մաքրութիւնը, յայտնի է տակաւին թէ Մամոնայի անպատկառ պաշտումն է դարուս մէջ շատերու ոգին:

Եւ ի՞նչ է ներկայ ժամանակիս այս յանկարծական ու անբեկիչ ստորնացման պատճառը: Ո՛չ թէ միակ պարագայ մը կամ վիճակ մը, այլ շատ մը իրարմէ անկախ պատճառներ միանգամայն: Երեք պատճառներ կան գոնէ, որք ակնհերեւ կը թուին ինձ:

Առաջինը, այն որ ամենէն աւելի դիւրաւ

կը թելադրուի մեր մտքին՝ սա է թէ ժամանակի այս միջոցը հարստութիւն արագապէս արտադրելու և կուտակելու այնպիսի պատեհութիւններ կ'ընծայէ, որոց նման երբեք տեսնուած չէ ասկէ առաջ աշխարհի բովանդակ պատմութեան մէջ : Երբեք ասկէ առաջ Բնութիւնը պարզած չէր իր գաղտնիքներն այնքան յօժարակամ որչափ այժմ, ոչ ալ այնքան հրաշալի գիւտերու ու հնարքներու միջոցն հայթայթած : Ընդարձակածաւալ երկիրներ բացուած են նոր գաղթականութեանց ու նոր գործառնութեանց համար : Շոգին ու երկտարականութիւնն աշխարհի ծայրերը միմեանց են մերձեցուցած, և հարստութեան տեսիլներ պարզած Եւրոպայի ու Ամերիկայի ձևներէց մարդոց առջև :

Աշխարհի հարստութիւնը տարիէ տարի աճած է անհաւատալի արագութեամբ : Միացեալ Նահանգաց մէջ միայն վերջին յիսուն տարուան մէջ հարստութիւնն աճած է 40,000,000,000 (քառասուն միլիառ) տոլար, դումար մը՝ զոր երեւակայել իսկ կարելի չէ : Քանի մը տարուան մէջ անագին հարստութիւններ զիջուած են լոկ հողին գնոյն բարձրացման հետեւանօք, և այն պերճանքները զորս երբեմն փարթամն իսկ հազիւ կրնար վայելել՝ ամենուն բաժինն եղած են այժմ : Փոքրիկ գիւղեր ու աւաններ մեծ քաղաքներու փոխուած են և աշխարհի մայրաքաղաքները լեցուն են դեռ նոր հարստացած մարդոց ասպարանքներով :

Այսպէս մարդոց երեւակայութիւնն այնքան բորբոքած է հարստութեան ու պերճանքի տեսիլներով որ սխառ են դժգոհ ըլլալ իրենց վիճակէն, և յարաճուն ցանկութեամբ կ'աշխատին իրենց հարստութիւնը բազմապատկել : Ինչ որ մարդիկ այնքան եռանդեամբ կը փնտռեն, բարձրագոյն բարիքը կը թուի իրենց բնականաբար :

Երկրորդ պատճառ մ'ալ Մամոնայի պաշտումին այս աճման՝ այս ժամանակամիջոցին նիւթապաշտ ոգւով ժողովրդական փիլիսոփայութիւնն եղած է : Թերեւս նիւթական զարգացումն եղած է փիլիսոփայական այսպիսի ոգւոյ մը զարգացման ալ պատճառը : Բայց ինչ ալ ըլլայ անոր ծագումը, ստոյգ է թէ իր ցաւալի արդիւնքն եղած է տկարացնել կրօնի ազդեցութիւնը և սորվեցնել մարդոց թէ ֆիզիքական փափաքներու գոհացումն է կենաց միակ բանաւոր վախճանը : Սորվեցուցած է մարդոց անհաւատ ըլլալ. թէ չկայ բարիք բացի հաճոյքէ. չկայ երկիւղ պատիժի. թէ բարձրագոյն բարիքն են հարստութիւնը և այն պերճանքներ զորս հարստութիւնը կրնայ հայթայթել : Կը պարծի թէ այս փիլիսոփայութիւն հիմնուած է գիտութեան գիւտերուն և մարդկային բանականութեան ամենէն ընդարձակ եզրակացութեանց վրայ : Օգուտ քաղած է ժամանակին ընծայած դիւրութիւններէն՝ ժողովրդականացնելու համար զայն և ծանակելու

ամէն աշխարհներ որք կը հաւատան Աստուծոյ :

Այս փիլիսոփայութիւնն այսպէս դրամա-
պաշտութիւնը կը ներկայացնէ, կ'արդարացնէ և
կը պաշտպանէ իբր աւելի բանաւոր քան Աստ-
ուածապաշտութիւնը, և կը հայթայթէ աշխարհի
արդարացում մը զոր մարդկային միտքը բնակա-
նաբար կը պահանջէ ունէ ընթացքի համար, որ-
չափ ալ անձնասիրական և հրապուրիչ ըլլայ այն :

Երրորդ պատճառն ընկերական է :

Ընկերական յառաջդիմութեան մէկ երեւոյթն
ամէնէն աւելի բացորոշ կը տեսնուի Եւրոպայի
և Ամերիկայի ամէնէն զարգացած հասարակու-
թեանց մէջ : Այս հասարակութեանց մէջ մար-
դիկ ապահոված են, կրօնի, մտածման և այլ
յարակից ընկերային բարիքները : Վիճաբանու-
թեան բոլոր տեւողութեան մէջ, երբ մարդ-
կային բնութեան լաւագոյն յատկութիւններէն
ոմանք ալ կարեւոր դեր մը կը կատարին, այս
Եւրոպացուց և Ամերիկացուց համոզումն այն էր
թէ անգամ մը եթէ անհատական կացութիւնն
հաստատէին, ընկերութեան երջանկութիւնն ու
բարօրութիւնն հաստատած պիտի ըլլային : Շահ-
ուեցաւ այս, բայց տակաւին այնքան ապերջա-
նիկ և անհանդարտ է յիշեալ ընկերութիւնը որ-
քան ունէ ժամանակ : Ուրիշ զիրք մը կար,
ընկերական պայմանի հաւասարակշռութիւնը,
զոր մոռցած էր, և այսօր կը տեսնէ որ հարստու-
թենէ կախում ունի ընկերական զիրքը : Կը վայե-
լէ արտօնութիւններ, բայց ի՞նչ օգուտ ունի,

կ'ըսէ իւրովի . եթէ չունիմ դրամ՝ ճշմարտապէս
վայելելու համար զայնս : Ի՞նչ օգուտ ունի
քաղաքական գործունէութիւնն առանց դրամի :
Նուաաստ խորհուրդ մ'է այս, զոր պիտի արհա-
մարհէին այս Եւրոպացուց և Ամերիկացուց հայ-
րերը, որք այդ կացութիւնը շահեցան, վրայ տա-
լով չափ բան, այլ սակայն խորհուրդն է այս դա-
րուն : Կը հաւատայ թէ այն միակ բանը զոր կը
մնայ ստանալ այժմ իր երջանկութիւնն ապահո-
վելու համար, դրամն է, և այսպէս բոլոր իր փա-
ռասիրութիւնը կը կեդրոնացնէ հարստութեան
վրայ : Ծշմարիտ դիրքը, կ'ըսէ, միակ դիրքը
որուն համար կ'արժէ մաքառիլ, արտօնութիւնն է
հարուստ ըլլալու . արտօնութիւն այդ հարստու-
թիւնը գործածելու՝ գոհացնելու համար իր փա-
փաքները, առանց ի նկատ առնելու զԱստուած
կամ զմարդ :

Այսպէս Եւրոպայի և Ամերիկայի հարուստ-
ները կը փարին իրենց հարստութեան, ինչպէս
վաղնջուց սեպուհները կը փարէին իրենց աւան-
դական իրաւանց, և անոնք որ հարուստ չեն՝
պատրաստ են ամէն միջոց ի գործ դնել հարս-
տութիւն ստանալու նպատակաւ : Մամոնան է
թէ՛ միոյն թէ՛ միւսին Աստուածը, և հարստու-
թիւնը՝ իրենց բարձրագոյն բարիքը :

Նիւթապաշտական, փիլիսոփայական և ըն-
կերական երբեակ պատճառները միացած են
անտարակոյս Մամոնայի պաշտումը պահծացնե-
լու վերջին յիսնամեայ ժամանակամիջոցին մէջ,

տկարայնելու կրօնքի ազդեցութիւնը, քանզեւ լու բարոյականի հիմերը, քաջալերելու դասակարգի ամէնէն ստորին ու դառն ատելութիւնը, և նոյն իսկ Քրիստոնէական քաղաքակրթութեան գոյութեանն սպառնալու զանազան ծայրայեղութիւններով:

Եթէ դարման մը կը վնասենք իրաց այս վիճակին համար, եթէ կը հարցնենք թէ ի՞նչ կարելի է ընել, միայն մէկ պատասխան կայ. Քրիստոսի պատասխանը. «Ոչկարեք Աստուծոյ ծառայել եւ մատնուի:» Կը կարօտինք հիւսուելոյ Երրայական մարգարէի՝ որ դար և հնչեցնէր մեր ականջներուն այն բառերը, որք այնքան յաճախ արձագանգ կը գտնէին երբեմն Երուսաղէմի փողոցներուն մէջ. «Դարձարուք առ իս և ես դառնամ առ ձեզ, ասէ Տէր Ամենակալ»: Աստուծոյ պաշտումը վերականգնացնելը միակ միջոցն է Մամոնայի պաշտումը ջնջելու, և այսօր կան աշխարհիս մէջ շատ մեծ մարդիկ որ առաջ քիչ անգամ մտքերնին բերած էին զԱստուած. բայց այժմ հասկցած են թէ այնպէս առ Աստուած դառնալով միայն կարելի է աղատել զմարդիկ Մամոնային պաշտամունքէն: Բայց մինչ այս ընդհանուր պատասխանը բաւական է ըստ ինքեան, պէտք է զգուշանանք կարգ մը սխալ հասկացողութիւններէ գործնական կենաց մէջ: Պէտք է մոռնալ թէ հարստութիւնն ըստ ինքեան չարիք մը չէ, ոչ ալ զայն կուտակելը

մեղք է: Հարստութիւնը մասամբ մը Աստուծոյ պարգեւն է, և մասամբ ալ աշխատութեան, ժրութեան, սակաւապետութեան պտուղը: Եւ ասոնք ոչ թէ միայն մեղքեր չեն, որոցմէ պարտիմք խոյս տալ, այլ՝ առաքինութիւններ են, զորս պարտիմք մշակել. առաքինութիւններ՝ որք անհրաժեշտ են անհատական նկարագրին զարգացման և ընկերութեան յառաջդիմութեան, առաքինութիւններ՝ զորս Աստուծոյ Խօսքը կը պատուիրէ: Աստուած կը պահանջէ մեզմէ օգուտ քաղել այն կարողութիւններէն զորս ինքը չնորհած է մեզ, և իր պարգեւներն իմաստութեամբ գործածել: Բայց ժրութեան ու սակաւապետութեան բնական արդիւնքն է հարստութեան արտադրութիւնն ու կուտակումը: Միշտ այնպէս պիտի պատահի որ ամէնէն երկիւղած ու առաքինի ընկերութիւններն ամէնէն աւելի արագ հարստութիւն կուտակեն:

Յայտնի է ուրեմն թէ հարստութիւնն ըստ ինքեան բարիք մ'է որ արեւուն ճառագայթներուն նման մարդուս օրհնութիւն մը ըլլալ սահմանուած է: Եւ իրօք այնպիսի օրհնութիւն մ'է, ուր որ ուղիղ կերպիւ գործածուած է: Ոչ միայն մարդուս Ֆիզիքական կարօտութիւնները լեցնելու կը ծառայէ, այլ նաեւ պատեհութիւն կ'ընծայէ մշակելու հողօգին բոլոր բարձրագոյն կարողութիւնները, և գոհացում տալու բարեսիրական զգացմանց: Միայն հոն ուր հարստութիւն կայ կուտակուած, կրնան մարդիկ ժա-

մանակ տալ իրենց մտաց մշակութեան, գրականութեան զարգացման, գիտական հետազոտութեանց, գեղարուեստից և գեղեցկին վայելքին, որոց ամէնքն ալ կը նպաստեն բարձրացընելու և ազնուացնելու մեր մարդկային բնութիւնն և ամէնքն ալ անհրաժեշտ են քաղաքակրթութեան ու ընկերային բարգաւաճման:

Այս վարժարանը և այն բոլոր առաւելութիւնները զորս կը մատուցանէ մեր դպրոցին երիտասարդներուն՝ կը պարտինք Նիւ-Եորքի վաճառականի մը ժրութեան և սակաւապետութեան բարեսիրութեան: Մենք չենք անտարակոյս որ պիտի ուրանանք թէ հարստութիւնը սահմանուած է աշխարհիս մէջ բարիք մը ըլլալու: Ոչ թէ հարստութեան վրայ մեծ արժէք մը դնելը, այլ՝ Մամոնային երկրպագութիւն և պաշտօն մատուցանելն է մեղքը. հարստութիւնը նկատելն իբր բարձրագոյն բարիքը, կենաց գլխաւոր վստահանք, փոխանակ ընդունելու զայն իբր Աստուծոյ պարգեւը, զոր պարտիմք Աստուծոյ ծառայութեան մէջ գործածել: Չկայ կռապաշտութեան կամ արեւապաշտութեան ու և է ձեւ որ աւելի ստորնացուցիչ ըլլայ քան զայս: չկայ անձնասիրութեան որեւէ ձեւ, որ աւելի նուաստ ու արհամարհելի ըլլայ քան զայս: Ոչ արեւը և ոչ կուռքը կը փրփրան իրենց պաշտօնէին հպարտութիւնը, կը ծառայեն անոր անասնական կիրքերուն կամ կրնան գործածուիլ աղքատն հարստահարելու: Բայց չկայ

ապականութիւն կամ ստորնութիւն, որոց ենթակայ չըլլայ այն մարդն որ դրամը կը պաշտէ:

Մեր ժամանակին Մամոնայի պաշտաման դարմանն ուրեմն է հարստութիւնը փճացնել, այլ նուիրել Աստուծոյ ծառայութեան, ընել զայն մեր ծառան Քրիստոնէական բարեգործութեան մէջ, և ոչ թէ մեր տէրը:

Շատ պարզ սկզբունք մը կը թուի այս, և այնպէս ալ է: Բայց ցորչափ նոյն կը մնայ մեր ժամանակին ոգին, հարստութիւն կուտակելու հետ զուգորդուած փորձութիւններ այնքան զօրաւոր են որ պէտք է ի սկզբան իսկ զգուշութիւններ ձեռք առնել անոնց դէմ, եթէ ոչ՝ յոյժ դժուարին կ'ըլլայ յետոյ դիմադրել անոնց: Պէտք է մեր սրտին մէջ առաջին տեղը տանք կրօնքի, Աստուծոյ ծառայութեան, և մինչև անգամ առաջուց ընդգրկենք գործելու այնպիսի սկզբունքներ, որք կը տկարացնեն Մամոնան պաշտելու փորձութիւնները: Այսպիսի երեք սկզբունքներ կան, որք այնպէս կը հաւատամ թէ բացարձակապէս էական են ինքզինքնիս պաշտպանելու համար այս փորձութեանց դէմ:

Ա. Պարտիմք խղճատօրէն և բացարձակապէս պարկեշտ և արդար ըլլալ մեր յարաբերութեանց մէջ մեր ընկերներուն հետ, վարուելով անոնց հետ՝ ինչպէս պիտի ուզէինք որ անոնք վարուէին մեզ հետ:

Ամէն անպարկեշտութիւն, ամէն անարդար

ընթացք, ամէն խաբէութիւն, ամէն անիրաւ վաստակ զո՞նք որ կը մատուցուի Մամոնայի, նախատինք մ'է ընդդէմ արդարութեան Աստուծոյն, կ'ապականէ և կը փտեցնէ սիրտը: Եւ այս ոչ թէ միայն հարուստին համար կ'ըսեմ, այլ և աղքատին: Այն աշխատաւորը որ կը թերանայ իր աշխատութեան մէջ, այն վաճառականը որ կը խաբէ իր յաճախորդը, այն դրամատէրը որ իր միլիոնները կը դողնայ, ասոնք ամէնքը հաւասարապէս իրենց հոգին Մամոնայի խորանին վրայ զո՞նք կը մատուցանեն ի սէր դրամի:

Բ. Պարտիմք մշակել ապրելու պարզ սովորութիւններ և մեր փափաքները չափաւորել սովորել: Որչափ աւելի սահման դնենք մեր փափաքներուն, այնքան աւելի քիչ պիտի տեսնանք հարստութեան: Որքան աւելի տեղի տանք մեր փափաքներուն, այնքան աւելի հարստութիւնը բարձրագոյն բարիքը պիտի թուի մեզ: Այս կերպով, նորասիրութեան, զբօսասիրութեան, պերճանքի, ցուցամոլութեան ծաւալում է, որ Մամոնայի պաշտող կ'ըլլան շատեր: Նոյն ինքն Նպիկուրոս ցոյց կու տայ թէ նա որ քիչով կը բաւականանայ, նա է որ երջանկութիւնն իմաստութեամբ կ'որոնէ:

Եթէ անգամ մը յանձնուինք հեշտութեանց, յանձնուինք նոյն իսկ այն տեսակ պերճութեանց որք ըստ ինքեան անմեղ են, ա'լ զո՞նք ենք ըլլար երբեք: Մենամոլութեան մը կը փոխուին այս սովորութիւնները, կը ստորնացնեն մեր

ամբողջ կեանքը, և անձնասէր ու դժգոհ կ'ընեն զմեզ բոլորովին:

Ճգնակեցութիւն, անապատին մէջ հացով ու ջրով միայն ապրիլ չպահանջեր մեզմէ Քրիստոնէութիւնը, բայց կը պահանջէ պարզ սովորութիւններ և սակաւապետ ճաշակներ մշակել իբր միակ միջոց՝ Մամոնայի ծառայութենէն խուսափելու:

Գ. Պարտիմք բարեսիրութեան ոգին մշակել: Նոյն իսկ երբ առաջին անգամ դրամ չափիլ սկսինք, սկսելու ենք նաեւ մեր չաճածին մէկ մասն յօգուտ այլոց գործածելու սովորութիւնն ստանալ: Այսու միայն կրնանք լիովին ըմբռնել թէ մեր հարստութիւնն աւանդ մ'է, զոր Աստուած տուած է մեզ ի փառս իւր եւ յօգուտ մարդկային ընկերութեան գործածելու համար: Երբ անգամ մը ստանանք այս սովորութիւնը, հաւանական է որ թողունք զայն, որովհետեւ չկայ անձնահաճութեան պերճանք մը, որ կարենայ տալ մեզ այնքան հաճոյք ու երջանկութիւն, ինչպէս տալու պերճանքը: Այն մարդը, որ խղճմտօրէն պարկեշտ է իր գործին մէջ, որ ունի պարզ ճաշակներ և սակաւապետ ունակութիւններ և որ կը սիրէ իր դրամը նաեւ յօգուտ այլոց գործածել, անտարակոյս զերծ պիտի մնայ ներկայ արծաթասէր ժամանակիս փորձութեանց մեծագոյն մասէն: Անոր կեանքը աւելի քան ուէ փաստ զոր կրնայ ի մէջ բերել՝ պիտի նպաստէ դարձնելու զայն իմաստասէր: Աս-

տուժոյ ծառայութեան : Ընդհանուր միայն մէկ միջոց կայ ուրեմն Մամոնայի պաշտօնը խափանելու . և այդ միակ միջոցն այն է որ անուանապէս Քրիստոնեայ աշխարհ առ հասարակ սթափի և նոր հաւատք մը ունենայ Քրիստոսի և անոր վարդապետութեանց վրայ, նոր կեանք մը արդարութեան , պարզութեան , կեանք մը՝ Տէր Աստուծոյ ծառայութեան նուիրուած :

Ներկայ ժամանակիս Մամոնայի պաշտօն մին վախճանը պիտի ըլլայ կա մ կրօնական մեծ արթնութիւն մը, այնպէս որ ժողովուրդք դառնան առ Աստուած և ճանչնան իրենց պարտաւորութիւններն առ Նա , և կամ կործանում , տապալում մեր քաղաքակրթութեան , դասակարգերու հակառակութիւն և վէճ , և կորուստ ամէն ճշմարիտ բարիքի :

Մարդ երբէք չկրնար դիմադրել Աստուածային օրէնքին և խուսափիլ պատիժէն : Եթէ չփութայ ապաշխարել և դառնալ առ Նա , պիտի քաղէ տխուր հունձքը այն սերմին զոր ինքն է ցանած : Արդէն կը լսենք մումուլներն այն բարոյական փոթորիկին որ կը սպառնայ աշխարհիս վրայ պայթիլ : Եթէ այդպէս պայթած չէ արդէն , պատճառը պարզապէս այն հաւատքն է զոր Մամոնայի պաշտօնեաներն արհամարհանօք կը հեգնեն . այն յարատեւ բողոքը, զոր թէ՛ խօսքով և թէ՛ գործով ըրած է կենդանի Քրիստոնէութիւնը դարուս տիրապետող ոգւոյն դէմ : Իր արդարներն եղած են աշխարհի փրկութիւնը .

ինչպէս պիտի փրկուէր Սողոմ , եթէ Աստուած տաւն արդար մարդ զանէր հոն : Ստոյգ է թէ քիչեր ուշադրութիւն կ'ընէին այս բողոքին , մինչեւ որ դժգոհութեան ամպերն սկսան նոյն իսկ հարստութեան սպառնալ : Բայց այժմ փոքր ինչ յոյս կայ թէ լաւագոյն օր մը պիտի ծագի : Յոյս կայ թէ դեռ մարդիկ պիտի սթափին նիւթապաշտութեան երազներէն և ըմբռնեն կրօնի իրականութիւնները : Ներկայ դարը կրնայ դեռ հաւատքի , արդար կենցաղի դար մը ըլլալ , դար մը՝ յորում հոգեկանը պիտի արեւնի ինքնութեան իրայ :

Այսօր իսկ իրողութիւն մ'է թէ հասարակաց կարծիքին ուժը, խղճի ձայնը, կրօնի ազդեցութիւնը, կամ երեքն ի միասին , հաւաքաբար , այնքան զօրաւոր են որ աշխարհիս հարուստները չեն համարձակիր իրարու հետ միանալ , ինչպէս կրնային, նուաճելու համար աղքատագոյն դասակարգերը : Ընդհակառակն՝ տեղի կու տան միշտ այս դասակարգերուն պահանջներուն , և դժկամակութեամբ կ'ընդունին անոնց խնդրանաց արդարութիւնը : Այս անշուշտ բարի նշան մ'է ապագային համար : Յոյց կու տայ որ դեռ Մամոնան գերիշխան չէ աշխարհիս մէջ , թէ Աստուծոյ Հոգւոյն զօրութիւնը կը չարժէ մարդոց սիրտերը և անոր Արքայութեան ուղին կը պատրաստէ հակառակ Չարին բոլոր զօրութիւններուն : Յոռետես չըլլանք , որչափ ալ միջին ըլլան ամպերը : Յոռետեսութիւնը Մամոնայի

փիլիսոփայութիւնն է և ոչ թէ Բրիստոնէութեան։
Յաւելոյ դառնանք առ Աստուած, և մինչ կը
ձգնինք անոր կամբը կատարել, հաւատք ու-
նենամք անոր իմաստութեան և զաշխարհ փրկե-
լու յաւիտենական նպատակին վրայ։

Մարդիկ և ի մասնաւորի երիտասարդք կը
հաւատան շատ հեղ թէ դրամ կուտակելով է
որ երջանկութիւն կարելի է ապահովել, թէ
հարստութեան ուղին է երջանկութեան ուղին,
թէ աղքատներէն աւելի երջանիկ են հարուստ-
ները։ Շատ սխալ է այս հաւատքը։

Երջանկութիւնն հոգւոյն ուրախութիւնն է
որ կը բղխի անձնուրաց սէրէն, սէր առ Աստ-
ուած և առ մեր ընկերը, և մեր արտաքին
պարագայից հետ մեծ կապակցութիւն մը չունի։
Հարուստը կրնայ անձնուրաց և երջանիկ ըլլալ։
Ես այդպիսի հարուստներ կը ճանչնամ։ Բայց
ընդհանրապէս, հարստութեան հետամտութիւնը
կը զարգացնէ անձնասիրութիւնը, և անկարելի
կ'ընէ երջանկութիւնը։

Հարուստներն իրենց հարստութեամբ ան-
պատճառ ապահոված չեն ըլլար նոյն իսկ կե-
նաց հաճոյքները, ոչ ալ ինքզինքնին կենաց
վիշտերէն պաշտպանած։ Հարստութիւնն անձ-
կութեան աղբիւր մ'է միշտ։ Քիչ անգամ կը
գոհացնէ փափաքը։ Չփրկեր մարդը հիւանդու-
թենէ կամ մահէ։ Չընէր անոր տունը վայր մը
խաղաղութեան, ուրախութեան և սիրոյ։ Չընէր
անոր կինն ու զաւակները օրհնութիւն անոր։

ընդհակառակն, յաճախ անէծք կը դարձնէ զա-
նոնք։ Աղքատութիւնն ունի իր դժուարութիւն-
ներն ու հոգերը, որք երբեմն մարդուս սիրտը կը
կոտրեն։ Բայց հարստութիւնն ալ կը բերէ իր հետ
ուրիշ բեռներ և վիշտեր, որք յաճախ ոչ միայն
սիրտը կը կոտրեն, այլ և հոգին կը կործանեն։
Իմաստունը կ'ըսէ Առակաց գրքին մէջ. «Մե-
ծութիւն և սնանկութիւն մի տար ինձ, այլ կշեռա
ինձ զարծանն բաւականութեամբ զի մի մեծացայց
եւ սեղից, եւ ասիցեւ քե ռ'իլ տեսնիցե զիս, եւ
կամ աղիսացայց եւ գողացայց, եւ երդուեայց յա-
նուն Աստուծոյ իմոյ։» Եւ Տէր Յիսուս կ'ըսէ
Լեււան Քարոզին մէջ. «Խնդրեցիք ճախ զար-
այութիւնն Աստուծոյ եւ զարդարութիւն, եւ այդ
ամենայն (որոց կարօտիք վասն մարմնոց ձերոց) յա-
ւելցի ձեզ։»

Երիտասարդ պարոնայք. Տարօրինակ ու նոյն
իսկ այլանդակ կրնայ թուիլ ձեզ որ այսպիսի
նիւթ մը կ'ընտրեմ այսօր քարոզիս համար։
Դուք հարուստ չէք. հաւանականաբար ձեզմէ
շատերն աղքատ են։ Դուք դրամ չ'ահելու զբա-
ղած չէք հոս, այլ թէ՛ դրամ, թէ՛ ժամանակ
կը վատնէք դաստիարակութիւն ստանալու հա-
մար, և այնպէս կը զգաք թէ շատ հեռի էք Մա-
մոնայի պաշտօնեաներ ըլլալէ։ Ստոյգ է այս.
Եւ այդ է բուն իսկ պատճառը մասնաւոր հաճոյ-
քով ներկայ նիւթս ձեր ուշադրութեան ներկա-
յացնելու։ Եթէ դրամ չ'ահելու նուիրուած ըլ-

լայիք արդէն, զեղխութեան և շուայտութեան մատնուած, շատ քիչ յոյս պիտի ունենայի ձեր եռանդուն համակրութիւնը շահելու :

Մեծ բան մ'է երիտասարդ ըլլալ, ունենալ աղնիւ սիրտ, սիրտ մը համոզումներ ընդունելու ընդունակ եւ ոչ դեռ չար ունակութիւններէ կաշկանդուած, կանգնիլ կենաց սեմին վրայ, ի եռանդով և յուսով, անտխեղձ զրահով պաշտպանուած և վսեմ ու վեհանձն նպատակներով ներշնչուած : Ծիշտ այդպիսիներու է որ կ'արժէ բարեկամական ազդարարութիւններ ուղղել : Այս նիւթն արժան է ձեր ուշադրութեան ի մասնաւորի, որովհետեւ կը պատկանի ձեր ժամանակին այն վտանգներուն և փորձութեանց, որք անխուսափելի կերպիւ կը շրջապատեն ձեր կեանքը, և կը սպառնան այն ընկերութեան որոյ մէկ մասը պիտի ըլլաք դուք :

Չենք կարող խուսափիլ ազդեցութենէն այն դարուն որուն մէջ կ'ապրինք, և դուք պիտի զգաք անոր բովանդակ ազդեցութիւնը, երբ մուտ գտնէք ձեր գործօն կենաց մէջ : Աղքատ ըլլալը չպիտի փրկէ զձեզ այդ ազդեցութենէն : Չքաւոր մէկը կրնայ նոյնչափ մոլեգնութեամբ Մամոնան պաշտել, ինչպէս փարթամը : Ոմանք, որք սեփականութեան իրաւունքը կը դատապարտեն իբր գողութիւն և կը քննադատեն ներկայ քաղաքակրթութիւնը, նոյնքան վտանգաւոր պաշտօնեաներ են Մամոնայի որքան անոնք,

որոց անձնասէր պերճութեան ու շուայտութեան կեանքն իրենց նախանձն ու ցանկութիւնը կը գրգռէ :

Եղած չէ երբեք ժամանակ մը, երբ երիտասարդը որ կ'երթայ իր դիրքը գրաւել ընկերութեան մէջ՝ աւելի պէտք ունենար Քրիստոնէական սկզբունքներով և ողջմտութեամբ մաքառելու ընդդէմ կրօնական, ընկերական ժամանակակից սխալ վարդապետութեանց, ոչ միայն յօգուտ իր անձին, այլ և յօգուտ այն ընկերութեան, որոյ վրայ ազդեցութիւն մը ի գործ պիտի դնէ : Քանզի իւրաքանչիւր ոք ոչ միայն իր ժամանակակից ոգիէն կ'ազդուի, այլ և ունի բաժին մը այդ ոգին կազմելու մէջ : Չենք կարող երբեք գիտնալ թէ ո՛րչափ մեծ է մեր ազդեցութիւնը : Կրնայ շատ աւելի ընդարձակ ըլլալ քան զոր մեք կ'երեւակայենք : Միշտ կշիռ մը ունի այս ազդեցութիւնը, և մեր պարտաւորութիւնն է արժանաւորապէս գործածել զայն : Չեմ կարծեր թէ ձեզմէ որեւէ մէկը Մամոնայի պաշտօն մատուցանել որոշէ կամաւ : Չեր ստացած դաստիարակութիւնը կարողացուցած է զձեզ գէթ ընդնշմարել բանականութեան և հաւատքի բարձրագոյն կեանքը և գէթ գաղափար մը ունենալ այդ կենաց աղնուութեան ու երանութեան մասին : Բայց վտանգն այն է որ դուք անզգալապէս պիտի փորձուիք ծառայիլ Աստուծոյ և Մամոնայի միանգամայն, փոխանակ միշտ նախ խնդրելու զԱրքայութիւնն Աստուծոյ

և զԱրդարութիւնն Նորա : Եւ ճիշդ այս է որուն համար Քրիստոս կ'ըսէ թէ անկարելի է : Այսպիսի ընթացքի մը անխուսափելի վախճանը Մամոնայի պաշտումն է :

Արժան է ամէն կերպով զգուշանալ այս վտանգին դէմ : Ժիր եղէք և սակաւապէտ , դէմ դրէք չուայտութեանց , ցոփութեանց , անառակութեանց , փորձութեանց : Արհամարհեցէք նորամոլութեան թեթեւամտութիւնները , դո՛ւ եղէք պարզ կեանք մը վարելով , պարկեշտ և արդար եղէք , և ի դէպ ժամու պիտի տեսնէք որ անա հարստութիւնը կը հաւաքուի ձեր ձեռաց մէջ : Առատասիրտ եղէք . ձեր ունեցածը դորձածեցէք յօգուտ ձեր ընկերին , նուիրեցէք Աստուծոյ . և խաղաղութիւն պիտի բերէ ձեզ իրեն հետ : Կամ եթէ ընտրէք այնպիսի կոչում մը , ուր դրամ չահիլ կարելի չէ , կրնաք աւելի գոհունակութիւն գտնել և նոյնչափ օգտակարապէս ընկերութեան ծառայել , ձեր բոլոր բարձրագոյն կարողութիւնները կեդրոնացնելով ձշմարտութիւնը որոնելու , թշուառութիւնը սփոփելու , զաշխարհ լուսաւորելու և ուրիշ որեւէ եղանակաւ մարդկութեան ծառայելու :

Շատ տարբերութիւն չընէր թէ ի՞նչ է մէկուն մասնաւոր կոչումը , բաւական է որ չըլլայ կոչումը սեղանաբոյծի մը , մականոյծի մը , որ այլոց աշխատութեամբ կը սնանի : Ամէն կոչում գովելի է , եթէ յարմարագոյնն է ձեզ և Աստուծոյ ու մարդկութեան ծառայութեան նուիրուած :

Ռոպէրթ Բոլէճի հիմնադիրներէն Մր. Ռոպէրթ վաճառական մ'էր , Տր. Համլին Աւետարանի պաշտօնեայ մը : Բայց իրենց կոչումին պատճառաւ չէ որ անոնք կը յարգուին : Կը յարգուին անոնք իրենց ազնիւ նկարագրին , իրենց բարեսէր սրտին և այն մեծ բարիքին համար զոր կատարած են : Այսպիսի նկարագիրներ և այսպիսի կեանքեր վսեմ և յարգելի կ'ընեն որեւէ կոչում , և ձեզ ու մեզ մեծ խրախոյս մ'է այդպիսի օրինակներ ունենալ մեր աչաց առջեւ :

Բ.

ՀՈԳԵԻՈՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Բայց զայս ասեմ. Հոգւով զնացէք եւ
զցանկութիւն մարմնոյ մի կտտարէք»

Գ-ը. Ե. 16:

Եթէ բիւրաւոր մարդկային էակներու արտաքին կեանքը միայն ծանօթ ըլլար մեզ, դիւրին և գրեթէ անխուսափելի պիտի ըլլար անոնց ճակատագրին մասին յոյժ յոռետես և յոյժ յուսահատ գաղափար մը կազմել: Չեմ կրնար բաղմամբոյս քաղաքի մը փողոցներուն վրայ նայիլ առանց միտքս բերելու ինչ որ յաճախ կը տեսնեմ մեր վարժարանին պարտէզին մէջ, խումբ մը տղաքներ՝ որք ուշի ուշով ու հետաքրքրութեամբ սեւ մըշիւններու մէկ քաղաքը կը դիտեն: Հոն ալ կայ ճիշտ միեւնոյն երեւոյթը եռանդուն գործունէութեան, միեւնոյն աճապարանքը, միեւնոյն ըստ երեւութիւն անօգուտ աշխատանքը: Միակ տարբերութիւնը այն է որ մըշիւններէն աւելի մեծ են մարդիկ:

Իրենց ջանքերն ալ այնպէս անիմաստ ու անարժէք կ'երեւին ինչպէս մըջիւններու բազմութեան ջանքերն : Եւ եթէ երեւցածէն զատ ուրիշ բան չկայ, արդարեւ անիմաստ ու անարժէք են այդ ջանքերը :

Բայց եթէ անգամ մը այս մարդոց ծանօթանաւ, կը փոխուի խնդիրը բոլորովին : Իւրաքանչիւր մարդու մէջ կայ անտեսանելի բան մը, որ ուրոյն անձնականութիւն մը կը ձեւացնէ, որ անջատ մարդ մը կ'ընէ զինքը, մարդ մը՝ որ իր մասնաւոր կեանքը կ'ապրի և իւր անհատական յատուկ ճակատագիրը կը չինէ : Երկու մարդիկ թերեւս կը պատահին քեզ փողոցին մէջ : Երկուքն ալ կատարելապէս իրարու կը նմանին, բայց մին՝ կարելի է՝ յետին ծայր թշուառ է, և միւսն ալ նոյնքան երջանիկ : Դաշտերուն մէջ կը հանդիպիս երկու ագարակապաններու : Ըստ երեւութին, նոյն դժուարին կեանքն է զոր կը վարեն երկուքն ալ : Բայց մին կարելի է ազտոտ է և յուսահատ, մինչդեռ միւսին սիրտը ուրախութեամբ կը խայտայ : Մեր կեանքը կ'արժէ՞ ապրիլ կամ ոչ, խնդիր մ'է որ կեանքին տեսակէն կախում ունի, և կեանքին տեսակն ալ նոյն ինքն մարդէն է որ կախում ունի և ոչ արտաքին պարագաներէն :

Եթէ կը յուզուինք մարդոց արտաքին կեանքը և ըստ երեւութին աննպատակ ու անյոյս աշխատանքը տեսնելով, ո՞րչափ աւելի յուզուելու ենք, երբ իրական ներքին կեանքին ծանօթանանք :

Մարդկային կենաց ճշմարիտ փառքն ու հրապոյրը չենք տեսներ, երբ իրեւ ամբոխ մը կը նկատենք զմարդիկ, որք կարծես կոյր մեքենական ոյժերէ կը վարուին, այլ երբ իբր անհատներ կը նկատենք զանոնք : Այն մարդը որ պարզապէս փողոցին մէջ կը տեսնենք, կրնայ ինքնաշարժ մեքենայ մը միայն ըլլալ : Բայց երբ կը ծանօթանանք իրեն, ի՞նչ ալ ըլլայ իր դիրքը, կենդանի հոգի մը կը գտնենք, հոգի մը՝ որ իրեն յատուկ յոյսերն ու վախերն ունի : Ունի իր ուրախութիւնները ու վիշտերը : Իւր կեանքին գաղտնիքը տեսանելի ու վաղանցուկ բաներուն մէջ չէ, այլ նոյն ինքն հոգւոյն մէջ, անտեսանելի ու յաւիտեական բաներուն մէջ :

Այս պատճառաւ է որ իրարու բոլորովին ներհակ երկու նկարագիրներ կրնան յաճախ կազմուիլ, թէեւ նոյնն ըլլան երկուքին ալ պարագաները : Թէ ի՞նչ արժէք պիտի ունենայ մեր կեանքը մեզ և աշխարհի համար, այս կախում ունի այն եղանակէն, որով կը գործածենք այն կարողութիւնները ու առաւելութիւնները, զորս Աստուած պարգեւած է մեզ :

Այս նկատումներով է որ այսօր ընտրած եմ նիւթս : Կը փափաքիմ ձեր մտքին վրայ տպաւորել թէ, երբ ձեր ամէն մէկուն անհատական նկարագիրը կազմուելու վիճակի մէջ է անխուսափելի կերպով, ո՞րքան հոգածութեամբ պէտք է գործածէք ձեր այն կարողութիւնները, որք

զմեղ աներեւոյթին ու յաւիտենականին հետ յարաբերութեան մէջ կը գնեն :

Հոգւով գնացե՛ք : Հոգեւոր կեանքին կարեւորութիւնն է իմ նիւթս :

Ա. Եւ նախ հարցնենք թէ ի՞նչ կը հասկընանք հոգեւոր կեանք ըսելով :

Ընդհանրապէս խօսելով՝ կրնանք ըսել թէ հոգեւոր կեանքը նոյն ինքն հոգւոյն գործունէութիւնն է հոգեւոր աշխարհի հետ իր ունեցած առնչութեանց մէջ : Հոգեւոր կեանքը կը պարունակէ գիտակցութիւնը անտեսանելիին և յաւիտենականին ներկայութեանն ու իրականութեան, ինչպէս նաև գործածութիւնը այն իմացական կարողութեանց, որով կը ճանչնանք զԱստուած և իւր օրէնքը, և այն զգացումներուն՝ որով կը սիրենք զինքը և իւր երկնային Արքայութիւնը : Քրիստոնէական բարձրագոյն ըմբռնման համեմատ հոգեւոր կեանքը կը նշանակէ թէ Սբ. Հոգին է որ միշտ և բացարձակապէս կ'առաջնորդէ մարդուս հոգին և կը կառավարէ զայն :

Բազմակողմանի և մեր կարծածէն աւելի բարդ են մեր կեանքերը, ուստի դժուարաւ կրնանք հոգեւոր կեանքի այս բացատրութիւնը ըմբռնել, և թէ որոշ կերպով չբաղդատենք զայն մեր կեանքին միւս աւելի ընտանի կողմերուն հետ :

Այն կեանքը, ուրկէ մարդուս կարելի չէ խուսափիլ ծնած օրէն մինչև մահուան օրը,

Ֆիզիքական կեանքն է, զոր բոլոր կենդանիներն ալ ունին իրեն նման : Ֆիզիքական կեանքին ախորժակներն ու փափաքներն իմաստուն ու չափաւոր կերպով զոհացնելով հաճոյք կը զգանք, մինչդեռ իր անկարգութիւններն ալ պատճառ կ'ըլլան չատ մը նեղութեանց : Ո՛րչափ մարդիկ կան որ իրենց կորովը մեծաւ մասամբ կը գործածեն այս փափաքները զոհացնելու միջոցներն ստանալ ճգնելով : Ֆիզիքական կեանքն իբր աղբիւր մեր հաճոյքներուն և ցաւերուն և իբր գլխաւոր առարկայ մեր ջանքերուն, իրաւամբ մեր ուշադրութեան կարեւոր մէկ մասը կը գրաւէ անշուշտ, և ուրիշ կերպ կարելի չէ ըլլալ : Բայց վերջապէս մեր բնութեան ստորնագոյն մասն է այն : Թէև հոգին չկրնար այս աշխարհիս մէջ խուսափիլ անկէ, բայց պէտք է որ անկէ վեր բարձրանայ և իշխէ անոր :

Կայ մեր կեանքին մէկ ուրիշ կողմը, որ ֆիզիքականին պէս ընդհանուր է և մեր կամքէն անկախ, բայց բարձրագոյն աստիճանի մը կը վերաբերի, և հոգւոյն իմացական և բարոյական կարողութեանց գործունէութիւնը կը պահանջէ : Ընկերական կոչուած կեանքն է այս : Անշուշտ է ընտանիքի մը : Ունի արտօնութիւններ և պարտաւորութիւններ, որք ուրիշ մարդոց հետ իր ունեցած առնչութեանց արդիւնքն են : Ո՛րչափ չատեր կան որք իրենց հետ այս բարձրագոյն ընկերական կեանքին մէջ կը

տանին այնքան անձնամոլ եսասիրութիւն, որ միայն կենդանական կեանքին կը վերաբերի : Եւ մենք մեծ քայլ մը առած կ'ըլլանք դէպ իրական մարդկութիւն, երբ կը սկսինք անձնուրաց գաղափար մը կազմել մեր ընկերութեան հետ ունեցած ճշմարիտ յարաբերութեանց վրայ և ուրիշներու բարօրութեան համար կ'աշխատինք որոշ կերպով :

Ունինք նաեւ իմացական կեանքը, որ անշուշտ քիչ չափ կարեւոր դեր մը կը կատարէ մարդկային ամէն ուրիշ գործողութեանց մէջ, և որ սակայն ուրոյն կրնայ մշակուիլ ու զարգացուիլ : Ամէնքս ալ գիտենք թէ ի՞նչ է այս կեանքը . և ամէնքս ալ մասամբ կը գնահատենք անոր վսեմ բնութիւնը : Բայց հաւանականաբար մեզմէ քիչերը միայն կրնան որոշ գաղափար մը ունենալ անոր սահմանաւորութեանց մասին :

Այն մարդը, որուն կեանքը իմացական է լոկ, սառնակոյտի մը չափ ցուրտ է և անհրապոյր : Ոչ Աստուծոյ բարեկամ է և ոչ մարդոց : Իր կեանքն ալ կերպով մը այնքան թերի է որքան լոկ կենդանական կեանքը : Թէեւ կրնայ տրամաբանել ու խորհրդածութիւններ ընել անստեանելի ու յաւիտենական բաներու վրայ, բաժին չունի այս բաներէն, և չհասկնար բնութէ ի՞նչ է այս հոգեւոր կեանքը որուն վրայ կը խօսինք :

Ասկէ զատ կայ նաեւ մարդկային կեանքին ուրիշ մէկ կողմը, որուն յաճախ մասնաւոր

անուն մը կու տանք և կ'ըսենք կրօնական կեանք : Կրօնական կեանքն հոմանիշ ըլլալու էր հոգեւոր կեանքին : Բայց դժբաղդաբար այնպէս չէ : Կրօնական կեանք ըսելով սովորաբար կը հասկցուի ամէն ինչ որ մարդիկ կրօնի անունով կը կատարեն : Ինչպէս կու պաշտն ունի իր կրօնական կեանքը, նոյնպէս նաեւ Քրիստոնեան ունի իր կրօնական կեանքը : Եւ երբ Քրիստոնեայ աշխարհի կրօնական կեանքին վրայ կը խօսինք, գիտենք թէ այդ կեանքը շատ անգամ բոլորովին զուրկ է հոգեւորութենէ : Արտաքին ձեւերը միայն ունինք մեր միտքը, եկեղեցիներու արարողութիւնները ու ծէսերը՝ որք կրնան, ինչպէս յաճախ կը պատահի, միայն արտաքին ձեւեր ըլլալ և այլ ոչինչ : Այս արարողութեանց սկզբնական նպատակն էր անշուշտ հոգեւոր կեանքը զարգացնել, բայց շատ պարագաներու մէջ հոգեւոր կեանքին տեղը կը գրաւեն բոլորովին :

Կրօնի արտաքին ձեւերը մեր բոլոր յարգանքին արժանի են անտարակոյս, և կրօնի ազդեցութիւնը զօրացնելու կը ծառայեն : Բայց ասոնք մարմինն են կրօնքին, մինչ հոգեւոր կեանքն է բուն հոգին : Ծշմարիտ հոգեւոր կեանքը այս բոլորէն վեր եւ այս բոլորէն տարբեր բան մ'է, թէեւ անոնց ամէնուն մէջ ունի իր դերը . չը ստորնացնէր զանոնք, այլ կը սրբազործէ : Ադ եթե ուսիցե՛ք, եթե ընկիցե՛ք, եթե զինչ եւ գործիցե՛ք, զամենայն ինչ ի փառս Աստուծոյ արասցիք :

Հոգեւոր կեանքն է զԱստուած ճանչնալ ամէն բանի մէջ. Նորա կամաց հպատակիլ, զինքը փնտռել, զինքը սիրել. Իրեն հետ հաղորդակցիլ: ԶԱստուած ճանչնալու և սիրելու համար անհրաժեշտ կարողութիւններն ունինք ի բնէ: Բայց ինչպէս մեր բոլոր իմացական կարողութիւնները նոյնպէս նաեւ այս կարողութիւնները կրնանք գործածել, կամ թողուլ որ թմրած մնան: Հոգեւոր կեանք ունեցողը կը գործածէ զանոնք, և Քրիստոսի կենաց ու վարդապետութեանց լուսովն կը տեսնէ զԱստուած իր ճշմարիտ ստորոգելիքներովն իբր մեր միշտ ներկայ և միշտ մարդասէր Երկնաւոր Հայրը, և այսպէս զԱստուած ճանչնալն է Յաւիտենական կեանքը: Այս կարողութիւնները գործածելով է որ Սուրբ Հոգիին կարելի կ'ընենք մուտ գտնել մեր կենաց մէջ և մեր հոգիները սրբազործել:

Ի մի բան, ուրեմն, հոգեւոր կեանքն է Աստուծոյ հետ քալել, ճանչնալ մեր ճշմարիտ յարաբերութիւնը իր հետ մեր բոլոր փորձառութեանց և գործառնութեանց մէջ, և ջանալ իրեն հաճոյ ըլլալ Իւր օրէնքին համաձայն վարելով մեր կեանքը: Ինչպէս արեւը երկիրը գեղեցկութեամբ կը զարդարէ, կեանք կուտայ իւր ջերմութեամբը, նոյնպէս նաեւ պիտի տեսնենք թէ Աստուծոյ հետ քալելը կը փոխակերպէ մեր ամբողջ բնութիւնը և լուսոյ աղբիւր մը կը դառնայ:

Շատ տարիներ առաջ մութ և ամենի գիշեր մը Պաղեստինու բլուրներուն վրայէն կ'անցնէինք ձիերով: Յոգնած էինք և ուժաթափ: Արահետը տեսնել կարելի չէր և ձիերը երբեմն ժայռերու վրայ կը բարձրանային, երբեմն ճահիճներու մէջ կը մխրճէին: Օղբ լեցուն էր տենդածին թոյնով: Վրաններու մօտ վառող կրակներ, որք երբեմն երբեմն կ'երեւէին, մթութիւնը աւելի թանձրացնելու և մեր վտանգաւոր կացութիւնը մեզ աւելի յայտնելու միայն կը ծառայէին: Բայց առաւօտը ծագեցաւ՝ և ճիշտ երբ բլուրի մը գագաթը կը հասնէինք, արեւը բարձրացաւ իւր բոլոր փառքովը ձիթենեաց լեռան վերեւ, և մեր առջեւ ներկայացուց Երուսաղէմ՝ քաղաքը, զոր առաջին անգամն էր որ կը տեսնէինք: Փարատեց մեծասակար շոգիները մթնոլորտէն և փառաւոր տեսարան մը պարզեց մեր շուրջ՝ ոսկեղէն լուսոյ հեղեղներով ողողելով Սուրբ քաղաքը և նոյն իսկ գետինը, մեր ոտից տակ, դալար խոտով ու փալիլուն ծաղիկներով պճնելով: Այնքան մեծ էր այս յանկարծական փառքին ու գիշերուան մթութեան և ամենուրեք հակապատկերը որ մոռցանք մեր յոգնութիւնը և ուրախութեան աղաղակներ սկսանք արձակել: Ծիշտ այսպէս, հոգեւոր կեանքը կը փարատէ մեր բնութեան խաւարը, ցոյց կուտայ մեզ երկնային Երուսաղէմը, կը մաքրէ մեր ապականեալ միտումները, կը լուսաւորէ մեր միտքերը, սուրբ կենաց ճշմարիտ գեղեցկու-

Թիւնը կը յայտնէ մեզ, և մեր սիրտը սիրով ու բերկրութեամբ կը լեցնէ : Այսպէս է հոգեւոր կեանքը, և այժմ հարցնենք թէ ի՞նչպէս կրնանք այդ կեանքն ստանալ ու զարգացնել :

Թէ դիւրին չէ ստանալ հոգեւոր կեանքը, թէ ինքն իրեն առանց մարդոց կողմանէ ջանք ըլլալու չգոյանար, յայտնի է այս, քանի որ այնչափ մարդիկ զանց ըրած են այն կեանքը : Այն ստիպողաբար մարդոց դիմում չընեն կենդանական կեանքի փափաքներուն նման : Անոր կը հակառակին և կը դիմադրեն անձնահաճութիւնը և անձնասիրութիւնը, որ մարդոց մեղսալից բնութեան վրայ կ'իշխեն, ինչպէս նաև մարդոց չուրջը եղող բոլոր չար աղդեցութիւնները : Երկրորդապէս կ'ընենք միտումներ, որոնք մարդուն մէջ մասնաւոր նորասիրութիւն մը դարձած է անտես ընել բոլորովին այս հոգեւոր կեանքը և հեգնել զայն իր կանայքի կեանք մը : Դիւրին չէ դիմադրել ու յաղթել այս թէ՛ ներքին և թէ՛ արտաքին հակառակութեանց և անտեսանելին ու յաւիտեանականն ի նկատի ունենալով ապրիլ : Բայց այն կարելի է Աստուծոյ շնորհքովը, և մեր ամենուս կոչումն է այսպէս ապրիլ : Ի՞նչպէս կ'ըլլայ այս սակայն : Կարելի է, որովհետեւ մարդիկ կրնան իրենց ջանքերուն մէջ վստահ ըլլալ Սուրբ Հոգւոյն օգնութեան վրայ : Բայց որո՞նք են այն մասնաւոր ջանքերը զորոնք ընելու են անոնք : Հարկ չէ ճգնաւոր ըլլալ և աշխարհէն անսպասելի փախչիլ : Ոչ իսկ հարկ է Միստիկ-

եան ըլլալ, փորձել մարմինէն խոյս տալ և հոգեկան տեսիլներու մէջ փնտռել զԱստուած, թէև անտարակոյս թէ՛ ճգնաւորք և թէ՛ Միստիկականք երբեմն կարող եղած են բարձր հոգեւոր կեանքի մը հասնիլ : Բայց այս ոչ ձեռք կերպն է, և ոչ իմ կերպս : Աստուած կոչած է զմեզ, ինչպէս կոչած է մարդոց մեծագոյն մասը, աշխարհիս մէջ ապրիլ, աշխարհիս գործառնութեանց մասնակցիլ, մարդկութեան վերաբերող բոլոր բաներով շահագրգռուիլ, և այս միջավայրին մէջ է որ կը հրաւիրէ զմեզ հոգեւոր կեանք վարել : Ի՞նչպէս կրնանք ընել զայս : Այսօր կը հարցնենք ի մասնաւորի թէ ի՞նչպէս երկրասփռութեան մէջ կրնայ ընել զայս : Նախ և առաջ թող նա լրջօրէն նկատէ իր կեանքը : Թող անկեղծութեամբ և ողջմտութեամբ քննէ իր բնութիւնը ու ճակատագիրը, ոչ իբր տեսլական վարդապետութիւններով զբաղող իմաստասէր մը, այլ իբր եռանդուն գործնական մարդ մը : Մենք պարզ կենդանիներ չենք որ ներկայ վայրկեանիս հաճոյքներուն ու ցաւերուն մէջ միայն ապրինք : Բարձրագոյն կարողութիւններ ունինք. ունինք բանականութիւն, խիղճ, կամք, պարտաւորութիւններ և գիտակից առնչութիւն մը ուրիշ էակներու հետ : Ոչ մէկ երկրասփռ, որ այս համոզումն ունի և անկեղծութեամբ հետամուտ կ'ըլլայ այս ամէնը հասկնալ, կրնայ զգալ թէ իր կեանքը լոկ երազ մ'է, կամ խաղ մը : Այլ՝ ամէնէն լուրջ բանը աշխարհիս մէջ, և

ամէնէն գործնական և ստիպողական խնդիրն ալ այն է թէ ի՞նչպէս պիտի գործածէ իր կեանքը: Երբեմն աղու մը նկարագիրը բոլորովին կը փոխուի, երբ այս խնդիրն անոր ուշադրութեան կը ներկայանայ ազդեալպէս: Եւ թէեւ այս խնդրոյն անոր սուած պատասխանը շատ թերի կրնայ ըլլալ, տակաւին բաւական է զայն զգաստաբոց ներու և իր կենաց ընթացքը փոխելու:

Կեանքը այսպէս լրջօրէն նկատելու ունակութիւնը նկարագրի զարգացման ամէնէն էական պայմաններէն մին է, և առանց ասոր՝ հոգեւոր կենաց մէջ յառաջդիմութիւն կարելի չէ: Ուրիշ էական բան մ'է նաեւ պարտաւորութեան զգացումը մշակել: Մենք ալ կոյր բնազդներով չենք կառավարուիր, ինչպէս կը կառավարուին միւս կենդանիները: Խորհող էակներ ենք, կարող՝ չարն ու բարին զանազանելու, կարող՝ բարին գործելու. պատասխանատու ենք մեր բոլոր գործերուն, և չկայ բան մը որ այնքան նպաստէ հոգեւոր կենաց որքան մեր առ Սատուած և առ մեր ընկերն պատասխանատուութեան զգացումը: Ներքին այն ձայնը, որ անդադար չի՛ կամ Մի՛ Ըներ կը հրամայէ մեզ, և որ Սատուծոյ ձայնն է արդարեւ, պէտք չէ երբեք անլսելի թողուլ: Այդ ձայնը կը դատապարտէ անձնասիրութիւնը, և կը հրամայէ մեզ Սատուծոյ և մեր ընկերին, այսինքն ուրիշ ամէն մարդոց, սէրն ընտրել իրր մեր գործոց շարժառիթը: Խիստ ահաւոր մտածում մ'է

այս: Ամէն տեսակ շարժառիթներ ամէն կողմէ մեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն. ոմանք նուաւստ և ստորնացուցիչ շարժառիթներ, ոմանք ազնիւ ու վսեմ: Բայց ասոնցմէ ամէնէն վեր կը կենայ մեր առ Սատուած պատասխանատուութեան զգացումը. և որչափ աւելի խորհինք անոր վրայ, որչափ աւելի փափաքինք անոր ազդեցութեան տակ դնել մեր կեանքը, այնչափ աւելի կը ներշնչէ զմեզ և մեր ամբողջ էութեան կ'իշխէ:

Դարձեալ, Յիսուս Քրիստոսի նկարագիրը ուսումնասիրեցէք: Ըսել չեմ ուզեր թէ աստուածաբանօրէն ուսումնասիրելու էք զՅիսուս և Անոր երկեակ բնութեան վարդապետութեան փիլիսոփայական վիճաբանութեան անձնատուր ըլլալու էք, այլ անձնապէս ծանոթանալու էք Անոր հետ: Համայն Քրիստոնեայք կը վկայեն թէ Անոր պէս ուրիշ մէկը ապրած չէ բնաւ: Ի՞նչ ալ ըլլայ ձեր հայեցողութիւնը Անոր մասին, անկարելի է ուրանալ թէ Նա Ինքն է կեդրոնական անձնաւորութիւնը մարդկային պատմութեան մէջ: Եւ երբ ծանոթանանք Անոր, դիւրաւ պիտի հասնինք այն բարձրագոյն խորհուրդին թէ Նա էր խոստացեալ Էմմանուէլը, Սատուած ընդ մեզ, մեր Տէրը և Փրկիչը, որոյ միջոցաւ կրնանք Հօր Սատուծոյ մօտենալ:

Անոր անձնական նկարագիրն էր որ Իւր առաջին աշակերտներուն սիրտը շահեցաւ, և Անոր կենաց պարզ պատմութիւնն էր որ Քրիստոնէ-

ական Եկեղեցւոյ հիմը դրաւ : Այդ օրէն սկսեալ մինչեւ ցայսօր ամէն անգամ որ եկեղեցիին ապականուած է և հեթանոսացած , ամէն անգամ որ փրկափայական կամ գիտական անհաւատութիւնը իր ուժերն համախմբած է Քրիստոսի կրօնքը կործանելու համար , ոչ թէ եկեղեցիին նուիրապետութիւնը կամ աստուածաբանները , կամ մարդկային այլ հնարքներ փրկած են զայն , այլ պարզապէս այն ազդեցութիւնը զորՔրիստոսի անձնականութիւնը ի գործ դրած է մարդոց սիրտերուն եւ կեանքերուն վրայ : Քրիստոս միայն փրկած է իր կրօնքը և նա միայն կրնայ փրկել զմեզ :

Ուսանինք ուրեմն Յիսուս Քրիստոսի կեանքն ու նկարագիրը , կրցանալու չափ մօտ երթանք Անոր : Մեր գաղափարներն Անոր մասին կրնան շատ անկարեւոր ըլլալ ի սկզբան : Եւ թէեւ այս աշխարհիս մէջ երբեք չհասնինք պիտի կատարեալ գիտութեան , բայց եթէ սրտովին և սիրով զնա ճանչնալ ջանանք , ոչ միայն հետզհետէ պիտի աճի մեր գիտութիւնը Անոր վրայ , այլ նաեւ հետզհետէ աւելի պիտի նմանինք Անոր , մինչեւ հասնի այն կատարեալ օրը , այսինքն երկնային կեանքը , երբ պիտի երթանք Անոր հետ ապրիլ և պիտի տեսնենք զինքն յայտնապէս :

Իմ վերջին թելադրութիւնս թէ ինչպէս երիտասարդը կրնայ իր հոգեւոր կեանքը զարգացնել՝ սա է . Պէտք է որոշ կրօնական պարտաւորութիւններ ունենալ հրապարակային և

առանձնական , յստակ կերպով զանոնք հասկըցած ըլլալ և զգուշութեամբ կատարել :

Պէտք է սովորի առանձինն աղօթել և երկըրպագութիւն մատուցանել մինչեւ որ այնպիսի մտերիմ յարաբերութիւններ ունենայ Աստուծոյ հետ , այնպէս զգայ իր Աստուծոյ կարօտութիւնը , որ իրեն բնական ըլլայ փողոցին մէջ կամ ուրիշ որեւէ տեղ աղօթել ինչպէս բնական է բարեկամի մը հետ խօսիլ : Ժամանակ տալու է այս պարտաւորութիւններուն , ի մասնաւորի Տէրունական Օրուան մէջ , ինչպէս Աստուած պատուիրած է : Պէտք է Աստուծոյ Խօսքը ուսանի . կրօնասէր , բարեպաշտ մարդոց հետ ընկերանայ : Մարդ մը իր սովորական ընկերներէն և իր կարգացած գիրքերէն կը ճանչցուի իրաւամբ : Այս առանձին պարտաւորութիւններէն զատ կան նաեւ հրապարակային կրօնական պարտաւորութիւններ , որք ոչ միայն օրինակ կ'ըլլան ուրիշ մարդոց եւ միջոց Քրիստոնէութեան բարի վարմունքը տարածելու , այլ նաեւ միջոց կ'ըլլան մարդոց բուն հոգեւոր կեանքը զարգացնելու : Քրիստոնէութիւնը կրօնք մ'է , որ կը քարոզէ մարդոց մէկզմէկ եղբոր պէս սիրել , կը քարոզէ Աստուծոյ հայրութիւնը , և այս կը նշանակէ թէ ամէն մարդիկ եղբայր են եւ կարօտ մէկզմէկու , թէ մարդիկ կը կարօտին իրարու սիրոյն , ինչպէս անոնք կը կարօտին Աստուծոյ սիրոյն :

Հրապարակային ընկերական երկրպագու-

թիւնը էական մէկ մասն է Յիսուս Քրիստոսի կրօնքին : Արդարեւ եկեղեցւոյ հրապարակային երկրպագութիւնը շատ թերի է : Երբեմն ձանձրալի է , երբեմն մոլորութեամբ ու նախապաշարումներով արատաւորուած , երբեմն կատարուած անպիտի մարդոց կողմանէ , որոց անծանօթի պէս է ճշմարիտ կրօնքը : Ոչ կը պաշտպանեմ այս թերութիւնները և ոչ կ'արդարացնեմ : Բայց մեր Տէրը եւ իր աշակերտները կերթային երկրպագել տաճարին և ժողովարանին մէջ : Թէեւ քահանաները և դպիրները կեղծաւոր էին , եւ թէեւ թերի էր երկրպագութիւնը , տակաւին տաճարը Աստուծոյ տունն էր : Հեթանոսներն էին որ , երբ դարձի եկան , մէկէն թողուցին կռապաշտական տաճարները , ուր սուտ աստուածներու պաշտօն կը մատուցուէր : Այսպէս իմ հաւատքս այն է թէ մենք պարտաւոր ենք հրապարակային պաշտաման ներկայ գտնուիլ Քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ նոյն իսկ երբ ամէն կերպով համամիտ չենք անոր ձեւերուն : Զանաք հոգեւորել զայն որչափ կրնանք , բայց չթողունք զայն :

Այսպէս է հոգեւոր կեանքը . Խոնարհութեամբ քաշել Աստուծոյ հետ : Այս կեանքն ունեցողը լրջութեամբ ու ողջմտութեամբ կը նայի իր կեանքին վրայ , կը մշակէ իր առ Աստուած և առ մարդիկ ունեցած պարտաւորութեան զգացումը , կ'ուսումնասիրէ Քրիստոսի կեանքը , որոշ կրօնական պարտաւորութիւններ կը կատարէ թէ՛

առանձինն , թէ՛ հրապարակաւ : Անձնուարացութեամբ այլոց բարիքին կը նուիրէ ինքզինք և ի վեր քան զամենայն Սուրբ Հոգւոյն խոստացեալ օգնականութեան կ'ապաւինի : Արդ , այս ամէնը կ'ենթադրէ հաստատուն և անխախտ նպատակ մը , որ բոլորովին անհամաձայն է աշխարհային կեանքի մը անհոգ ու անձնամոլ ոգւոյն : Հիմա պիտի անցնինք նկատել ուրիշ խնդիր մը :

Գ. Խնչ է այն շարժառիթը որ կը մղէ զմեզ հոգեւոր կեանքն ստանալու ճշնիլ : Խնչո՞ւ այսպիսի ճիգ մը ընելու ենք :

Կայ շարժառիթ մը , որ ազդած է նոյն իսկ կռապաշտներուն սրտին վրայ և որ դիմում կ'ընէ ամէն խորհող մարդու բանականութեան : Բնական շարժառիթն է այս :

Խնչ որ ընդհանրապէս մեր բարոյական կարողութիւնները կը կոչենք՝ անտարակոյս բարձրագոյն տեղը կը գրաւեն : Ասոնք են որ զմեզ յարաբերութեան մէջ կը դնեն անտեսանելիին ու յաւիտենականին հետ , անվախճան կեանքին հետ , նոյն ինքն Աստուծոյ հետ : Ասոնք են որ կը զբաղին արդարութեան այն անփոփոխ սկզբունքներով , որոց վրայ Աստուած հիմնած է տիեզերքը և որք մարդոց բարոյական ամէն գործերուն նկարագիրը կ'որոշեն : Այս կարողութեանց մէջ կը գտնեն մարդիկ սիրոյ այն զգացումները , որք լոյսն ու յոյսն են աշխարհի , և պայման ամէն երջանկութեան թէ՛ հոս եւ թէ՛

հանդերձեալին մէջ : Այս կարողութեանց գործածութենէն կախում ունի հոգեւոր կեանքը :

Խեղացութիւն է ուրեմն անտես ընել զանոնք : Բանականութեան պահանջն է, ինչպէս նաեւ բարոյականութեան պահանջն է, միշտ բարձրագոյնը ընտրել մանաւանդ քան ստորինը, Վեր բարձրանալ մեր ստորին բնութենէն, որ նիւթական է և վաղանցուկ, և մշակել այն կարողութիւնները որք երանաւէտ անվախճան կեանքին համար պիտի պատրաստեն զմեզ :

Ամէն դարու ու ամէն ժողովրդի մէջ ամէնէն նշանաւոր միտքերը ըմբռնած են այս շարժառիթին կարեւորութիւնը, եւ իրենց ունեցած լոյսին համեմատ ամէն միջոց գործածած են հոգեւոր կեանքն ստանալու համար : Ամէն դարու եւ ամէն ժողովրդի ամէնէն տեւական յիշատակարանները եղած են տաճարները, որք աստուածներու երկրպագութեան համար կառուցուած են :

Կայ ուրիշ գործնական շարժառիթ մ'ալ, որ նմանապէս արժանի է մեր ուշադրութեան, քանի որ մարդ ենք. շարժառիթ՝ զոր բոլոր կրօնական դաւանութիւնք ընդունած են, թէեւ բնականաբար իր կատարեալ կարեւորութիւնը կը գտնէ Քրիստոնէութեան մէջ :

Հոգեւոր կենաց զարգացումը կը սրբացնէ և կ'ազնուացնէ մեր բովանդակ էութիւնը, եւ կեանքն արժանի կ'ընէ ապրելու նոյն իսկ ամէնէն խոնարհ ու աննպաստ պարագայից մէջ :

Շատ մեծ սխալ մ'է ենթադրել թէ նիւթական յաջողութիւնը, ինչ ալ ըլլայ իր ձեւը, հարըստութիւնն կամ բարձրութիւնն, կամ երկուքը միանգամայն, անպատճառ նկարագրի ազնուութիւն կամ երջանկութիւն կը պարգեւէ, և նիւթապաշտ ընկերվարութիւնը ոչ աւելի սիրել կու տայ և ոչ աւելի սէր շահիլ : Աշխարհիս ամէնէն հարուստ երկու մարդոց ներքին կեանքին ծանօթ էի ատենօք : Ասոնցմէ մէկէն աւելի ստորին ու ապերջանիկ մարդ չկար բովանդակել Նիւ Եորքի մէջ : Միւսը ամէնուն սէրը ու յարգանքը կը վայելէր և, որչափ որ կարող եմ դատել, երջանիկ մարդ մ'էր : Երկուքին մէջ եղած տարբերութեան գաղտնիքն իրենց նկարագրին էր : Մին կ'ապրէր՝ միայն ուտելու, խմելու և պարելու համար, մինչդեռ միւսը բարձրագոյն կեանքին հասնիլ կ'աշխատէր : Նոյնը կրնանք ըսել աղքատներու մասին, անոնց մասին որ այնքան տառապանք կը կրեն իրենց օրապահիկը ճարելու համար : Մէկը կ'աշխատանայ իր աղքատութեամբ, մինչդեռ ուրիշ մը ամէն օր աւելի կը մօտենայ նմանութեանը Քրիստոսի, որ ինքն ալ աղքատ էր ու արհամարհուած :

Նիւթապաշտը կ'ըսէ թէ ուրիշ աշխարհի մը խաբուսիկ խոստումներով մարդիկ գերի ըրած են գործաւորը, զրկած են զայն այս աշխարհիս երջանկութենէն, և կ'առաջադրէ այս չարիքը դարմանել՝ սորվեցնելով գործաւորին թէ ու-

րիչ կեանք չկայ եւ թէ գոհացուցիչ օրականն է բարձրագոյն բարիքը այս աշխարհիս մէջ։ Ստոյգէ դժբաղդաբար թէ գործաւորները շատ անգամ զրկանք կրած են հարուստներէն։ Նոյնքան ստոյգ է թէ ծայրայեղ աղքատութիւնը անհալաստ է բոլոր մարդկային զարգացման։ Բայց գոհացուցիչ օրականը երբեք չազնուացներ, ոչ ալ երջանկութիւն կը բերէ այն մարդուն, որ կը մերժէ զԱստուած եւ կ'անգիտանայ իր բարձրագոյն բնութիւնը։ մինչդեռ հոգեւոր կեանքը ազնուացուցած է աղքատը եւ անպատում երջանկութիւն բերած՝ անոր խրճիթը։ Ինչպէս կարելի է ուրանալ թէ ո՛րչափ անբացատրելի մխիթարութիւն մ'է տառապեալին գիտնալ, ընդունիլ թէ Աստուած մը կայ մեզմէ վեր, թէ յաւիտենական հանգիստ մը կայ յոգնածին եւ անվախճան ուրախութիւն՝ տրտմածին։ Հոգեւոր կեանքը մեզ կու տայ այս ամէնը եւ աւելի բան մ'ալ։ Այս կեանքն արժանի կ'ընէ ապրելու աշխարհիս մէջ, ինչ ալ ըլլան մարդու մը արտաքին պարագաները։ Անոր իրական կեանքն իր ներքին կեանքն է։ Եթէ մոլութեամբ եւ ատելութեամբ լեցուն է անոր սիրտը, պիտի ստորնանայ եւ թշուառ ըլլայ թէ՛ աղքատ ըլլայ թէ՛ հարուստ։ Եթէ անոր սիրտը լեցուն է սիրով առ Աստուած եւ առ մարդիկ, եթէ անոր խորհուրդները անտեսանելի եւ յաւիտենական բաներու վրայ են, ոչ կրնայ ստորնանալ եւ ոչ ապերջանիկ ըլլալ։ Այս եղած է

աշխարհիս փորձառութիւնը, եւ չկայ փրկիստիանութիւն մը որ կարենայ փոխել զայն։

Բայց հարկ չէ աւելի երկարօրէն խօսիլ այն ընդհանուր շարժառիթներուն վրայ, որոց կարեւորութիւնը հաւասարապէս ճանչցած են բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդներն ու իմաստունները։ Մենք Քրիստոսեայ կը կոչենք ինքզինքնին, եւ հոգեւոր կեանքի մեծ շարժառիթը Քրիստոսի սէրն է։ Աշխարհիս մէջ Անոր մասնաւոր դործն էր հոգեւոր կեանք մը հաստատել հոս, իրենց ստորնութենէն ազատել զմարդիկ եւ համերաշխութեամբ միացնել զանոնք Աստուծոյ հետ, սորվեցնել անոնց՝ զԱստուած ու զիրար սիրել։ Հոգիներու վրայ Քրիստոսի իշխանութիւնը չէր կրնար բռնութեամբ հաստատուիլ, ոչ ալ կրնար տարածուիլ։ Չայն իրենց ազատ կամքով ընդունելով է որ մարդիկ Քրիստոսի հպատակ կ'ըլլան, եւ ուրիշ մեղաւոր մարդերէ կ'որոշուին՝ միայն իրենց նկարագրով, որ Քրիստոսի նկարագրին նման պէտք է ըլլայ։ Անոր նկարագրին էական յատկութիւնը այն էր որ հոգեւոր կեանքը կը տիրէր Անոր բովանդակ ընութեան վրայ։ Հոգեւոր կեանքը թափանցած ու փառաւորած էր Անոր բոլոր ֆիզիքական, իմացական եւ ընկերական կեանքը։ Եթէ ուրեմն մեր փափաքն է Քրիստոսի հպատակ ըլլալ, եթէ մեր սիրտը Անոր անհուն սէրէն շարժած է երբեք, եթէ երբեք կը յուսանք Անոր միջոցաւ յաւիտենական կենաց հաս-

նիլ, պէտք է որ ասոնք ամէնը ամէնէն զօրաւոր
շարժաւիթներն ըլլան՝ մեր հոգիներուն մէջ ալ
մշակել տալու մեզ այս հոգեւոր կեանքը : Որ-
չափ աւելի լաւ ճանչնանք զիւրքը, այնչափ
աւելի կը սիրենք զիւրքը : Որչափ աւելի սի-
րենք զիւրքը, այնքան աւելի զօրաւոր կ'ըլլայ
Ասոր նմանող ըլլալու մեր փափաքը :

Եթէ ռուսիշ շարժառիթներ, որք նախապէս դիմում կ'ընեն բանականութեան և փորձառութեան, մարդոց ջանալ տուած են հոգեւոր կեանքն ստանալ, ո՛րքան աւելի մեծ ըլլալու է ազդեցութիւնը այս շարժառիթին, որ իւր մէջ միւսները կը պարունակէ և նաեւ մեր սիրտեւրուն ամենէն բուռն սիրոյ զգացումներուն կը խօսի: Զկայ ասոր հաւասար ռուսիշ շարժառիթ մը: Թէ մարդ կրնայ տակաւին դիմադրել այս շարժառիթին, թէ մարդոց մեծագոյն մասը ուշադրութիւն չընծայեր անոր, թէ նոյն իսկ անոնք որ անոր ազդեցութիւնը կը զգան այնքան թերի կերպով՝ կը հնազանդին անոր, թէ Քրիստոնէական Եկեղեցին յաճախ կորսնցուցած է իր հոգեւոր կեանքը և վերացական վարդապետութիւններով և սնամէջ ձեւականութիւններով գոհացած է, այս ամէնը ակներեւ ազացոյց են մարդկային սրտին մեղանշականութեան և մարդոց կարօտութեանն Աստուծային Փրկչի մը, այսինքն Աստուծոյ Որդւոյն, որ կարող է փրկել մեր հոգին:

Այսպէս եւն այն չարժանի թները որք դի-

մուսկի՛ւնն մեր բարձրագոյն և աշխուսագոյն
բնութեան : Ուրիշ շատ մը շարժառիթներ ալ
կրնայի ներկայացնել : Շատ քիչ բան յիշեցի
ներկայ կեանքէն զատ ուրիշ կեանքի մը մասին,
ոչ ձեր յոյսերուն դիմում ըրի եւ ոչ ձեր երկիւղ-
ներուն հանդերձեալ աշխարհին նկատմամբ : Բայ
մը չըսի երկինքի կամ դժոխքի մասին : Բայց
մի կարծէք որ այս նիւթերուն վրայէն այսպէս
անցած եմ , որովհետեւ անկարեւոր և մեր ու-
շադրութեան անարժան կը համարիմ զայնս :
Երկինքի միակ ճամբան հոգեւոր կեանքն է ,
որ ինքն ալ տկար և անկատար սկզբնաւորու-
թիւնն է այն անվախճան կեանքին զոր պիտի
ունենանք Քրիստոսի հետ : Առանց հոգեւոր
կեանքի՛ կարելի չէ որ հոգին ազատի այն
ապականութենէն , որոյ վտխճանն է յաւիտե-
հական մահ : Իհնչ կայ որ աւելի արժանի ըլլայ
մեր ուշադրութեան քան մեր անվախճան կեանք
քին և յաւիտենական մահուան խնդիրը : Բայց
ասոնք ձեզ ընտանի շարժառիթներ են : Իմ
նպատակս էր այսօր ձեր ուշադրութիւնը հրա-
ւիրել այն շարժառիթներուն , որ այնքան բա-
ցորոշ չեն , բայց որ կրնան նոր ազդեւորութեամբ
դիմում ընել ձեր բանականութեան ու ձեր սրտին
եւ համոզել զձեզ նոր ճիգ ընել բարձրա-
գոյն կենաց հասնելու , հոգւով քալելու , Աս-
տուծոյ հետ քալելու համար :

Երիտասարդ պարոններ ,

Այն հիւլթը դոր ախոր ձեր ուշադրութեան

ներկայացուցի, ինձ թելադրուեցաւ մասամբ ալ-
եայլ մարդոց կեանքերէն որոց ականատես
եղայ վարժարանէս բացակայութեանս միջոցին,
մասամբ ալ իմ փափաքէս այս ձեր վարժա-
րանական կեանքի ընթացքին վերջին կիրակի
օրն ըսելու ձեզ ինչ որ, եթէ ուշադրութեան
առնէք, գործնական մեծ կարեւորութիւն ունի
ձեր ապագայ հոգեւոր կեանքին համար :

Այնքան աւելի զօրաւոր է իմ այս փափաքս,
որքան ցաւով կը յիշեմ թէ ձեր այս վեր-
ջին ու ամէնէն կարեւոր տարւոյն մէջ շատ քիչ
պատեհութիւն ունեցայ ձեր հետ ըլլալու : Իմ
բացակայութիւնս կորուստ մը չէր ձեզ համար,
որովհետեւ ուրիշներ լեցուցին իմ տեղս եւ
իմ գործս կատարեցին : Բայց կորուստ մ'է
ինձ համար որ ձեզ հետ չունեցայ այն մտերիմ
յարարեութիւնները զորս պիտի ունենայի, եթէ
ի միասին ուսած ըլլայինք այն մեծ նիւթերը
որք ձեր միտքը գրաւած են այս տարւոյն մէջ.
Եւ այս իմ վերջին ու միակ պատեհութիւնս է իմ
կորուստս ըստ կարելոյն դարմանելու :

Քաջ գիտէք դուք սակայն թէ մեր համակ-
րութիւնը մեր ուսանողաց հանդէպ չ'վերջանար,
երբ իրենց գալուցական ընթացքը կը վերջանայ:
Անոնց կը հետեւինք աշխարհիս մէջ գրեթէ
նոյն այն եռանդով որով պիտի հետեւէինք բուն
մեր զաւակներուն :

Անոնց կը համակրինք իրենց փորձութեանց
մէջ, կ'ողբանք անոնց ձախորդութեանց վրայ,

կ'ողբախանանք անոնց յաջողութեանց վրայ :
Մեր ներկայացուցիչներն են անոնք, և մարդիկ
իրաւամբ անոնցմով կը դատեն զմեզ :

Գիտէք նմանապէս թէ մեր համոզումն է թէ
դաստիարակութեան մեծագոյն նպատակը նկա-
րագրի կազմութիւնն է : Ինչ որ է մարդ, նոյնն
են անոր գործերը : Մեր ջանքը չէ այնքան ձեր
գլուխները տեղեկութիւններով լեցնել որքան
զարգացնել ձեր հոգեւոր կարողութիւնները, և
այս զարգացումն ալ բնականօրէն կը պահանջէ
ինքնավստահ, անկախ նկարագրի մը :

Նկարագրիւր սակայն չկազմուի միայն իմա-
ցական կրթութեամբ : Աւելի կախումն ունի
մեր զգացումներէն, ու մեր կամքի եւ հոգւոյ
բարձրագոյն բարոյական կարողութեանց գոր-
ծունէութիւնը կը պահանջէ. ուրիշ խօսքով, այն
հոգեւոր կեանքը որուն վրայ խօսեցանք այսօր:
Այսպէս ձեր ապագային վրայ խորհելով, այս
երեւցաւ ինձ ամէնէն կարեւոր նիւթը, որուն
վրայ կրնայի ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել :

Յունական դիցաբանութեան մէջ կը պատ-
մուի թէ Թետիս, Ա. քիլլէսի մայրը, իր որդին
Ստիւքս գետին մէջ մխրձեց, որովհետեւ անխո-
ցելի ըլլար եւ ապահով :

Այսպէս եւ մենք միշտ կը փորձենք գտնել
միջոց մը, որով անխոցելի ընենք զձեզ և ապա-
հով աշխարհիս ամէն փորձութիւններէն : Դուք
նոր կեանք մը կը սկսիք այնպիսի ջրջանի մը և
այնպիսի պարագայից մէջ, որք մասնաւորա-

պէս աննպաստ են մաքուր ու անձնուրայ նկարագրի մը պահելու : Ամէն տեսակ փորձութիւններ պիտի չըջապատեն զձեզ աշխարհիս մէջ : Զեր ընկերներէն գէթ ոմանք պիտի հեգնեն ձեր սկզբունքները, արհամարհեն ձեր հաւատքը, եւ ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն՝ զձեզ ալ իրենց հաւասար ընելու, լոկ կենդանական կեանքի մը մղելով զձեզ գետնաքարչ : Պիտի հանդիպիք լուրջ եւ ուսեալ բայց թերահաւատ մարդոց, որք պիտի փորձեն համոզել զձեզ թէ ձեր հաւատքը յօդս ցնդած նախապաշարում մ'է : Եւ պիտի հանդիպիք անուանապէս Քրիստոնեայ մարդոց, որոց կեանքը բոլորովին հակառակն է իրենց դաւանութեան :

Աւաղ, չկայ վտակ մը, ուր կարենայինք մենք ալ մխրձել զձեզ՝ այդպիսի միջավայրի մը վտանգներուն դէմ պաշտպանելու համար զձեզ : Բայց առանց յոյսի չենք, որովհետեւ գիտենք թէ մարդու մը նկարագիր կախումն ունի ոչ թէ իր միջավայրէն, այլ՝ իրմէն : Դուք կրնաք ձեր միջավայրէն վեր բարձրանալ, այսինքն՝ Յիսուս Քրիստոսի հետեւիլ, որչափ ալ աննպաստ ըլլայ այդ միջավայրը : Բայց տակաւին առանց վախի ալ չենք, որովհետեւ այս հոգեւոր կեանքը ինքնին չգոյանար, տարտամ փափաքներու եւ երբեմնակի անկանոն ճիգերու արդիւնք չէ :

Յորչափ աշխարհիս մէջ կ'ապրինք, հոգեւոր կեանքը կարելի է պահել միայն հաւատարիմ, յարատեւ գործածութեամբ այն միջոցներուն,

որոնցմէ ոմանք ձեզ ներկայացուեցան այսօր : Ուեէ ճշմարիտ բարիք աշխարհիս մէջ, եւ ամենէն աւելի յաւիտենական բարիքը, չստացուիր առանց եռանդուն եւ իմաստուն ճիգի : Եւ թէ եւ այս ճիգը նուազ դժուարին կ'ըլլայ որչափ աւելի սովորական դառնայ, տակաւին չկրնար դադրիլ երբէք : Երբ ուրեմն մարդս կը փափաքի որ հոգեւոր նպատակին հասնի, կը փափաքի նաեւ որ այդ նպատակին հասնելու համար լաւագոյն միջոցներն ի գործ դնէ : Եթէ կ'ուզէ խոնարհութեամբ քալել Աստուծոյ հետ, եթէ կ'ուզէ հոգիով քալել, պէտք է որ լրջութեամբ նայի կեանքին վրայ, պէտք է ըմբռնէ իր պարկեանքին վրայ, պէտք է ըմբռնէ իր տականութիւնները առ Աստուծոյ, պէտք է ճանչնայ զՆա ինչպէս յայտնած է Ինքզինքը Յիսուս Քրիստոսի անձին մէջ, եւ պէտք է ազօթքի եւ երկրպագութեան կրօնական պարտքերը կատարէ զգուշութեամբ :

Այսպէս ընելով մարդս անմիջապէս կատարեալ չըլլար : Աղատ պիտի չըլլաք կենաց փորձութիւններէն ու յուսախաբութիւններէն այլ ձութիւններէն : Եւ յուսախաբութեամբ այն բացարձակ վստահութեամբ թէ, ո՛րքան ալ երկար ըլլայ մաքառումը, կարելի չէ որ անյաջող ըլլայ ձեր հոգեւոր կեանքը, որովհետեւ նոյն ինքն Աստուծոյ յաւիտենական նպատակներուն համաձայն կը գործէք : Փափաքելի է կանգնիլ կենաց սեմին վրայ՝ ինչպէս զուրք երբեմն կանգնեցաք դպրոցին սեմին վրայ եւ երիտասար-

դուժեան վստահ հայեացքովը նայիլ կենաց բուր
կարելիութիւններուն վրայ ապագայ երկար
տարիներուն մէջ :

Ուրախացէք ձեր պատեհութեանց վրայ, բայց
մանաւանդ ուրախ եղէք գիտնալով որ աշ-
խարհային այս անդուլ փոփոխութեանց ամենի
հոսանքին մէջ կայ Մէկը, որ չփոխուիր երբէք,
և որոյ նպատակներն յաւիտեանական են և չեն
վրիպիր երբէք :

Աստուած նոյնն է երէկ, այսօր և յաւիտեանս :
Եւ ո՞րքան վսեմ է նայիլ մեր ապագայ հո-
գեւոր կեանքին վրայ և վստահ ըլլալ թէ Ա-
նոր հետ քալելով կրնանք մեր դերը կատարել
Աստուծոյ երկնային Արքայութեան մէջ, զոր
ժամանակն ու փոփոխութիւն չեն կարող բնաւ
կործանել և որ պիտի մնայ անսասան, երբ
ամէն վաղանցուկ բաներ վաղուց իսկ անհետ
եղած ըլլան :

ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔ ԻՐ ՄՏԱՏԻՊԱՐ ԿԵՆԱՅ

Որ կամիցի ի ձէնջ մեծ լինել՝ եղիցի
ձեր պաշտօնեայ, եւ որ կամիցի ի ձէնջ
առաջին լինել՝ եղիցի ձեր ծառայ :
Որպէս որդի մարդոյ ոչ եկն պաշտօն
առնուլ, այլ՝ պաշտել, եւ տալ զանձն
իւր փրկանս փրկանակ բազմաց :

Մատ. Ի. 26—28

ԸՍՈՒԱԾ է թէ մարդս երկտասար-
կապիլ զուլթեան միջոցին ապագային մէջ
կ'ապրի. չափահասութեան միջոցին ներկան է որ
զինքը բոլորովին կը գրաւէ, իսկ ծերութեան
միջոցին անցեալին կը դառնայ վերստին : Բա-
նաստեղծութիւնն ու արուեստը լուսաբանած են
այս առածը, և փորձառութիւնն ալ հաստա-
տած է զայն : Մատալ տարիքի երազանաց
մէջ Սպանիական դրեակներ կը կառուցանէ
միշտ երեւակայութիւնը, և այն դրեակներն ալ
կը պնէ ամէնէն աւելի վաւիաքիլի ու հրա-
պուրիչ բաներով : Այսպիսի յոյսերով խայտա-
ցող երկտասարդին ամէն ինչ կարելի կը թուի :

Աշխարհն հեշտութեանց դրախտ մ'է, ուր կրնայ զեգերիլ ըստ հաճոյս, ուր կրնայ սքանչելագոյն ծաղիկը կամ համեղագոյն պտուղը քաղել : Եւ մինչ տարիները կը սահնի տակաւ, իւր կենաց մտատիպարը կը կազմէ հետզհետէ, կ'ընտրէ կենաց այն ասպարէզը, որ ամենէն աւելի կը հրապուրէ զինք և կ'որոշէ այդ ասպարէզին մէջ յաջողիլ :

Մտատիպար մը յղանալու այս կարողութիւնը մարդուն որոշիչ յատկութիւններէն մին է . մին այն մտաւոր կարողութիւններէն՝ որ զմարդ կը տարբերէ անասունէն : Այն երիտասարդը որ չունի զինքն առաջնորդող մտատիպար մը, բան մը պիտի չկարենայ ի գլուխ հանել աշխարհիս մէջ : Նման է նաւու մը, որ ալեաց վրայ կը տատանի անօգնական, մերթ յառաջ կը մղուի տեղատուութիւնէն, մերթ ժայռերու կը բաղխի մակընթացութիւնէն : Չունի նպատակ մը որուն դիմէ : Չունի գաղափար մը՝ զոր իրագործել ջանայ և պարագաներուն խաղալիքն է միայն : Հոս հոն կը տարուբերի առանց գիտնալու իսկ թէ որն է նաւահանգիստը ուր պիտի ուզէր ժամանել, եթէ կարենար : Անասունին բնական կեանքը այս է : Ասկէ աւելի բարձր կեանք մը չգիտեր, և անոր անշուշտ հաճելի է այսպէս ապրիլ : Բայց այսպիսի կեանք մը երբէք չկրնար գոհայնել անմահ հոգւոյն տենջանքը : Մարդ առանց ունենալու մտատիպար մը, զոր իրագործել ճգնի, բեռ մ'է ոչ միայն

մարդկային ընկերութեան, այլ և իրեն . թշուառ է, դժգոհ, մարդատեաց : Կը կարծէ թէ մարդկային ընկերութեան պարտքն է զինքը հոգալ : Կը սրտմտի, որովհետեւ աշխարհ կը թերանայ իւր պարտաւորութեան մէջ : Ընկերութեան ցուրտ և վտանգաւոր անդամներն են այսպիսիք :

Պէտք է մոռնալ սակայն թէ մտատիպարի մը կազմութիւնը գործն է երեւակայութեան, որ, եթէ ողջ բանականութենէն չկառաւարդուի, մարդուս մտաւոր կարողութիւններուն ամէնէն քմահաճը կը դառնայ : Արուեստագէտն իսկ որ կը ճգնի մարդկային կերպարանքը մարմարիոնի վրայ քանդակել, չվտանջիր իր երեւակայութեան : Տարիներով մարդակազմութեան և արուեստի լաւագոյն օրինակները կ'ուսումնասիրէ համբերատար աշխատութեամբ, և ապա կը ձեռնարկէ իւր մտատիպարը ստեղծել : Երեւակայութեան գործն է այս անշուշտ, բայց երեւակայութեան մը, որ ողջ բանականութենէ հրահանգուած է և ուղիղ դատողութենէ առաջնորդուած : Նոյն իսկ բոլոր իր այս յարատե ուսումնասիրութեանց հակառակ արուեստագէտն հազիւ կրնայ յուսալ մրցիլ Պէլլէտէրէի Ապոլոնի կատարելութեան հետ, նախնի ժամանակաց այն անզուգական նշխարին, որ այժմ զարդն է Վատիկանի դահլիճներուն :

Եթէ այսքան խնամք կը պահանջէ մարդուս ֆիզիքական կերպարանքը քանդակելու գործը, որչափ աւելի խնամքի կը կարօտինք ստեղծե-

լու համար այն մտատիպարը, որ անմահ հոգւոյն բոլոր կարելի կատարելութիւնները պիտի ներկայացնէ: Եթէ արուեստագէտը պարտի ուսումնասիրել կազմութիւնը իւրաքանչիւր ոսկորի, մկանի ու դնդերի, պարտի քննել ու գնահատել իրեն ժամանակաց հազարաւոր օրինակներու շնորհն ու գեղը. որչափ կարեւոր է որ, երբ մեր կենաց մտատիպարը կը ձեւակերպենք, ուսումնասիրենք հոգւոյն կարողութիւնները, ընտելանանք կատարելութեան այն սքանչելագոյն օրինակին, որ Տեառն մերոյ Յիսուսի կենաց մէջ կը ներկայանայ մեզ: Եթէ երեւակայութիւնը իր օրինակ ընտրէր հարստութեան աստուած մը, որոյ փառազարդ կառքերը փողոցներուն մէջ կը թաւալին, կամ ընտրէր հեշտամոլ մը, որուն կեանքը զուարճութեանց է զոհուած, կամ ընչեղ մը, որ ընկերական աստիճանի բարձունքն է հասած իր անդուստլ փառասիրութեան շնորհիւ, այնքան թերի ու անպատշաճ մտատիպար մը պիտի ըլլար այն, որքան եթէ արուեստագէտն իր օրինակ ընտրէր մին այն խեղճ ու տխեղճ թշուառներէն, որք փողոցներուն մէջ կը մուրան: Քրիստոս է մեր կատարեալ օրինակը, և մեր մտատիպարն այնքան կատարեալ կ'ըլլայ, որքան նորա ոգւոյն նմանի:

Ինչ որ կը փափաքիմ ձեր մտքին վրայ սպաւորել այսօր՝ ահա այս ճշմարտութիւնն է թէ Քրիստոսն իսկ ճիշդ ծառայութեան իրանքն է: «Որ կամիցի ի ձէնջ մեծ լինել՝ եղիցի ձեր

պաշտօնեայ: Եւ որ կամիցի ի ձէնջ առաջին լինել՝ եղիցի ձեր ծառայ: Որպէս Որդի մարդոյ ոչ եկն պաշտօն առնուլ, այլ՝ պաշտել, և տալ զանձն իւր փրկանս փոխանակ բազմաց:» Պէտք է որ երեւակայութիւնը մարդուի այս էական սկզբունքին հետեւելով կազմել իւր մտատիպարը. եթէ ոչ՝ երբէք պիտի չհասնինք կենաց ճշմարիտ վախճանին:

Ա. Սոյն խնդիրը նկատած ատեննիս նախ պէտք է ըմբռնենք թէ ծառայութեան կեանքը ինչ կը պարունակէ գործնականապէս: Դժուարին չէ այս, որովհետեւ Տեառն մերոյ ուրոյն մէկ պատուէրը չէ: Ոչ միայն իր բովանդակ կեանքը բացատրութիւն մը և լուսաբանութիւն մ'է այսպիսի կեանքի մը, այլ նաեւ իւր խօսքերը ամէն ուրեք մեկնութիւնն են անոր: Լերան վրայի Քաւոզը ամբողջովին սոյն կեանքին նկարագրութիւնը կրնայ համարուիլ: Բայց ոչ ուրեք այնչափ յստակ կերպիւ ներկայացուած է մեզ, որչափ յստակ խօսքերուն մէջ. որք Մատ. ԻԵ գլխոյն վերջին մասն կը կազմեն: Հոն մեզ կը նկարագրուին վերջին դատաստանը և այն սկզբունքները, որոց համեմատ պիտի դատուին մարդիկ:

«Յայնժամ ասացէ թագաւորն ցայնոսիկ՝ որ ընդ աջմէն իցեն, Եկայք, օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէ՛ք զպատրաստեալ ձեզ զարքայութիւնն ի սկզբանէ աշխարհի: Զի քաղցեայ և ետուք ինձ ուտել. ծարաւեցի և արբուցէք ինձ. օտար էի, և ժողովեցէք զիս. մերկ և զգեցուցէք

զիս . հիւանդ էի, և տեսէք զիս . ի բանտի էի և եկիք առ իս : Յայնժամ պատասխանի տացեն նմա արդարքն և ասացեն . Տէր , երբ տեսաք զքեզ քաղցեալ, և կերակրեցաք կամժաբաւի՝ և արբուցաք երբ տեսաք զքեզ օտար, և ժողովեցաք, կամ մերկ՝ և զգեցուցաք : Երբ տեսաք զքեզ հիւանդ կամ ի բանտի , և եկաք առ քեզ : Պատասխանի տացէ թագաւորն և պատգէ ցնոսա . Ամէն ասեմ ձեզ , որովհետեւ արարէք միում յեղբարցս յայտցիկ փոքրկանց՝ ինձ արարէք . » Հոս ամենեւին խօսք չկայ աստիճանի , կամ հարստութեան , կամ պատուոյ նկատմամբ : Խօսք չկայ ցեղի կամ եկեղեցւոյ նկատմամբ , այլ մեզ կը ներկայացուի միայն կեանք մը՝ նուիրուած այլոց կարօտութիւնները լեցնելու , ծառայութեան կեանք մը : Այսպէս նաեւ Յակովբոս առաքելոյն Ա. գլխոյն 27րդ համարը կ'ըսէ մեզ , « Կրօնաւորութիւն սուրբ և անարատ առ ի յԱստուծոյ և ի Հօրէ այս է , Այցելու լինել որոց և այրեաց ի նեղութեան իւրեանց , անարատ պահել զանձն յաշխարհէ : »

Ահաւասիկ Քրիստոնէական տիպար կեանքը . ոչ լոկ պարկեշտ կեանք մը՝ ոճիրներու կեղտէն և արատաւոր աշխարհի ապականութիւններէն զերծ , թէեւ այդ կեանքին էական մի մասն է այս : Ոչ լոկ կեանք մը՝ նուիրուած պաշտելու զԱստուծոյ կամ հաւատալու ի Քրիստոս , թէեւ այդ կեանքին հիմն է այս : Այս ամէնուն վրայ պէտք է յաւելուլ նաեւ կեանք մը՝ բարիք գոր-

ծելու նուիրուած , մեր ընկեր արարածոց ծառայութեան նուիրուած , ոչ բնաւ որպէսզի պատիւ , գովեստ և երախտագիտութիւն շահինք , այլ քանզի կը սիրենք մեր Տէրը և կը սիրենք մեր ընկերը մեր անձերուն պէս :

Արդարեւ երբեմն անոնք որոց համար բարիք կը գործենք՝ երախտագէտ կ'ըլլան առ մեզ իրենց ընդունած բարիքներուն համար : Յաճախ կը պատահի նաեւ որ աշխարհ իւր գովեստները կը շռայլէ մարդասիրութեան : Բայց աւելի յաճախ սխալ կը մեկնեն մարդիկ բարի գործերը , և բարերարը կը մոռցուի ճշմարիտ է թէ հարազատ երախտագիտութիւնը խիստ հազուագիւտ առաքինութիւն մ'է : Եթէ մինչև իսկ մեծ բարեաւոր մը մարդոց ուշադրութիւնը գրաւէ , իրենց դրուատիքը միշտ չմատուցուիր առ որ անկ է : Երջախ յաճախ կը պատահի որ մին կը կատարէ իր գործը , իսկ ուրիշ մը կ'ընդունի վարձը : Աշխարհի գովեստը կրնայ մարդս ընդունիլ , եթէ արժանի է անոր : Բայց եթէ մարդոց երախտագիտութիւնն ու գովեստն ստանալն է մէկուն գործելու շարժառիթը , յուսահատուած է թեան դատաւարաւորութեան և կորուսած է թեան Քրիստոնէական կենաց ճշմարիտ ոգին : Մեր նպատակը պէտք է ըլլայ մեր հոգեւոր պարտքերը կատարել Քրիստոսի և մարդկութեան սիրոյն համար և փոյթ չընել թէ ո՛վ կ'ընդունի պատիւ :

Պէտք է դիտել հոս թէ ծառայութեան այս

կեանքը այնչափ ընդարձակ է որչափ աշխարհը
և այնչափ բազմազան որչափ մարդկային փոր-
ձառութիւնները : Հարկ չէ որ իւրաքանչիւր
Քրիստոնեայ ընտրէ միեւնոյն արհեստը կամ
պաշտօնը : Քրիստոնեայ մարդոց կը կարօտի ամէն
ասպարէզ . և մարդ կարող է ընտրել որեւէ
կոչում , որուն յարմար կը զգայ ինքզինք : Կըր-
նանք երկրագործ ըլլալ , վաճառական , դասա-
տու կամ քարոզիչ : Կրնանք փաստաբան ըլլալ
կամ բժիշկ : Կրնանք տէր ըլլալ կամ սպասաւոր՝
մեր կարողութեան կամ հակամիտութեան հա-
մեմատ : Բայց ի՞նչ ալ ըլլայ մեր արհեստը , մեր
պարտքն է զայն Քրիստոնէական սկզբունք-
ներուն հպատակեցնել և ծառայութեան կեանքի
մը գործածել :

Անտարակոյս , վիճակի մը ընտրութիւնը չափ
կարեւոր է . և այսպիսի ընտրութիւն մ'ընե-
լէ առաջ պէտք է հարցնենք թէ ո՞ր ասպա-
րէզը բարիք գործելու լաւագոյն պատեհութիւն
կ'ընծայէ մեզ , ո՞ր կացութեան մէջ կրնանք
ամէնէն աւելի օգտակար ըլլալ մարդոց և Աս-
տուծոյ թաղաւորութեան : Հարցում մ'է այս ,
զոր պարտաւոր ենք ընել և անկեղծութեամբ
քննել մեր ընտրութիւնը ընելէ առաջ : Թերեւս
այսպէս ընտրենք ասպարէզ մը , որ բոլորովին
տարբեր ըլլայ այն ասպարէզէն , զոր պիտի
ընտրէինք , եթէ այսպիսի հարցում մը չուզէինք
մենք մեր անձին : Թերեւս պարտաւորուինք
զոհել մեր բնական միտումները և ընտրել

գործ , մը որ չվայելեր մարդոց յարգանքը ու
մեծարանքը , որ պիտի չհասցնէ զմեզ աստի-
ճանի կամ հարստութեան , և որ սակայն պիտի
տայ մեզ Աստուծոյ ծառայելու մեծամեծ պատե-
հութիւններ : Այսպիսի վիճակ մը , ո՞րքան ալ
նուազուէր երեւի յաջա աշխարհի , իր յատուկ դժ-
ուարութիւններն ու փորձութիւններն ունի :

Գործի մը ընտրութիւնը կենաց սկիզբն է և ոչ
վախճանը : Ի՞նչ ալ ըլլայ մեր ընտրածը , կրնանք
ծառայեցնել զայն կա'մ անձնասիրական նպա-
տակի և կա'մ Աստուծոյ փառքին ու այլոց բա-
րօրութեան նուիրել : Կան անտարակոյս վաճա-
ռականներ , փաստաբաններ , բժիշկներ և այլք ,
որք այսօր աշխարհի մէջ աւելի բարիք կը
գործեն , քան եթէ քարոզիչ կամ դասատու
ըլլային : Բայց միւս կողմանէ կան շատեր , որ
կրնային գործի պարտաւորուլ անբաւ հարստու-
թիւն կուտակել և բարձրագոյն պատիւները
շահիլ , սակայն իմաստութեամբ նախապատիւ
սեպած են հոգիներու փրկութեան համար աշ-
խատիլ աննշան :

Անտեղի չէ քանի մը խօսք եւս ընել բացառ-
րելու համար թէ ի՞նչ կը հասկնանք ծառա-
յութեան կեանք ըսելով : Քանի որ կեանքը կը
բաղկանայ այնպիսի բաներէ , որք փոքրիկ են
և աննշան ըստ ինքեան . քանի որ քիչ անգամ
մեծ և ակնախտիղ դէպքեր կ'ընդմիջեն այս
միակերպութիւնը , մեր այլոց համար կատարած
աշխատութեանց մեծագոյն մասը կը բաղկա-

Նայ գործերէ՛ որք փոքրիկ են ըստ ինքեան, մեծ ճիւղ ու զոհողութիւն չեն պարունակեր և ստորուկ գործեր են յաճախ : Բայց չկայ բան մը , որ մեր ընկերներէն միոյն հոգեւոր ու մարմնաւոր բարօրութեան նպաստէ և անհշան ըլլայ մեզ համար և անարժան մեր ծառայութեան կենաց մէջ իր տեղը գրաւելու :

Չանցնիր որ մը և թերեւս ժամ մը, երբ մենք կարող չըլլանք հոգեւոր կամ մարմնաւոր փութ մը ընել անոնց որ մեր շուրջն են. եթէ կը հաւատանք թէ ամէն ինչ որ ուրիշներու հոգեւոր երջանկութեան, հանգստութեան, բարբորութեան կը նպաստէ՝ մեր արժանապատուութեան հակառակ չէ: Այսպիսի կեանքի մը գլխաւոր արդեւքներն են հպարտութիւն և անձնասիրութիւն: Յօժար չենք տալ մեր դրամը, մեր ժամանակը, մեր հանգիստը, երբ բան մը չունինք ակնկալելու ի փոխարէն. կամ այնչափ հպարտ ենք որ չենք կամենար խոնարհիլ ծառայի մը աստիճանին ու դործին: Բայց այժմ գացումները, թէև բնական անկեալ մարդկութեան, բոլորովին հակառակ են Քրիստոնէութեան ոգւոյն: Պէտք է յաղթենք անոնց, եթէ կը փափաքենք նմանող ըլլալ Քրիստոսի:

Այս է ահա Բրիտանոնէական ճշմարիտ կեանքը
Զրաւիրեր զմեզ ամսոյի անապատին մէջ ճգ-
նաւորին միայնակ խցիկը մեկուսանալ, այլ կը
հրաւիրէ զմեզ աշխարհիս մէջ ապրիլ աշխարհի
օգտին համար : Զրաւիրեր զմեզ, ինչպէս

հերքման անցեալ դարուց մէջ , բոցերու մատնել
մարմինը մեր հաւատքին վկայութեան համար ,
ալ կը հրաւիրէ զմեզ Աստուծոյ և մարդկու-
թեան ծառայութեան նուիրել մեր կեանքը :

Բ. Արդ, ի՞նչ են այն շարժառիթները , որք պիտի մղեն զմեզ Քրիստոնէական կենաց այսպիսի մտատիպար մը ընտրել և իրագործել : Կը խոստովանինք թէ չեն անոնք այնպիսի շարժառիթներ , որք սովորաբար շատ մարդոց գործերը կը կառավարեն : Հակառակ են բոլորովին այն անձնասիրական ոգւոյն , որ կ'առաջնորդէ զմեզ փնտռել մեր և ոչ այլոց օգուտը : Չեն քաջալերեր հարստութեան սէրը , որ յաճախ այնքան զօրաւոր շարժառիթ մ'է , և զոր յազեցնելու համար մարդիկ յօժար են զոնկ իրենց գործաւալից զգացումները , իրենց առողջութիւնն ու խղճի խաղաղութիւնը : Ներհակ են գլխովին այն կենդանական փափաքներուն , զորս գոհացնելու մէջ շատեր կը փնտռեն իրենց երջանկութիւնը : Եւ չունիմ այսպիսի կաշառնքի ձեզ խոստանալու՝ համոզելու համար զձեզ ծառայութեան Քրիստոնէական կեանք մը վարել : Չեմ կրնար խոստանալ ձեզ հարստութիւն կամ աշխարհի ծափաձայն գովեստը : Կը դիմեմ ձեր խղճի դատարանին , որուն դատաստանները կրնաք պահ մը անարգել և որուն վճիռները սակայն պիտի գործադրէ վերջապէս այն Իշխանութիւնը , որ տիեզերաց վրայ կը բաղմի : Այս դատարանին մէջ չփնտռուիր թէ ո՞րն է հա-

ձեռքին . այլ միայն թէ ո՞րն է ուղիղը : Իւր օրէնքները հիմնուած են ո՛չ թէ փափաքի , այլ պարտաւորութեան վրայ : Իր պատիժներն յաւիտենական են :

Այն խնդիրը թէ արդեօք մեր կեանքը պարտաւորութեան սկզբունքին համաձայն պիտի կառավարենք, թէ պիտի թողունք ինքզինքնիս գերի ըլլալ մեր աշխարհային փափաքներուն , թէ արդեօք Քրիստոսի համար պիտի ապրինք թէ մեր անձին համար , ամէնէն վսեմ ու ծանրակշիռ խնդիրն է , որ երբէք մեր մտքին կը ներկայանայ : Անմահ հոգւոյն ձակատագիրը մեր որոշումէն կախում ունի : Եթէ կարենայինք այս խնդիրն անկողմնակալ ռզուով և ուղիղ բանականութեան լուսովը նկատել , մեր եղբարկացութիւնը անխուսափելի պիտի ըլլար : Եթէ երբէք ի նպաստ աշխարհային վաղանցուկ հեշտութեանց կու տանք մեր որոշումը , պատճառն այն է որ մեր բանականութեան դիմում չենք ըրած : Թողած ենք հոգւոյն յաւիտենական բաղդը խաղալիկ ըլլալ մեր կիրքերուն ու մեր հաճոյքներուն : Ուստի յանուն պարտուց շարժառիթներուն՝ կը թախանձենք զձեզ սոյն բարձր մտատիպարն ընտրել : Այս է ճշմարիտ Քրիստոսնէական կեանքը և այսպիսի կեանք մը կը պարտինք առ Աստուած , որ ստեղծեց զմեզ , և առ Քրիստոս , որ իր կեանքը տուաւ՝ զմեզ փրկելու համար : Իրաւունք ունինա այս կեանքը պահանջելու մեզմէ , և մենք իրաւունք չու-

նինք զայն մերժելու : Խիղճը կը պահանջէ զայն , մարդկային ցեղը կը կարօտի անոր :

Կա՞ն աւելի բարձր շարժառիթներ , կա՞ն շարժառիթներ , որք կարենան աւելի արժանանալ՝ զմեզ անասունէ որոշող և , ինչպէս կը հաւատանք , մեր ընտելեան լաւագոյն մասը կազմող մեր բանականութեանը հաւանութեան : Արժան է մեզ իբր մարդ , համաձայն է մեր մարդկային արժանապատուութեան , անգիտանալ կամ առ ոչինչ համարիլ սոյն շարժառիթները և տատանիլ երազող դատարկապորտութեան հոսանքին վրայ , մինչև որ ուր ուրեմն սթափելով ինքզինքնիս գտնենք ժայռերուն վրայ խորտակուած :

Ահա այն շարժառիթները , որ արժանի են ձեր ուշադրութեան : Այլ սակայն չեմ ուզեր ծածկել ձեզմէ թէ այս ծառայութեան կեանքը պիտի տայ ձեզ աւելի իրական խաղաղութիւն , աւելի ճշմարիտ երջանկութիւն , աւելի հրճուած լից զոհունակութիւն քան որեւէ ուրիշ կեանք , զոր կարելի էր ձեզ ընտրել : Եթէ ահաւոր են լքեալ խղճի մը խայթերը , ոչ նուազ ապահով և տեւական է երջանկութեան այն վարձը , զոր կը հատուցանէ անոնց որ իր ձայնին կ'անասան : Նա որ ծառայութեան այս կեանքը կը վարէ՝ Քրիստոսի բարեկամը պիտի ըլլայ և Քրիստոս անոր բարեկամը : Ասկէ աւելի ի՞նչ մեծ երջանկութիւն կայ աշխարհիս մէջ : Քրիստոսնէական կենաց վարձատրութիւնը ընդունելու համար մեր երկրային պանդխտութեան վախճանին չենք սպասել :

Օր ըստ օրէ եւ ժամէ ժամ կ'ընդունինք այս վարձատրութիւնը : Երեւակայական բան մը չէ այս , այլ ամէնէն իրականն ու գործնականը : Երբ Քրիստոնեան իր զբաղումներուն հոգեւորով ու կնճիռներովը խոնջած է , ո՛րչափ անգամ խաղաղութիւն ու հանգիստ կը գտնէ Քրիստոնէական համակրութեան խօսքեր խօսելով , մարդասիրական փոքրիկ գործեր կատարելով , ուրիշներու վիշտերը մեղմացնելով և բռնները կրելով : Չկայ ասկէ աւելի լաւ դարման այն վէրքերուն , զորս մեր սիրտը կ'ընդունի կենաց փորձութիւններէն և աղէտներէն : Չկայ խաղաղութիւն մը նման Աստուծոյ տուած խաղաղութեան , չկայ ուրախութիւն մը նման այն ուրախութեան , զոր կը գտնենք , երբ մօտ ենք Քրիստոսի և անոր քայլերուն կը հետեւինք :

Գ. Խօսքս կ'եզրակացնեմ դիտել տալով թէ Աստուածաշուքը մեզ կը սորվեցնէ թէ ի՞նչ ոգւով սկսելու ենք Քրիստոնէական ծառայութեան այս կեանքը : «Մի՛ առ ականէ ծառայել իբրեւ մարդահաճոյք , այլ իբրեւ ծառայք Քրիստոսի առնել զկամս Աստուծոյ . սրտի մտօք ծառայել իբրեւ Տեառն : »

Այս տողերուն նախնական նպատակն էր յայտարարել ծառաներու թէ ի՞նչ եղանակաւ վարուելու են իրենց տէրերուն հետ : Բայց մասնաւորապէս կը պատշաճին նաեւ ամէն անոնց , որք որեւէ գործ կամ պատասխանատուութիւն ստանձնած են , ձեռնամուխ եղած են ապրիլ Քրիստոսի

և մարդկութեան ծառայելու համար : Անկեղծութիւն և սրտի մաքրութիւն , ահա ասոնք են Քրիստոնէական կեանքի մը էական մասերը : Այս աշխարհի գործառնութեանց մէջ կրնանք երբեմն խաբել ուրիշները իրենց շահերուն անձնուէր ըլլալու ծանծաղ ու կեղծուպատիր ցոյցերով : Բայց այս իսկ կարծուածին չափ դիւրին չէ , վասն զի կեղծաւորը ինքզինք կը խաբէ աւելի քան ուրիշները , և մարդիկ միշտ պատրաստ են ուրիշներու թերութիւններն ու տկարութիւնները նշաւակել : Բայց հոս խնդիր չկայ բնաւ մարդոց հաճելի ըլլալու և անոնց գովեստները շահելու : Մեր պարտքն է իբր Քրիստոսի ծառաներն ապրիլ Աստուծոյ առջեւ , որոյ ամենատեսաչքը կը քննէ սիրտը և ամէնէն գաղտնի խորհուրդները կը տեսնէ : Կեղծիք կարելի չէ բնաւ : Կեղծիք մտադրելն անգամ մեր մտատիպարը կ'ոչնչացնէ բոլորովին : Սկսելու ենք ուրեմն սոյն կեանքը այն անկեղծ ու պարկեշտ դիտաւորութեամբ , որ միշտ առաջին տեղը պիտի տայ անոր մեր խորհուրդներուն մէջ և ուրիշ ամէն ինչ անոր հպատակ պիտի ընէ , որ մեր առաջնորդը պիտի ըլլայ ամէն որոշումի մէջ և մենք պիտի հարցնենք զգուշութեամբ թէ արդեօք մեր խորհուրդները համաձայն են ծառայութեան այն պարտաւորութեան , զոր ունինք առ Աստուած և առ մարդկութիւն , թէ արդեօք ինչ որ մտադիր ենք ընել՝ կ'ընծայէ՞ մեզ բարիք գործելու լաւագոյն պատահութիւններ :

Հոս չկայ բան մը որ անհամաձայն ըլլայ մեր աշխատութեանց և սովորական պարտաւորութեանց բարեօրէն կատարման : Զկայ բան մը որ քաջալերէ կամ պաշտպանէ որեւէ տեսակ մոլեռանդութիւն : Քրիստոսի հաւատարիմ ծառան ծոյլ չէ իր ամէնօրեայ գործերուն մէջ : Ինչ որ ունի ընելու՝ կ'ընէ ուրախութեամբ : Զանց չընէր ընտանեկան կամ ընկերական ուրիշ պարտաւորութիւններ, կը կատարէ զանոնք ամէնը հաւատարմութեամբ ու եռանդով : Կրնայ հարցստութիւն կուտել, կրնայ պատուոյ և բարձր գիւրքի մը հասնիլ : Բայց ասոնք չեն իր կենաց նպատակը : Զանոնք ամէնը Քրիստոսի կը նուիրէ անկեղծ խոնարհութեամբ, և կարօտեալներու օգտին համար կը գործածէ դաշնս :

Կեանքը այնպէս կը կենայ երիտասարդին առջեւ, ինչպէս քարահանքէն դուռնոր կտրուած մարմարիտնի զանգուած մը քանդակագործին առջեւ, որ կը տեսնէ հազարաւոր կարելիութիւններ: Իր գրոցումը ու կռանով կրնայ քանդակել զայն ինչպէս կը կամի: Կրնայ փոխել զայն անմեղու թեան ու մաքրութեան և կամ առնական կատարեալ գեղեցկութեան պատկերի մը: Կրնայ ոգորող սուսերամարտի մը և կամ կաքաւող այծամարդու մը կերպարանը տալ անոր: Կը նստի անոր առջեւ, և իր մտաւոր պարը կը կազմէ: Կ'որոշէ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ արձանը: Դիւրակազմ կաւով կը կատարելագործէ իր մտաւոր պարը նախապէս, մինչև որ տեսնէ իր առջեւ

կատարեալ օրինակ մը այն մտատիւպարին , զոր կը յուսայ իրագործել ամբիժ մարմարիոնին վրայ՝ Վերջապէս կը մօտենայ քարին , ու անյողգողգ ձեռքով կը սկսի գործել իր գրոցով : Միակ սխալ հարուած մը կրնայ լուր գործը եղծանել : Բայց պայծառ է իր աչքը : Իր առջեւ ունի իր տիպարը , եւ անմահ համբաւի մը յուսովը ներ- ջնչուած՝ կ'աշխատի մինչեւ որ վերջապէս ար- ձանը կը կանգնի իր առջև կատարեալգործուած , իր հոգւոյն ստեղծագործութիւնը անկորնչելի մարմարիոնին վրայ մարմնացած :

Այսպէս երիտասարդը կանգնած կը նկատ-
այն կեանքը, որ իր առջեւ կը պարզուի : Հա-
ջարաւոր կարելիութիւններ կը նշմարէ անոր
մէջ. իւր ճակատագիրը պիտի քանդակէ : Բայց,
աւա՛ղ, ո՛րչափ յաճախ իր մոտաւիպարը նուազ
խնամքով կը ձեւակերպէ քան քանդակա-
գործն՝ իր կաւեղէն օրինակը, և կը մօտենայ իր
գործին երիտասարդական եռանդով, յաճախ
գործին երիտասարդական ապագան կա-
խում պիտի ունենայ իր այս միակ գործին
կատարելութիւնէն. և երբ վախճանին հասնի,
իր արձանը պիտի կանգնի իր առջեւ ո՛չ իր երե-
ւակայած գեղեցկութեամբը, այլ իր գրոցին
ամէն մէկ սխալ հարուածովը խանգարուած և
իր ամէն մէկ բարոյական զեղծումովը խեղա-
թիւրուած : Երբ քանդակագործը չյաջողի իր
ձեռնարկին մէջ, կրնայ ջնջել զայն և անգամ
միայն սկսիլ : Բայց ի՞նչ կրնայ աւելի սոսկալի

ըլլալ քան բոլոր յաւիտենականութեան մէջ մարդուս աչքին առջեւ ունենալ, ապականեալ ու վատնուած կեանքի մը պատկերը նոյն իսկ իր ձեռքովը պատրաստուած: Թերի պիտի ըլլայ անտարակոյս մարդուս ամենալաւ մտատիպարը և անոր կատարած ամենալաւ գործը, և մարդոց ո՛չ մէկը պիտի կարենայ վերջապէս իր կատարած գործին վրայ պարծիլ: Բայց մարդոց իրենց կարողութեանց արժանի որեւէ ինչ արտաբերու միակ յոյսն է Քրիստոնէական կատարեալ կեանքն իրականացնելու աշխատիլ:

Ձեզմէ ոմանք, երիտասարդ պարոններ, վերջին անգամ է որ հոս կուգան այսօր: Տղայ էիք դուք երբ հոս եկա՛ք տարիներ առաջ անմշակ մտքով, անկազմ բարքով և դեռ անորոշ գաղափարներով կենաց պարտաւորութեանց ու պատասխանատուութիւններուն վրայ: Այսօր քան ժամանակ բարոյական և իմացական մշակութիւն վայելելէ ետեւ այժմ կը մեկնիք երիտասարդ տարիքի մէջ թեւակոխած: Կենաց վրայ սկսած էք աւելի ակնկառոյց նայիլ և, աստիճանաբար, թերեւ անդգալաբար, ձեր կենաց մտատիպարը կազմել: Ձեր մտատիպարն անտարակոյս դեռ շատ հեռի է կատարեալ ըլլալէ, թէեւ հաւանականաբար փոխուած, չինուած ու վերստին չինուած է շատ անգամներ: Մեր փափաքն եղած չէ տիրող ազդեցութիւն մը գործածել այդ մտատիպարին մանրամասնութեանց վրայ: Ազատ թողած ենք զձեզ՝

ընտրել այն կոչումը որ կրնայ ամենէն աւելի հաճելի ըլլալ ձեզ: Բայց մեր յարատեւ ջանքն եղած է համոզել զձեզ՝ ընտրել այն մտատիպարը, որ այսօր դարձեալ և վերջին անգամ ձեզ ներկայացուեցաւ. Քրիստոսի ծառայութեան նուիրել ձեր գործը, ի՛նչ ալ ըլլայ այն: Այս է պարտաւորութեան հրաւերը: Այս է բանականութեան պահանջը: Այս է խաղաղութեան ու երջանկութեան ճամբան:

Երիտասարդ էք և քիչ ծանօթ կենաց դժուարութեանց ու փորձութեանց: Աշխարհի մէջ յաջողութիւնը դիւրագին կ'երեւի ձեզ, Այլ է որ այսպէս է, և կը փափաքինք որ զգուշութեամբ անուցանէք այդ երիտասարդական խանդը: Գոհութեամբ յետս կը նայինք այսօր այն դժուարեցական յիշատակաց վրայ, որք ձեր ընտանի բոցական յիշատակաց վրայ, որք ձեր ընտանի դէմքերուն հետ զուգորդուած են: Այս սրահներէն դուրս համակիր սրտով և ջերմեռանդ աղօթքով պիտի հետեւինք ձեզ աշխարհի մէջ: Ձեզ ամէն կարելի յաջողութիւն կը մաղթենք, և կը յուսանք թէ միշտ խանդակաթ սիրով և պիտի յիշէք այն օրերը զորս հոս մեր հետ անցուցիք: Բայց ամէն բանէ աւելի կը փափացուիք: Բայց ամէն բանէ աւելի կը փափաքինք որ Աստուած արժանի համարի զձեզ իբր քիչք որ Աստուած արժանի կը փափաքինք որ իր ծառաներն ընդունելու: Կը փափաքինք որ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի անունը փառաւորուի ձեր կեանքով: Կը փափաքինք որ դուք այժմէն իսկ խոնարհութեամբ և սրտագին ձեր բոլոր կորովը նուիրէք Քրիստոնէական կատարեալ կեանքը իրագործելու:

Պ.

ԿՐՕՆԵՐԻ ԱՄՐԱՊՆԴԻՉ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Անս արարի, եւ ես անասցից. ես
ընկալայց եւ ապրեցուցից զձեզ»

Նս. ԽԶ. 41

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ հոգւոյն վրայ կրօն-
քին ունեցած պահանջները կախում
չունին մարդոց դատողութենէն կամ անոնց
ընտրութենէն : Իրաւ է որ մարդս կրնայ, եթէ
ուզէ, մերժել կամ զանց ընել զանոնք, բայց
այնպէս միայն ինչպէս կրնայ զանց ընել Ֆիզի-
քական աշխարհի բաները : Կրնայ ընել զայս .
բայց չկրնար խուսափիլ այդպիսի գործի մը
հետեւանքներէն, որ Ֆիզիքական մահ է մէկ
պարագային եւ հոգեւոր մահ միւս պարագային
մէջ :

Փոյթ չէ թէ այս օրէնքները մարդոց հաճոյ
են կամ անհաճոյ : Քանի որ Աստուծոյ օրէնք-
ներն են, պէտք է մարդս հնազանդի անոնց կամ

պատիժը կրէ : Գիտենք որ այս ճշմարիտ է ֆիզիքական աշխարհի մէջ : Կեանքի օրէնքն է որ հացը աշխատութեամբ ու ջանքով չահիք : Հաճելի չէ այս օրէնքը , բայց անկէ խուսափելու միջոց չկայ : Չկայ արժէքաւոր բան մը , զոր կարելի ըլլայ առանց աշխատութեան արտադրել : Հաճելի չէ մարդուս իր ախորժակները զսպել , Բայց առողջութեան օրէնքները անողոք են և պէտք է հնազանդի անոնց և կամ ցաւի ու հիւանդութեան պատիժը կրէ :

Այսպէս նաև բարոյական օրէնքը բացարձակ հրամայական մը կոչուած է փիլիսոփայութեան մէջ , այսինքն հրաման մը՝ որ չկրնար վիճաբանուիլ կամ խնդրոյ տակ ձգուիլ , և որ կուգայ մարդոց այն նոյն անհուն Զօրութենէն , որ աշխարհի ֆիզիքական օրէնքները սահմանած է :

Երբ , զոր օրինակ , Քրիստոս լերան քարոզին մէջ կ'ըսէ . « Խնդրեցէք նախ զարքայութիւնն Աստուծոյ և զարդարութիւնն նորա » , լոկ յորդոր մը կամ խրատ մը չէ այս : Դրական հրաման մ'է , որ չկարօտիր փաստի , ոչ ալ տեղ կը թողու վիճաբանութեան : Այս օրէնքին հնազանդելը կեանք է , անաստելը՝ մահ : Այս նոյնքան մէկ մասն է իրաց յաւիտենական և անփոփոխելի բնութեան որքան ձգողութեան օրէնքը :

Մեր Տէրը կը զիջանի մեզի հետ փաստաբանել , ոչ թէ որովհետեւ որեւէ տարակոյտ կայ Իւր հրամայելու հեղինակութեան , կամ Իւր

օրէնքներն ի գործ դնելու Իւր կարողութեան մասին , ոչ թէ որովհետեւ որեւէ տարակոյտ կայ մեր հնազանդութեան բացարձակ պարտաւորութեան մասին , այլ միայն՝ Իւր անսահման սիրոյն պատճառաւ : Ինք չնորհած է մեզ բարոյական գործիչներ ըլլալու արժանապատուութիւնը , Ինք կը յարգէ Իւր տուած պարգեւը , և այս պարգեւներուն դիմում կ'ընէ , մեր հնազանդութիւնն ու յաւիտենական կեանքը ապահովելու համար , փրկելու համար զմեզ ինքնակործանումի վտանգէն , այսինքն դժոխքէն :

Տկարութիւն կամ զիջում չկայ սակայն իր այս համոզիւնը ջանից մէջ : Չխոստանար հոգեւոր կեանք առանց արդարութեան օրէնքին հնազանդելու : Բայց ցոյց կուտայ մարդոց թէ ո՛րքան բանաւոր է այս հնազանդութիւնը և թէ ինչպէս այն երջանկութիւնը , որուն կը փափաքինք և որուն համար ստեղծուած ենք , արդիւնքն է միայն այն անձնուրաց սիրոյն , որ նոյն ինքն իսկութիւնն է արդարութեան : Սուրբ Գիրքը լեցուն է այսպիսի համոզիչ խօսքերով և ասոր համար Քրիստոս աշխարհ եկաւ : Ամէնէն հիանալի բանը տիեզերքի մէջ : Ամենակալը կ'աղերսէ՝ Իւր արարածներուն սիրելի զինքն :

Եթէ մարդոց բանականութիւնը մեղքէն մթազնած չըլլար , ուրախութեամբ պիտի հնազանդէինք Իւր օրէնքին և Իւր անհուն իմաստութիւնը պիտի ճանչնայինք : Եթէ մարդոց

սիրտերը անձնասիրութեանէ կարծրացած չըլլալին, անմիջապէս պիտի պատասխանէին Անհուն Սիրոյ աղերսանքներուն:

Բայց այժմ ո՞րքան շատեր կան որք դէմ կը դնեն Նորա օրէնքին և իրենց ականջները կը գոցեն Աստուածային Փրկչին սիրալիր խօսքերուն դէմ: Կամաւ կամ կուրաբար սխալ կը հասկնան կրօնքի ամբողջ իմաստը և Աստուծոյ հետ իրենց ունեցած առնչութեան բնութիւնը:

Այսպէս էր կուրութիւնը Երուսաղէմի ժողովրդեան, որոնց Եսայի մարգարէն ուղղեց բնաբանին խօսքերը. «Ես առաջի, եւ ես ապրեցողից:» Մարգարէն՝ Նիովան կը բազդատէ Բաբելոնի փայտէ, քարէ, արծաթէ, ոսկիէ կուռքերուն հետ, մարդոց ձեռաց գործերուն՝ որք անկարող են իրենք իրենց կամ ուրիշներուն օգնելու, և զորս վտանգի ժամանակ իրենց երկրորդ պաշտպանները կը տանէին կա՛մ իրենց կռնակն առած, կա՛մ կենդանիներուն վրայ բեռցած: Իբր հակապատկեր մը մարդոց շինած այս աստուածներուն, որք միայն բեռ մ'էին զիրենք պաշտողներուն, Նիովա կ'ըսէ, Ես եմ որ ստեղծեցի զքեզ, Ես ստեղծեցի և ես պիտի տանիմ զքեզ:

Իմ կրօնքս սարուելու կարօտ չեմ մը չեմ:

Այս ճշմարտութեան կը հրաւիրեմ ձեր ուշադրութիւնը, պարօններ: Առածի մը չափ պարզ ճշմարտութիւն մը կ'երեւի այս: Որեւէ կրօնք, զոր մարդիկ ծանր բեռի մը պէս

պարտաւոր են իրենց կռնակին վրայ տանիլ, սուտ կրօնք մը ըլլալու է, որովհետեւ այն Աստուածը որ զմեզ ստեղծեց՝ կենաց միակ աղբիւրն է աշխարհիս մէջ: «Նովաւ կեամք և շարժիմք և եմք:» — Պարզ կ'երեւի այս: Բայց կ'ըմբռնենք անոր կարեւորութիւնը: Երբ Քրիստոսի պատուէրը լսեցիք, «Խնդրեցէք նախ զարքայութիւնն ուէրը լսեցիք, «Խնդրեցէք նախ զարքայութիւնն Աստուծոյ և զարդարութիւնն նորա»,» ձեզմէ ոմանք լրջօրէն հարցուցին իրենք իրենց թէ արդեօք պատրաստ էին այս պատուէրին հնազանդելու թէ ոչ, և երբ այս հարցումը ուղղեցիք դուք ձեզ, չխորհեցա՞ք թէ դուք արդէն այս կեանքիս մէջ շատ մը բեռներ ունիք տանելու և թէ կրօնքն ալ աւելի բեռ մը, ծանր բեռ մը պիտի ըլլայ, զոր ստանձնելու յօժար չէիք դուք:

Տարօրինակ բան մը չէր ձեր այս մտածումը: Շատ երիտասարդներ նոյն մտածումն ունին: Պայմանագրական կրօնքը, զոր մարդս իր շուրջ կը տեսնէ, սովորական կեանքէն դուրս կեցած կը թուի արդարեւ: Մարդոց կը ներկայացնեն կնճռոտ դաւանանք մը, զոր ընդունիլ կը պահանջեն անոնցմէ: Կը ներկայացնեն եկեղեցական կազմակերպութիւն մը, որու հնազանդելու են Քրիստոնեայք. խել մը ձեւեր ու արարողութիւններ՝ զորս կատարելու են անոնք: Եւ եթէ այս է կրօնքը, անբնական բան մը չէ որ երկտասարդն ինքնիրեն հարցնէ թէ Եկեղեցւոյ այս դաւանանքներէն, ձեւերէն, արարողութիւն-

ներէն ո՞րչափը իրեն հաճելի կամ կարելի պիտի ըլլայ տանիլ :

Բայց այս չէ Գրիստոսի կրօնքը : Եթէ այս ըլլար, արդարեւ տաղտկալի բեռ մը կ'ըլլար տանելու : Հաւատալիք, երկրպագութիւն, կաղմակերպութիւն բնական եւ ինքնաբերական արտայայտութիւններն են կրօնական հաւատքի, եւ իբր այն՝ բեռ մը չեն բնաւ : Եթէ այսպէս բնական եւ ինքնաբերական ըլլալէ դադրին, տաղտկալի չը դառնան եւ կը դադրին նաեւ կրօնքի անհրաժեշտ եւ էական մասեր ըլլալէ :

Մի կարծէք սակայն թէ իմ նպատակս է կրօնից դրական պահանջները փոքրկացնել կամ ծածկել : Այնքան յաճախ այս պահանջներուն վրայ խօսուած է հոս որ այդպիսի կասկած մը կարելի չէ : Զեղմէ անոնք որ լրջօրէն նկատած են սոյն խնդիրը, լոկ պայմանադրական կրօնքը նկատած չեն : Հարցումը, որ ձեր մտքին մէջ ծագած է, սա է թէ արդեօք կըրնա՞նք իրական կրօնքին բեռը տանիլ : Գիտէ՞ք թէ այս կը նշանակէ մաքառում մը ձեր բնական միտումներուն դէմ, ձեր կիրքերուն եւ անորոշակներուն դէմ : Գիտէ՞ք թէ մտաւոր ճիգ մը պէտք է Յայտնութեան մեծ ճշմարտութիւններն ըմբռնելու համար, Աստուծոյ խօսքը ուսանելու եւ զի՞նքն իմաստութեամբ պաշտելու համար : Գիտէ՞ք թէ կան աշխարհային դուարածութիւններ, զորս հարկ է լքանել, եւ կենաց գործերն ալ հարկ է շուկայի սկզբունքներէն

աւելի բարձր սկզբունքներով վարել : Գիտէ՞ք թէ ձեր կեանքը անձնուրաց ծառայութիւն մը պէտք է ըլլայ, ծառայութիւն Աստուծոյ եւ սէր մարդոց, թէ պէտք է ձեր ժամանակը ու ստացուածքը համարէք ոչ իբր ձերը, այլ իբր նուիրական աւանդ մը՝ զոր Աստուած ձեզ յանձնած է ուրիշներու օգտին գործածելու համար : Գիտէ՞ք որ թերեւս հարկ ըլլայ նեղութիւն, դոնէ արհամարհանք ու ծաղրանք կրել ձեր հաւատքին համար, ու երբ միտքերնիդ կը բերէք այս ամէնը, կրօնքը կ'երեւի արդարեւ բեռ մը, զոր մարդ աճապարելու չէ ստանձնել :

Եթէ այս միայն կը պարունակէ կրօնքը, իրաւ է որ բեռ մը պիտի ըլլար, եւ ոչ ոք կարող պիտի ըլլար տանիլ զայն : Բայց ասոնք կրօնքի պտուղներն են միայն, եւ ոչ թէ նոյն ինքն կրօնքը : Հակառակ այս բոլոր բաներուն՝ կրօնքը բեռ մը չէ, զոր մենք կրելու տանելու ենք . ընդհակառակն կրօնքն է որ իր վրայ կը կրէ եւ կը տանի զմեզ : Ես արարի եւ ես ապրեցողից :

Այս ըսել չէ թէ զմեզ պիտի տանի նիւթական բեռի մը պէս, ինչպէս ոմանք կ'երեւակայեն թէ Եկեղեցին կրնայ զիրենք երկինք տանիլ, առանց ինքզինքնին պատրաստելու ու եւ ջանքի :

Այս միւսին չափ սխալ եւ գուցէ անկէ աւելի վտանգաւոր տեսութիւն մ'է : Աստուծոյ տանելու կերպը մեքենական չէ, այլ բնական, ոչ

Թէ դուրսէն այլ ներսէն : Աստուած չմոռնար այն կենդանի հոգին զոր ինքն ստեղծած է իմացականութեամբ, զգացումներով և կամեցողութեամբ օժտած է : Այդ հոգւոյն մէջ կը մտնէ և իւր Աստուածային կորովով կը ներշնչէ զայն՝ ա՛յնպէս որ մենք մեր փրկութիւնը կը գործենք, մինչդեռ ինքն կամենալն ու ընելը կը ներգործէ մեր մէջ :

Մարդ կրաւորական չէ տանելու այս գործողութեան մէջ, այլ՝ ներգործական, և կրօնական կեանքը, այս Աստուածային ներշնչման ազդեցութեան տակ, կեանքի բարձրագոյն ձեւն է, որուն ընդունակ է մարդ :

Երբ մենք կ'որոշենք ընդհանրապէս խնդրել նախ զարքայութիւնն Աստուծոյ և զարդարութիւն Նորա, այս որեւէ բեռ մեր վրայ առնելու որոշում չէ, այլ որոշում մը՝ մէկդի ձգելու մեղաց ու անհնազանդութեան բեռը, որոշում մը՝ Աստուծոյ հնազանդելու և մեր սիրտը բանալու այն Աստուածային զօրութեան, որ պատրաստ կը կենայ զմեզ դէպ ի յաւիտենական կեանքը տանելու :

Երբ մեր սրտերն այսպէս կը ներշնչուին, այն բաները որք նախ բեռ մը կը թուէին մեզ՝ կ'ըլլան բնական և ինքնաբերական արտայայտութիւններ մեր առ ինքն ունեցած սիրոյն : Բեռ մը չէ ինձ երբէք ինչ որ սիրով կը կատարեմ : Բեռ մը չէ, այլ՝ ուրախութիւն, ծառայել մէկու մը՝ զոր բոլոր աշխարհէն աւելի կը սիրեմ :

Երբ մարդ հասկնայ զայս, ոչ ևս խնդիր կը մնայ թէ արդեօք կ'արժէ՞ կրօնքի բեռը տանիլ, այլ թէ արդեօք կ'արժէ՞ առանց կրօնքի ըլլալ, թէ արդեօք անյոյս կերպով պիտի մաքառի՞ն մարդիկ իրենց կենաց բեռներուն հետ, կամ թէ ասոնց բոլորին վրայէն պիտի անցընէ տանի՞ զանոնք այն Աստուածային զօրութիւնը, որ մարդոց մէջ կը բնակի :

Հասկնանք սակայն որոշ կերպով թէ ինչպէս որ կրօնքի բացակայութիւնը չզրկեր մարդս Աստուծոյ ընդհանուր շնորհներէն, այնպէս ալ անոր ներկայութիւնը չփրկեր զայն կենաց հասարակ չարիքներէն :

Աստուած իւր արեւը կը ծագեցնէ թէ՛ բարիին և թէ՛ չարին վրայ, և Բնութեան բոլոր բարիքներն ու գեղեցկութիւնները բոլոր մարդոց հասարակաց ժառանգութիւններն են : Այսպէս արդարը, ինչպէս նաև ամբարիշտը, ենթակայ են ֆիզիքական չարիքի : Նեղութիւն և մահ մարդոց ամէնուն բաժինն են առհասարակ : Մահը կու գայ թէ՛ արդարին և թէ՛ մեղաւորին տունը՝ առնելու սանելու մէկ անդամը և թողելու միւսներն ալ որ ողբան : Այնպէս տուութիւնը կը ծանրանայ թէ՛ աստուածավախին և թէ՛ անաստուածին վրայ : Բնութեան զօրութիւններէն ոչ մէկը գիտէ խտրութիւն ընել :

Կենաց խնդիրը չէ՝ թէ ի՞նչպէս կարելի է խուսափիլ այս բաներէն. ոչ ոք կրնայ խուսափիլ : Այլ թէ ի՞նչպէս կրնայ մարդս դիմադրել

և յաղթել անոնց , այնպէս որ աւելի ազնուանայ իր բնութիւնը . ինչպէ՞ս կրնայ հոգին իւր նիւթական միջավայրէն Վեր բարձրանալ և իւր էութեան բոլոր կարելիութիւնները զարգացնել և ոչ թէ ճնշուիլ ու ստորնանալ : Այս փորձութեանց մէջ կրօնքն է միակ ապաստանը : Աստուած կրնայ անոնց մէջէն տանիլ զմարդ , եթէ բանայ իր սիրտը , որ Ան գայ բնակի հոն և միանայ իր հետ : Բայց երբ մինակ է , մարդուս կը մնայ միայն տեղի տալ , և խորտակուիլ զօրութենէ մը , որ կոյր և անզգայ կը թուի իրեն : Անոր մէջ ոչինչ կայ զօրացուցիչ , ազնուացուցիչ կամ նոյն իսկ մխիթարական : Հոգին սաստկօրէն կ'ընդՎզի և կը նուաստանայ :

Ժանտախտի համաճարակը , զօր օրինակ , բարիի չփոխեր չար մարդիկը . ինչպէս Եւրոպայի մէջ ամէն տեղ երեւցաւ ժանտախտի ժամանակ : Ընդհակառակն , կարծես տասն անգամ աւելի անասնական դարձան : Ինքզինքնին անարգ շուայտութեանց յանձնեցին և մարդկութեան ամէնէն հասարակ պարտաւորութիւններն անգամ մոռցան :

Աղքատութիւնն ըստ ինքեան աւելի ազնուացուցիչ է քան հարստութիւնը . ուր որ կրօնքի ներկայութեամբն փոխակերպուած չէ , աւելի անասունի կը փոխէ զմարդ , կը ճնշէ անոր հոգին , կը կարծրացնէ ու կը դառնացնէ նախանձով ու ատելութեամբ կը լեցնէ և կամ լոկ տառապող ինքնաշարժ մեքենայի մը կը վերածէ զայն :

Նոյնը կրնանք ըսել նաեւ կենաց բոլոր հասարակ ցաւերուն ու դժբաղդութեանց մասին : Անոնք ինքնին մարդուս բնութիւնը չեն բարեփոխեր : Երբ կրօնքի ազդեցութեամբ կը սրբագործուին , այն ատեն միայն միջոց կ'ըլլան երկնային հրահանգութեան , կը մաքրեն և կ'ազնուացնեն կեանքը , անձնուրաց համակրութիւն մը կը ներշնչեն տառապեալ մարդկութեան նկատմամբ և սէր՝ այն բաներուն համար , որք անտեսանելի են և յաւիտենական :

Մարդս իր առջև պարզուած կեանքին մէջ պիտի ունենայ այս բնական չարիքներէն իր լիուլի բաժինը : Խուսափելու միջոց չկայ : Կրնայ առանձինն անոնց դիմադրել իր անօգնական տկարութեամբ այն ատեն միայն , երբ Աստուած յանձն կ'առնու տանիլ զայն անոնց մէջէն իւր Աստուածային զօրութեամբ , այնպէս որ միշտ լոյս մը կը ճառագայթէ անոր հոգիին մէջ , որչափ ալ խաւար տիրէ անոր բոլորտիքը : Կրօնքը բեռ մը չէ զոր կրելու է կենաց միւս բեռներուն հետ : Զօրութիւն մ'է որ դժուարութեանց մէջէն կը տանի , կ'անցնէ զմարդ ապահով : Կարելի է առանց անոր ըլլալ : Անտարկոյս կրնայ մարդս առանց անոր ապրիլ : Բայց ի՞նչ տեսակ կեանք մը պիտի ըլլայ այդ կեանքը , ի՞նչ թշուառութեամբ , ի՞նչ անյուսութեամբ լեցուն : Զարմանալի չէ որ անթի մարդը , որ հաւատք չունի Աստուծոյ և անմահութեան վրայ , չունի Աստուածային ներշնչում

իւր սրտին մէջ, և կ'ըլլայ յոռետես, նոյն իսկ անխիղճ: Ինչո՞ւ այդպէս չըլլայ: Եթէ ֆիզիքական հանգիստը կենաց մեծ բարիքն է, ինչո՞ւ ինքն ալ չստանայ այդ բարիքը այն կերպով որով կրնայ ստանալ զայն վայրի կենդանին: Եւ այն ատեն ի՞նչ կ'ըլլար մարդկութիւնը:

Մինչեւ հոս քննեցինք ինչ որ մարդկային կենաց բացասական տեսութիւնը կրնայ համարուիլ. նկատեցինք զմարդ իբր ենթակայ ֆիզիքական բնութեան սահմանաւորութեանց և զօրութեանց, իբր տառապելու ընդունակ և մահուան դատապարտուած, և կրօնքի զօրութիւնն ալ յիշեցինք միայն իբր միջոց մարդուս հոգին ժամանակաւոր աշխարհի չարիքներէն փրկելու: Բայց կեանքի շատ թերի և անբաւական մէկ տեսութիւնն է այս: Մարդոց ոչ մէկը իւր կեանքը կը համարի իբր լոկ պայքար մը Բնութեան ուժերուն հետ ֆիզիքական հանգիստ ստանալու, ցաւէն խուսափելու և զուարճութեան հետեւելու համար: Աւելի ազնիւ խորհուրդներ և աւելի բարձր տենչանքներ ունին մարդիկ:

Գիտութիւն և առաքինութիւն պարապ բաներ չեն, և մարդիկ կ'ընդունին թէ հոգւոյն իմացական և բարոյական կեանքը գերադաս է ֆիզիքական կեանքէն: Կը հաւատանք Աստուծոյ և անմահութեան: Կը հաւատանք թէ հոգին իւր կարողութիւնները յանձնու զարգա-

ցընելու ընդունակ է: Կը հաւատանք երկնային երջանկութեան իրականութեան և կը յուսանք ձեռք ձգել զայն: Դուք որ երիտասարդ էք, կեանքի գաղափարական տեսութիւններ ունիք, մտադիր էք բարի մարդիկ ըլլալ, ընել ամէն ինչ որ յարգելի ու սիրելի պիտի ընէ զձեզ: Այսպիսի տենչանքներ լոկ երեւակայութեան խաղեր չեն: Բնական փափաքներ են անմահ հոգւոյ մը, որ հոգեւոր անսահման յառաջդիմութեան ընդունակ կարողութիւններ ունի, որ Աստուծոյ պատկերովը ստեղծուած է և կոչուած իւր կարողութիւնները մարդկութեան բարւոյն համար գործածելու: Երիտասարդութեան այս գաղափարները յաճախ տարտամ ու անգործադրելի կը թուին անոնց, որքաւելի չափահաս են և աւելի իմաստուն: Թերեւս փորձառութեամբ չափաւորուելու և իրական կենաց յարմարցուելու կը կարօտին: Այլ սակայն պէտք է խնամով տածել զանոնք իբր ներշնչումներ, որք անհրաժեշտ են հոգին իւր նիւթական միջավայրէն վեր բարձրացնելու համար: Ոչ ոք երբէք հոգեւոր մեծութեան հասած է առանց այսպիսի գաղափարական ու այսպիսի տենչանքներու: Բայց մինչ այս վսեմ յոյսերը կը տածէ մարդս և իմաստութեան, առաքինութեան ու բարութեան այս բարձրագոյն կեանքը իրաւամբ կը նկատէ իբր իր ճշմարիտ կեանքը զոր մտադիր է իրականացնել, ունի նաև այն գիտակցութիւնը թէ իր մէջ ու իր

շուրջ կան հոգեւոր զօրութիւններ, որք բոլորովին հակառակ են այն տենչանքներուն, և կը զգայ թէ միայն պայքարի, երկարատե ու կատաղի պայքարի միջոցաւ է որ պիտի յաղթէ իր ստորին բնութեան և իր գաղափարականին բարձրանայ:

Ինքն իրեն գիտակից հոգւոյն անհրաժեշտ բնութիւնն է ինքն իրեն դէմ ելլել, ըսած է նշանաւոր հեղինակ մը, և իւր կատարելութիւնները ու ներդաշնակութիւնը շահիլ իբր արդիւնք ներքին կատաղի և երկարածիգ մաքառումի մը: Ամէն գործ ընտրութիւն մ'է բարձրագոյն և ստորին շարժառիթի մը միջեւ և այս ստորին շարժառիթներն ունին ոյժ մը և տոկունութիւն մը, զոր միայն այն ատեն կ'ըմբռնէ մարդ, երբ կը սկսի դիմադրել անոնց: Յիզիքական ախորժակներն ու կիրքերը, բնական փափաքները որք անձնասիրական ու մեղսալից հեշտութիւններով ապականուած են, հաճոյքի իլձը, ամէն նախանձ, ատելութիւն, ասոնք ամէնքն ալ կը յարձակին մարդոց հոգիներուն վրայ այնպիսի զօրութեամբ մը, որուն դիւրին չէ դիմադրել, և աշխարհս լեցուն է չար ազդեցութիւններով, որք մարդս մեղքի առաջնորդել կը փորձեն միշտ:

Ինչ յոյս ունի մարդ երբէք իրականացնելու իր վսեմ գաղափարները, երբ իր դէմ ունի շարուած այնպիսի զօրութիւններ, որք իր սրտին մէջ են և որք արթուն են գիշեր և ցե-

րեկ՝ մեղքի մղելու համար զինք մէջ և որք աւելի կը զօրանան ամէն յաղթանակի միջոցաւ զոր կը տանին մարդկային լաւագոյն բնութեան վրայ:

Քանին՞ր անյաջող եղած են այս փորձութեանց մէջ, ողբալով թերեւս իրենց կորուսած բարի հոգեւոր գաղափարներուն վրայ, դողալով անծանօթ յաւիտեանական կեանքին առջև, բայց պայքարը շարունակելու անկարող:

Քանի որ այս անխուսափելի պայքարն ունի մարդս իր առջև, կարելի կ'երեւի՞ որ առանց կրօնքի ըլլայ, առանց կրօնքի, որ զօրութիւն մ'է հոգեւոր յաղթանակը շահեցնելու կարող: Այս է ահա ճիշդ ինչ որ Աստուած կը մատուցանէ մարդոց, ոչ թէ բեռ մը՝ զոր մարդիկ պիտի կրեն, այլ՝ զօրութիւն մը, որ պիտի կրէ զմարդիկ, այսինքն իւր Աստուածային զօրութիւնը:

Կարելի է փորձառութեամբ գիտնալ կրօնքին զմարդս այսպէս կրելուն ճշգրիտ նշանակութիւնը, և սակայն կարելի չէ բռնելով լուծելու զայն: Տեսանք թէ այս չէ լոկ բացատրել մեքենական գործողութիւն մը, ուր կրաւորական է մարդոց դերը: Անոնց կողմանէ կը պահանջէ անոնց գործունէութիւնը և կեանքը, անձնասիրական կեանքէ աւելի եռանդուն կեանք մը: Աստուածային կորով մը կը ներշնչէ մարդոց մէջ:

Ազատ չկացուցաներ մարդս հոգւոյ այն

պայքարէն, որուն վրայ խօսեցանք, ինչպէս ազատ չկացուցաներ ֆիզիքական կենաց անխուսափելի չարիքներէն: Բայց կ'ապահովէ մարդոց հոգեւոր բարձրագոյն բնութեան յաղթանակը իրենց ստորին բնութեան վրայ:

Սուրբ Գրոց մէջ այս բաղդատուած է հօր մը իւր մանուկը տանելուն, արծիւի մը իւր ձագը իւր թեւերուն վրայ առնելուն, հովիւի մը գառնուկ մը իւր կուրծքին վրայ կրելուն հետ: Բայց այս անսահմանութիւնները կ'աւելնարկեն ոչ թէ տանելու եղանակին, այլ աւելի այն գորովալիւր սիրոյն, որ պատճառ կ'ըլլայ տանելուն:

Նա կը կրէ մարդս, տալով անոր վէմ մը՝ որուն վրայ կրնայ ոտքն հաստատել իբր ապահով հիմ մը անոր հաւատքին, վերցնելով մեղաց ու յանցանաց բեռը մարդոց սրտերէն, բայց ամէնէն աւելի միացնելով մարդս Անոր հետ որ յաղթեց աշխարհի և մահուան ու մեղաց վրայ իշխեց, միացնելով զմարդ Յիսուս Քրիստոսի, Աստուածային Փրկչին հետ:

Թէ այս է կրօնքի ճշմարիտ բնութիւնը, թէ այս ամէն օգնութիւնը կը մատուցանէ մարդոց, ոչ ոք որ հաւատարմութեամբ Սուրբ Գիրքն ուսումնասիրած է և կամ փորձառարար գիտէ անոր զօրութիւնը՝ կրնայ երբեք տարակուսիլ: Այս քարոզին բնաբանը առանձին արտայայտութիւն մը չէ այս իրողութեան: Աստուածաշունչը լեցուն է այսպիսի արտայայտութիւններով: Սոստումներու, առակներու, օրի-

նակներու, ինչպէս նաև ուղղակի վարդապետութեանց միջոցաւ մարդոց ուշադրութեան կը ներկայացնէ, անոնց մտքին վրայ կը տպաւորէ Աստուծոյ յօժարութիւնը և անձկութիւնը՝ կրօնը մարդս իւր բաղկաց մէջ և անցնելու զայն կենաց բոլոր փորձանքներուն ու մաքառումներուն մէջէն:

Իւր օրէնքներն անփոփոխելի են, իւր պատուէրներն հրամայական: Մարդս չկրնար դիմադրել անոնց և չտուժել: Բայց կրօնքը, մարդոց Աստուծոյ հետ վերստին միացումը՝ կու տայ անոնց կեանք և ոյժ՝ պատուէրին հնազանդելու: Մեղաւորներու ընծայուած Աստուածային շնորհաց մեծութիւնն այնպէս է որ կորուսեալները կրնան Աստուծոյ որդիներն ըլլալ:

Եւ տակաւին մարդիկ բեռ մը կը համարին կրօնքը և չեն ուզեր այդ նոր բեռն ալ կենաց միւս բեռներուն վրայ աւելցնել: Թերեւս Եկեղեցիները մասամբ պատասխանատու են այս սխալ ըմբռնումին համար, չափէն աւելի կարեւորութիւն տալով իրենց դաւանութեանց ու արտաքին ձեւերուն: Անտարակոյս պատասխանատու են այն այդպիսիներ ալ, որ անունով միայն նատու են այնպիսիներ ալ, որ անունով Քրիստոս Քրիստոնեայ են և բոլորովին անծանօթ Քրիստոսնէական զօրութեան: Մարդիկ ամէնքն ալ քիչ կամ շատ պատասխանատու են, ցորչափ կը դիմադրեն իրենց հոգւոյն մէջ Աստուածային ազդեցութեան, և իրենց կենաց մէջ չեն

պատկերացնել Բրիտտոսի կեանքը, մանաւանդ երբ կրօնքը իբր բեռ մը կը նկատեն և կը խորտչին անոր ծառայութենէն, ծառայութիւն մը՝ զոր պարտ էին ուրախութեամբ և խնդութեամբ մատուցանել :

Բայց մարդոց կրօնքը բեռ մը կարծելնուն զլխաւոր պատճառն այն է որ իրենք իրենց անձերը և իրենց բուն անձնասիրական շահերը կը սիրեն գերազանցապէս և գիտեն թէ կրօնքը անձինքն և այս անձնասիրական շահուց զոհողութիւնը կը պահանջէ : Ինչ որ չեն գիտեր՝ այս է թէ այն երջանկութիւնը, որուն կը փափաքին ամէն բանէ աւելի, կրնայ ստացուիլ մի միայն անձնուրաց սիրով : Թէ այն ատեն միայն կըրնանք գիմարել կենաց փորձութեանց և բարձրագոյն գաղափարականին հասնիլ, երբ Աստուած մարդոց մէջ կը բնակի և Իւր Աստուած ծային զօրութեամբ կը ներշնչէ զանոնք :

Նոյն իսկ եթէ բեռ մը ըլլար, տակաւին մարդս իրաւունք պիտի չունենար զանց ընելու զայն, որովհետեւ Աստուած մարդոց հաճոյքը պայման չէր իւր պատուէրներուն : Բայց երբէք չկրնար բեռ մը ըլլալ Աստուծոյ բարեկամ ըլլալը, Նորա զօրութեամբ լեցուիլը և Նորա սիրով ներշնչուիլը : Ընդհակառակն է, և պէտք է ըլլայ, ապահովութիւնը, միակ կարելի ապահովութիւնը խաղաղութեան, ուրախութեան հոգեւոր յաղթութեան, սիրոյ և յաւիտենական երջանկութեան :

Բոլոր մինչեւ հիմա ըսածներուս մէջ իմ միտքս ունեցած եմ այնպիսիներ որք անձնական կրօնքի մասին փորձառական գիտութիւն չունին, այլ միայն իրենք իրենց կը հարցնեն թէ արդեօք պատրաստ են կրօնքի պահանջումներուն համակերպիլ թէ ոչ : Բայց մարդոց շատերուն համար քարոզիս բնարանը աւելի խորին նշանակութիւն մը ունենալու է : Անոնք իրենց անձնական փորձառութեամբ գիտեն մասամբ թէ ինչ է այն կազդուրիչ և ոգեւորիչ հոգեւոր, զօրութիւնը զոր Աստուած խոստացած է իւր զաւակաց : Զգացած են այս զօրութիւնը, երբ պարտաւորուած են կրել այն ծանր բեռները որք ամէնուն հասարակաց բաժինն են, յուսախաբութեանց, ցաւի ժամանակաց մէջ : Զգացած են զայն իրենց բոլոր մաքառումներուն մէջ իրենց ստորին բնութեան հետ, իրենց բոլոր ճիգերուն մէջ՝ ազատելու համար իրենց անձնասիրական շահամոլութիւններէն : Ո՛րչափ անգամներ մարդիկ հասկցած են իրենց կատարեալ տկարութիւնը, անկարողութիւնը և միանգամայն Աստուծոյ սիրոյն վերականգնիչ զօրութիւնը : Ո՛րչափ անգամներ Տէրը կրած է մարդս իւր բազկաց մէջ, երբ մինակ քայլերու ուժը կը պակսէր անոր : Այդպիսիներ կրնան վկայել թէ կրօնքը բեռ մը չէ զոր մարդիկ կը կրեն, այլ հոգեւոր զօրութիւն մը՝ որ կը տանի զմարդ : Տակաւին բնաւ պէտք եղածին չափ սորված

չեն մարդիկ այս դասը : Տարած են տարակոյսի ու անձկութեան բեռներ, զորս հարկ չէր որ տանէին : Կրած են խաչեր, որք խաչ էին անոնց միայն, որովհետեւ հասկցած չէին թէ Աստուած իմաստնադոյն է քան զիրենք, թէ Իւր ճամբաները լաւագոյն են քան իրենց ճամբաները և Իւր խորհուրդները բարձրագոյն քան իրենց խորհուրդները :

Տարակուսած են մարդիկ երբեմն թէ արդեօք երբէք կարող պիտի ըլլա՞ն յաղթել այնչար աղդեցութեանց, որք բուն իրենց սրտին մէջ են և յաւիտեանական կենաց հասնիլ : Դող ունեցած են նոյն իսկ Աստուծոյ տապանին ապահովութեանը մասին և իրենց տկար ձեռքերը երկնցուցած են վեր բռնելու համար զայն, մոռնալով թէ մարդս ինքնին չունի որեւէ զօրութիւն և Անկէ է որ կու գայ ամէն զօրութիւն :

Բոլոր այս տարակոյսի ու վախի բեռներուն պատճառն այն է որ մարդս Աստուծոյ չվստահիր կատարելապէս և բացարձակապէս, չըմբռնէր Անոր խոստման կատարեալ նշանակութիւնը, « ես աւարից եւ ես ապրեցուցից » : Բայց մարդոց տկարութիւնն իսկ զիրենք վհատեցնելու չէ : Այս մէկ մասն է չարութեան հետ իրենց պայքարին յորում հոգեւոր յաղթանակը ապահով է, քանի որ նոյն ինքն Աստուած յանձն առած է պաշտպանել Իր արարածները :

Տառապանաց զուարթութեամբ համակերպելով, մեղաց դէմ ժողովեամբ կռուելով, և

Իւր սրտին և իւր շուրջ եղած դժոխքին ու չարութեան ժողովեամբ դիմադրելով է որ կարող կ'ըլլայ մարդս Աստուածային ներգործութեան լիովին ներշնչումը և զօրութիւնը ըմբռնել իւր կեանքին մէջ, և ոչ միայն հաւատալ, այլ և գիտնալ թէ Աստուած է որ զինք ստեղծեց և Իւր արքայութեանը սահմանեց . Նա ինքն է որ իւր սիրոյ բազկաց մէջ առած կը տանի զմարդ բոլոր կենաց փորձութեանց, յուսախարութեանց և տառապանաց մէջէն դէպ անվախճան կենաց յաւիտեանական երանութիւնը Յիսուս Քրիստոս Փրկչին հետ :

Ե.

ԳՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ե Ի

ԻՐ ՊԱՐՏԱԴՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

« Զրի առէք եւ ձրի տուք »

Մ-ԴԼ. Ժ. 8

ԿԵ ԲՆԱԿԻՆՔ աշխարհի մը մէջ՝ ուր
նախ կը կարօտինք Աստուծոյ, և ապա
կը կարօտինք միմեանց փոխադարձաբար: Զկայ
բարոյական բացարձակ մեկուսութիւն, չկայ
այսպիսի մեկուսութիւն մը մեր բարդ բնութեան
ուէ մասին մէջ, մարմնաւոր, մտաւոր և հո-
գեւոր: Սկսեալ կեանքի առաջին օրէն, երբ
աշխարհ կու գանք իբր անօգնական մանուկներ
զորս մօր մը սէրը կը խնամէ, մինչև այն օրը՝
երբ սգաւոր բարեկամներ կը փակեն մեր աշ-
քերը մահուան անկողնոյն մէջ, անկախ չենք
երբէք ուրիշներու բարեացակամութենէն:

Ոչ ոք կրնայ այնքան մեծ ըլլալ, այնքան իմաստուն, այնքան զօրաւոր որ ոչ ևս պէտք ունենայ ուրիշ մարդոց օգնութեան, համակրութեան, ընկերակցութեան: Ոչ կրնանք մենք մեզմով ապրիլ, ոչ ալ մեռնիլ: Ոչ միայն կախում ունինք մեր դրացիներէն, մեր քարեկամներէն կամ մեր ժամանակակիցներէն, այլ նաեւ կը ժառանգենք այնպիսի բարիքներ, որոնք մեզ հասած են ուրիշ ժամանակներէ և ուրիշ ցեղերէ:

Սովորաւոր առաքինութիւն չքարոզեց Աթէնքի փողոցներուն մէջ Յունաց օգտին համար միայն: Ճշմարտին, գեղեցկին, բարւոյն վսեմ յղացումները Պլատոն չնրնչեց այդ դարուն լուսաւորութեան համար միայն, այլ նաեւ ամէն մարդոց շահուն համար: Մորս հեռագիրը չհնարեց լոկ Ամերիկայի համար, այլ որպէս զի աշխարհի ծայրերը կարենան միմեանց հետ միանալ:

Քրիստոնէական հաւատքին մէջ մեծցած է՞ր ոչ որովհետեւ դուք այդպէս որոշեցիք ձեր մանկութեան ատեն: Ձեր այդ հաւատքը կը պարտիք ուրիշ դարերու հաւատքին, անոնց՝ որոնք նախ Քրիստոս քարոզեցին ձեր նախահայրերուն, անոնց՝ որոնք Քրիստոսի համար զոհուեցան անցեալ դարերու մէջ, թէ՛ և իրենց անուններն իսկ մոռցուած են հիմա: Կը պարտիք ծնողաց, որոնք նախապատիւ համարեցան տառապիլ ի սէր Քրիստոսի քան թէ՛ ուրանալ զԱյն:

Մէկ խօսքով իւրաքանչիւր մարդ կը գրաւէ դիրք մը՝ որ կեդրոն մըն է, ուր կը միանան անհամար աղքեցութիւններ, որոնք ամէն կողմէ կու գան:

Մարդուս կարօտութիւնը Աստուծոյ, «որով կեամք, և չարժիմք և եմք», որ պարգեւիչն է բոլոր բարիքներուն և որուն բարութիւնը անհուն է, մեր պարտականութիւնն առ Քրիստոս, որ աղբււրն է շնորհաց, գթութեան, խաղաղութեան և յաւիտենական կեանքի, շատ աւելի ակնեղե և բացորոշ:

Եւ այս բոլոր պարգեւները, թէ՛ Աստուծոյ և թէ՛ մարդոց պարգեւները, ստացած ենք ձրի, առանց ստակի, առանց գինի, գրեթէ առանց չափի կամ սահմանի: Այս պարգեւներէն շատ քիչերը կան, որոց փոխարէնը կրնանք երբէք հատուցանել. աւելի քիչ են անոնք, զորս կրնանք իրենց տեսակին համեմատ հատուցանել պարգեւատուին: Կրնանք երախտագէտ ըլլալ, կրնանք մեր բարերարները սիրել, կրնանք սիրել զԱստուծո, կրնանք նմանող ըլլալ Քրիստոսի օրինակին, բայց չենք կրնար փոխարինել ինչ որ ընդունած ենք:

Եթէ այս ըլլար ամբողջ իրողութիւնը, մենք գրեթէ պիտի ընդվզէինք հոգեկան պարտականութեան այն զգացումին դէմ, որ բնուի մը պէս հոգիներուն վրայ պիտի ծանրանար, պարտականութիւն մը, զոր հատուցանելու կարելիութիւն չկայ երբէք: Որովհետեւ պէտք է ամէն

ազնիւ և վեհանձն հոգիի համար բեռ մը ըլլալ ընդունիլ բարիքներ, զորս երբէք կարող չէ փոխարինել : Բայց այդպիսի անտեղութիւն չկայ Աստուծոյ ծրագրին մէջ աշխարհիս մասին : Ան չէ օժտած մեզ բարձր ու վսեմ տենջանքներով որոնցմէ կարելի չէ գոհացում գտնել :

Կայ կերպ մը այս հաշիւը հաւասարակշռելու, կերպ մը՝ որ անտարակոյս աւելի լաւ է քան ընդունուած պարզեւններուն փոխարէնը հատուցանել անոնց, որոնք ձրի տուած են և փոխարինութիւն չակնկալելու մէջ գտած են իրենց վարձատրութիւնը, կերպ մը՝ որ թէ՛ գոհացում կու տայ մեր այս հոգեկան պարտաւ կանութեան զգացման, առանց մեր երախտագիտութիւնը տկարացնելու, և թէ՛ ունի իր յատուկ գոհացումն ու առաւելութիւնն ալ :

Հայրը, որ իր զաւակներուն բարելաւութեան համար կը զոհէ իր հանգիստը խնդութեամբ, ոչ միայն երջանկութիւն կը գտնէ ինք, այլ նաեւ այս կերպով կը վճարէ ինչ որ ինք պարտական է իր հօրը : Այսպէս իր սիրտը կը լեցուի նոր եւ բրախտապարտ սիրով մը անոր համար, զոր նոյնքան լիովին գնահատել չէր գիտցած մինչև հիմա :

Ինչ որ ձրի ստացած ենք և չենք կրնալ տուողին հատուցանել՝ կրնանք միեւնոյն ոգւով ձրի մատուցանել ուրիշներուն :

Այս է ահա իմաստը Քրիստոսի այն խօսքին՝ զոր իբր բնաբան առած ենք : Այս խօսքերը՝ ուղղուեցան իր ընտրած երկոտասան առաք-

եալներուն . երբ առաջին անգամ պիտի դրկէր զանոնք ուրիշներուն քարոզելու այն Աւետարանը, որ իրենց սիրտը կեանքով ու սիրով լեցուցած էր : «Զփականդս բռնկեցէք, զորոտսս սրբեցէք, զգեւս հանէք, ձրի առէք և ձրի տուք» : Եւ միեւնոյն պատուէրը կը տրուի նաեւ ամէն անոնց որոնք իրենց Տէր կը դաւանին զՔրիստոս : Ինչ որ ձրի ընդունած ենք Աստուծոյմէ կամ մարդոցմէ, նոյնը մենք ձրի տալու ենք ամէն կարօտեալի, ո՛վ ալ ըլլայ ան :

Այս պատուէրս մասնաւոր ազդեցութիւն մը ունենալու է անոնց համար, որոնք դեռ նոր կ'աւարտեն իրենց կեանքի այն շրջանը, ուր ամէնքս ալ միայն ընդունով ենք գլխաւորաբար, և կը սկսին այն շրջանը, ուր ամէնքս տուող ըլլալու ենք գլխաւորաբար :

Այն մասնաւոր պարգեւը, զոր դուք հոս ընդունած էք Քրիստոնէական մշակութիւնն է, և այս պիտի ըլլայ նաեւ այսօր մեր ուշադրութեան մասնաւոր առարկան :

Քրիստոնէական մշակութիւն ըսելով կը հասկնանք հոգւոյն բարոյական և իմացական կարողութեանց զարգացումը Քրիստոնէական բարձրագոյն դաստիարակութեան միջոցաւ : Այս մշակութիւնը կը տարբերի ուրիշ գրեթէ բոլոր ստացուածքներէ, որովհետեւ բուն իսկ հոգւոյն կը պատկանի և, աստիճանի կամ հարստութեան նման, նիւթական կեանքին մէկ արտաքին յաւելուածը չէ պարզապէս : Ամէնէն

Թանկագին պարգեւն է. ուստի և ըստ այնմ կարեւոր պարտականութիւններ կը պարտենակէ իր մէջ :

Բ. Հարցնենք ուրեմն նախ թէ ի՞նչ է բնութիւնն ու ընդարձակութիւնն այն պարտաւորութեան, զոր ունին ամէն անոնք որ տիրացած են Քրիստոնէական մշակութեան :

Մեր բնաբանը կ'ըսէ թէ պարտաւոր ենք ձրի տալ, միայն որովհետեւ ձրի ընդունած ենք : Եւ որ Տէրը պարզապէս չ'հրամայեր իր առաքեալներուն երթալ և Աւետարանը քարոզել թէեւ այդպիսի պատուէր մըն ալ կայ անշուշտ, այլ դիմում կ'ընէ նաեւ իրենց երախտապարտութեան զգացումին, որ մեր ամէնէն մաքուր ու ամէնէն ազնիւ զգացումներէն մէկն է :

Այս պարտականութեան ընդարձակութեան չափը Յիսուսի մէկ ուրիշ խօսքն է. «Ամենայնի որում շատ տուաւ, շատ խնդրեացի ի նմանէ» : Այնքան ամէնուն կողմէ ընդունուած սկզբունք մըն է այս որ առածի կարգ անցած է տարբեր լեզուներու մէջ : Ֆրանսացիք կ'ըսեն, զոր օրինակ. *Noblesse oblige* : «Ազնուականօրէն պարտի վարուիլ ազնուականը» : Այսինքն թէ որչափ աւելի բարձր ըլլայ աստիճանը, այնքան աւելի բարձր պէտք է ըլլայ վարմունքը, այնքան աւելի ազնիւ պէտք է ըլլայ կեանքը : Որքան աւելի մեծ ըլլայ հարստութիւնը, այնքան աւելի մեծ պէտք է ըլլայ աղքատներ հոգալու պարտականութիւնը :

Այս սկզբունքին մասին տարակոյս չկայ, և Քրիստոս հոգեւոր բաներու ալ օրէնքը կը համարի ինչ որ իբր մարմնաւոր բաներու օրէնքը կ'ընդունի աշխարհ : Պարգեւին չափը՝ չափն է նաեւ պատասխանատուութեան :

Եթէ այս չափով չափենք Քրիստոնէական մշակութեան պարգեւը, և փնտռենք թէ ի՞նչ պատասխանատուութիւն կը դնէ ան մեր վրայ, դժուար չէ տեսնել թէ աննշան չկրնար ըլլալ այդքան ազնիւ բանի մը պահանջած պատասխանատուութիւնը, չկրնար նուազ ըլլալ քան պարտաւորութիւնը այն մշակութեան ազդեցութիւնը տարածելու այն ընկերական կեանքին մէջ ուր մարդս կը շարժի :

Ընկերական կեանքը, ունէ տեղի և ունէ ժամանակի մէջ, արդիւնքն է զանազան և յաճախ իրարու հակառակ ազդեցութեանց, կրօնական, կրթական, աւանդական և արտաքին : Բարդ վիճակ մըն է, բայց ընդհանրապէս ունի տիրող առանձնայատկութիւն մը, որով ուրիշներէ կ'որոշուի. կրնայ ըլլալ լուրջ կամ թեթեւամիտ, ուսումնասէր կամ հեշտամոլ, բարոյական կամ անբարոյական, կրօնասէր կամ անկրօն :

Քրիստոնէական քաղաքակրթութիւն կը կոչենք ժամանակին քաղաքակրթութիւնը. և արդարեւ ի՞նչ բարի տարրեր որ կը պարունակէ ան, Քրիստոնէութեան կը պարտի : Բայց ստիպուած ենք խոստովանիլ թէ աղտեղած է

այն ապականութիւնով. որ արդիւնքն է հարստութեան ու զեղխութեան, զխտութեան հպարտութեան և տգիտութեան ու աղքատութեան նախանձին: Եւ դժբախտաբար կը տեսնենք թէ իր ապականեալ և ոչ թէ իր Քրիստոնէական կողմն է որ ամէնէն աւելի ժողովուրդները կը հրապուրէ:

Աւանդական բարոյականութիւնը և պարզասէր սովորութիւնները կարծես թէ հետզհետէ տեղի կուտան կոյր անձնատուութեան մը հաճութեամբ, որ այսօր քաղաքակրթութեան էական յատկութիւնները ըլլալ կը կարծուին, մինչդեռ իրօք հարկու Վտանգներ են և այդ քաղաքակրթութեան կործանումը կը սպառնան:

Երբ Քրիստոնեաները լքանեն իրենց Քրիստոնէական հաւատքը և անոր տեղ եւրոպական քաղաքակրթութեան ոսկեղէն ձեերն ընդունին, անխուսափելի է իրենց բարոյական կործանումը:

Ինչ որ ամէնէն աւելի կարեւոր է, ազդեցութիւնն է այն նոյն Քրիստոնէական մշակութեան, որ անխախտ հաւատք ունի Աստուծոյ և արդարութեան յաւիտեանական սկզբունքներուն վրայ, որ սրտովին կ'ընդունի զՅիսուս Քրիստոս իբր միակ կարելի Փրկիչը աշխարհի. կ'ընդունի թէ սիրոյ օրէնքն է ճշմարիտ հիմը մարդկային ընկերութեան, որ միեւնոյն ատեն կը ճանչնայ մարդու արժանապատուութիւնը ու արժէքը, հոգեւոր յառաջդիմութեան օրէնքին կը հաւատայ և խնդութեամբ կ'ողջունէ մարդկային իմացականութեան նո-

րանոր հոգեւոր յաղթանակները ամէն օգտակար ճիւղի մէջ:

Այս է ոգին այն Քրիստոնէական մշակութեան, զոր դուք այս վարժարանին մէջ ընդունեցիք: Եւ այն պարզեւր զոր դուք ձրի վայելեցիք՝ մասնաւոր պարտաւորութիւն մը կը դնէ ձեր վրայ հանդէպ մարդկային ընկերութեան, ուր մուտ պիտի գտնէք ահա: Մարդկային ընկերութիւնն ամէն ուրեք ամէնէն աւելի այս մշակութեան ազդեցութեան կը կարօտի՝ սոյն ոգւոյն պաշտպանութեան, մաքրութեան ու աղնուացման համար:

Անգամ մըն ալ ուրեմն ուշադրութիւն ըրէք Քրիստոսի այս խօսքերուն, «Ձրի առէք և ձրի տուք:» «Ամենայնի որում շատ տուաւ, շատ խնդրեսցի ի նմանէ»:

Գ. Այսպիսի է պարտաւորութիւնը Արդ հարցնենք թէ ի՞նչպէս կրնանք կատարել այս պարտաւորութիւնը: Ի՞նչպէս մեր Քրիստոնէական մշակութիւնը կրնայ ազդեցութիւն մը ի գործ դնել ընկերական կեանքին վրայ:

Անտարակոյս մեր ազդեցութիւնն ամէն բանէ առաջ կախում ունի մեր անձնական նկարագրէն, որ մեր գործերովն ու մեր զանցառութիւններովը կը յայտնուի: Ո՞րքան կարեւոր է ուրեմն վարել այնպիսի կեանք մը, որ ուրիշներու օրինակ մը ու յանձնարարութիւն մը պիտի ըլլայ այն Քրիստոնէական մշակութեան, զոր կը փափաքինք որ իրենք ալ ստանան:

Այս կերպով է որ կ'ըլլանք կենդանի թուղթեր
«ծանուցեալ և ընթերցեալ յամենայն մարդկանէ»:

Չենք կրնար կանգ առնել հոս այդպիսի
կեանքի մը գաղափարական պատկերը գծելու
համար մանրամասնօրէն: Բայց քանի մը յատ-
կանիչներ կան այնքան էական որ չենք կըր-
նար զանց ընել զանոնք:

Մշակութեան մը գաղափարն իսկ կ'ենթադրէ
թէ պէտք է բանաւոր կեանք մը ըլլայ ան,
որոն կանութենէ և ոչ կիրքէ կառավարուած:
Տարիներ չլատնեցիք ձեր իմացական և բարոյա-
կան կարողութիւնները մշակելու, որպէս զի
ա՛լ անգամ մըն ալ չգործածէք այս կարողու-
թիւնները, երբ մարդկային ընկերութեան մէջ
մտնէք: Սորվեցաք խորհիլ ու դատել: Իմացա-
կան հաճոյքներու համը տուիք: Բարոյական
բարձր նպատակներ ունիք, և ուստի ձեր կեանքը
ի հարկէ պէտք է ըլլայ բանաւոր կեանք մը,
լուրջ կեանք մը, լուրջ՝ ոչ մռայլ և մելա-
մաղձոտ, այլ լուրջ՝ որովհետեւ բարձրագոյն
հաճոյքներ նախապատիւ կը սեպէք ստորին
հաճոյքներէ, կեանք մը ողջմտութեամբ և
առողջ դատողութեամբ կառավարուած, իմա-
ցական անդադար զարգացման մը կեանք մը,
կեանք մը գործնական, որ իր մէջ կը պատկե-
րացնէ այն առաքինութիւնները որոնք իբր
Քրիստոսի աշակերտներուն յատկանիշները կը
ներկայացունին մեզ Նոր Կտակարանին մէջ:
Իմացական մշակութեան դէմ գլխաւոր նա-

խապաշարումին պատճառն այն սխալ գաղա-
փարն է թէ այդ մշակութիւնը չկրնար համա-
ձայնիլ առտնին այն խոնարհ առաքինութեանց
հետ, որոնք այնքան անհրաժեշտ են ընկերական
երջանկութեան: Բայց ճշմարտապէս բանաւոր
կեանք մը կը ճանչնայ այս առաքինութեանց
կարեւորութիւնը և յարգելի կ'ընծայէ զայնս:

Քրիստոնէական մշակութեամբ ներշնչուած
կեանքին ուրիշ մէկ յատկանիշն ալ անձնուրա-
ցութիւնն է: Պէտք է բարոյական զոհողութեան
կեանք մը ըլլայ: Պարզ իմացական մշակու-
թիւնը արդարեւ դէպի կղզիացում և անձնա-
սիրութիւն կը ձգտի, բայց Քրիստոնէական
մշակութիւնը սիրոյ վրայ հիմնուած է:

Անձնասիրութիւնը ոչ միայն մեղաց արմատն
է Աստուծոյ աչքին առջև, այլ նաեւ յայտնի է
թէ աղբիւրն է այն բարոյական ապականու-
թեան և դասակարգերու ատելութեան, որ
Եւրոպական քաղաքակրթութեան կործանում
կը սպառնայ:

Միւս կողմանէ անձնուրաց, համակրալից
կեանքը, որ իր հաճոյքները մարդասիրական
գործերու մէջ կը փնտռէ աւելի քան իր
բուն կիրքերը ու փափաքները գոհացնելուն մէջ,
միշտ բարերար զօրութիւն մըն է ունէ համայնքի
մէջ:

Մարդիկ իրենց փորձառութեամբ գիտեն թէ
որքան զօրաւոր է անձնասիրութիւնը, և լոկ
իրենց այս գիտակցութիւնը կը ստիպէ զիրենք

գնահատել և յարգել հարազատ բարոյական անձնուրաց կեանք մը, ո՛ւր ալ տեսնեն զայն: Այդպիսի կեանք մը կը խօսի իրենց այնպիսի համոզիչ լեզուաւ մը, որուն կարող չեն զիմադրել:

Այն կեանքը, զոր Քրիստոնէական մշակութիւնը կը պահանջէ, պէտք է նաեւ Քրիստոնէական կեանք մը ըլլալ գերադասեցապէս: Բանականութիւնը և մարդասիրութիւնը գոյլելի բաներ են: Ինքնեան, բայց Աստուծոյ կու գայ բոլոր զօրութիւնը, և աշխարհային լաւագոյն բաները չեն կարող իրենց նպատակին ժամանել, երբ Աստուծոյ կը մոռցուի: Կրօնքն է հիմը բոլոր ճշմարիտ կենաց, թէ՛ անհատական և թէ՛ ընկերական կենաց: Մենք մեր անձին համար Քրիստոսի կը կարօտինք: Չենք կարող երբէք բանաւոր, անձնուրաց կեանք մը վարել առանց անոր մշտնջենաւոր օգնութեան: Եւ Քրիստոնէական ընկերութեան մէջ Քրիստոսի բացակայութիւնն է բոլոր չարեաց աղբիւրը: Ուրեմն մենք մեր անձին համար Քրիստոսի աշակերտները ըլլալու ենք և Քրիստոսի վկաները աշխարհի համար:

Որեւէ հասարակութեան մէջ այսպիսի բանաւոր, Քրիստոնէական անձնուրաց կեանք մը ապրիլը լաւագոյն եղանակն է այդ կեանքը ուրիշներուն յանձնարարելու, և օրինակին ազդեցութեան կարեւորութիւնը կարելի չէ չափազանցել:

Բայց մինչդեռ կան ժամանակներ, երբ լուութիւնը ոսկեղէն է և օրինակն է միակ կարեւոր բանը, ստոյգ է նաեւ որ լուռ դաստուռները չեն կրնար երբէք աշակերտները կրթել, և օրինակը չէ կարող աշխարհս դարձի բերել: Մեր ընտելեան մէկ մասն է խօսիլ այն բաներուն վրայ որոնք մեր սրտին մէջ են, և Սողոմոն կ'ըսէ թէ «խնձորք ոսկիք ի դարանս արծաթիս են բանք ասացեալք ի դէպ ժամանակի»:

Եթէ Քրիստոնէական ընկերութիւնը Քրիստոնէական մշակութեամբ պիտի խմորուի, բաւեր և գործեր պէտք են, ինչպէս նաեւ օրինակ: Պէտք կայ համոզելու ծերերը թէ անցելոյն աւանդութեանց մէջ ինչ բարի բան որ կայ՝ պիտի զօրանայ աւելի և ոչ թէ փճանայ այս մշակութեան պատճառաւ: Պէտք կայ հաւատալ տալու երիտասարդներուն թէ «Ճանապարհք նորա ճանապարհք բարեաց են, և ամենայն չաւիղք նորա խաղաղութեամբ»: Թէ այն շուայտութիւնը, անբարոյութիւնը և անհաւատութիւնը, որ կը տարածուին յանուն քաղաքակրթութեան, չարիքի համաճարակներ են, աւելի վնասակար երջանկութեան քան այն ֆիզիքական հիւանդութիւնները, որոնց դէմ զգուշութեամբ ինքզինքնիս կը պաշտպանենք դարմաններով ու հականեխումներով:

Եթէ օրինակին լոկ վստահիք, աշխարհէն կղզիացած կը գտնէք ինքզինքնիդ: Թերեւս

սուրբ կը համարին զձեզ մարդիկ, բայց ո՛րքան ալ շատ յարգանք վայելեն սուրբերը իրենց մահուանէն ետեւ, շատ քիչեր կան որոնք հակամէտ են զանոնք գնահատելու կամ անոնց օրինակին հետեւելու երբ դեռ ողջ են :

Մարդոց վրայ ազդեցութեամբ գործելու համար պէտք է անոնց հետ բարեկամութեամբ ու համակրանք ընկերակցիլ, զգալ տալ անոնց թէ չէ՞ք արհամարհեր զիրենք իբր ստորին էակներ : Բայց կը փափաքիք որ իրենք ալ ձեզ հետ մասնակից ըլլան այն բարիքներուն, զորս դուք այնքան կը գնահատէք :

Ընկերական զուարճութիւններ, ճաշակաւոր զգեստներ, հրապուրիչ բնակարան, թերեւս բարձրագոյն փառքը կը կարծեն անոնք : Տարբեր է ձեր կարծիքը : Այսու ամենայնիւ, պէտք է՞ որ այդ պատճառաւ մերժէք իրենց հետ ընկերակցիլ և մենակեացի պէս ապրիք ու քուրձ հագնիք : Դուք չէք կրնար երբէք մարդկային ընկերութիւնը բարեկարգել արհամարհելով ինչ որ անմլաս և հրապուրիչ է մարդկային ընկերութեան կեանքին մէջ : Քրիստոս չարհամարհեց այս բաները, և դուք ալ պատճառ չունիք տարբեր վարուելու : Այս բոլոր բաները, որքան որ անմլաս են, ընդունելով է որ բարձրագոյն ու լաւագոյն բաներու պիտի առաջնորդէք ձեր բարեկամները :

Ի՞նչ ազդեցութիւն որ ձեր նկարագիրն ալ կրած է՝ արդիւնքը եղած է բառերու ու գոր-

ծերու, ինչպէս նաև օրինակի : Տեսաք, թերեւս և գնահատեցիք այլոց անձնուրաց Քրիստոնէական կեանքը, որ հիմն է ազդեցութեան : Բայց նաև իրենց խրատներն ու խրախոյսը, իրենց գործերը, իրենց համակրութիւնը, իրենց շահագրգռելը այն բաներով որոնք զձեզ կը շահագրգռեն, շահած են ձեր սիրտերը, զիտութեան շաւղին մէջ ձեզ առաջնորդած, և կեանքի նոր գաղափարներ ներշնչած են ձեզ :

Հոգ տարած են ձեր խաղերուն ինչպէս ձեր ուսմանց : Ծիծաղած են ձեզ հետ ինչպէս և աղօթած ձեզ համար, և հաւանականաբար անոնք որ մասնակցած են ձեր զուարճութեանց՝ ամէնէն աւելի աղօթած են ձեզ համար :

Այսպիսի օրինակներ ունենալով ձեր աչքին առջև՝ դժուար ըլլալու չէ ձեզ տեսնել թէ ի՞նչ եղանակաւ կարելի է մեծագոյն ազդեցութիւն մը գործել ընկերական կեանքին վրայ :

Ձեր բուն նկարագիրը հիմը պիտի ըլլայ ձեր ազդեցութեան, բայց գործ ալ պիտի ունենաք կատարելու, համակրութիւն պիտի ստանաք, խրատ պիտի տաք, սխալ ըմբռնումներ փարատէք, բարեկամներ շահիք : Տեսլականն ու գործնականը պիտի համաձայնեցնէք ձեր կեանքին մէջ : Որովհետեւ ո՛րքան ալ անհրաժեշտ ըլլայ վսեմ հոգեւոր տեսլական մը ունենալ միշտ ձեր աչքին առջև, ձեր առօրեայ գործնական կեանքին վրայ ունեցած ազդեցութեան կախում ունի այդ տեսլականին արժէքը :

Դ. Կը մնայ մեզ նկատել ի վերջոյ թէ ի՞նչ
ոգուով սլարտինք կատարել այս պարտաւորութեան
թիւնը :

Բնաբանը կը յայտարարէ . « Զրի առէք և ճրի տուք : » Եւ ասիկա ոչ միայն կը նշանակէ թէ մենք տալու ենք, և տալու՝ առանց ստակի և առանց գինի, տալու՝ առանց բան մը ակնկալելու ի փոխարէն, այլ նաեւ տալու ենք առատաստուծեամբ և ուրախութեամբ :

Այս ըսել է թէ մեր տալը առանց ճիգի
է որ ըլլայ : Որովհետեւ վերջապէս մեր անձն է
որ կու տանք Քրիստոսի որ գործածէ զայն, և այս
բոլորովին տարբեր բան մըն է դրամ տալէ :
Հարուստ մէկը կրնայ դրամ տալ առատօրէն
բարեկամաբար գործի մը համար, առանց ունէ
անձնական զոհողութեան, առանց ինքզինքն
ամէնափոքր պերճանքէ մը զրկելու, առանց ունէ
ուրիշ շարժառիթի բաց ելթէ իր հաճոյքին հա-
մար կամ ժողովրդային ծափի տենչով : Ասոր
անձնութեան պէտք չկայ : Նեղութիւն
չպատճառեր այս, և ամէնէն դիւրին կերպն է
ընկերական կեանքին պատասխանատուութիւն-
ները կատարելու և խղճին պահանջները հան-
դարտեցնելու : Շատ աւելի աղէկ է այս քան
ազա՛ն կամ կծծի ըլլալը, բայց սալու այս կերպը
չէ ինչ որ Քրիստոս կը պատուիրէ մեզ :

Իր անձը տալը կրնայ նշանակել ոչ միայն դրամ, կամ ժամանակ տալ աղքատին, այլ նաև այնպիսի բաներ, որ սիրելի են մեզ ։

Լ ԶԵՂՈՒԹԻՒՆ յԱՆՃՆ ԱՌՆԵԼ յՕԺԱՐԱԿԱՄ՝

Ինչպէս կրնանք հիւանդի մը անկողնին քով նստիլ առանց անոր տառապանքներուն մասնակցելու : Ֆիզիքական յոգնութիւնը կ'իշխէ մեր վրայ, երբ ուրիշներու համար կ'աշխատինք, ինչպէս երբ կ'աշխատինք մեր անձնւորուն համար : Մեր լաւագոյն գործերը երբեմն սխալ կը հասկցուին և նշաւակ կ'ըլլան քննադատութեան ու հեգնութեան : Աշխարհ յաճախ բարկութեամբ կ'արհամարհէ մեր բարիք ընելու ջանքերը, որովհետեւ իրական փափաք չունի բարեօրոշելու, նախապատիւ կը սեպէ որ հանդարտ թողուն զինք : Տակաւին երանելի կը համարի Քրիստոս զանոնք, որք դառն նեղութեանց կ'ենթարկուին՝ իրենց անձնուէր ծառայութեանց հետեւանքով :

Հակասութիւն մը կը թուի այս, բայց այն-
պիսի հակասութիւն մը, զոր կը գտնենք մեր
կեանքի բոլոր փորձառութեանց մէջ։ Միշտ ցա-
կը գտնենք մեր մարդկային ուրախութիւններուն
մէջ, և երջանկութիւն՝ մեր բարոյական նե-
ղութիւններուն մէջ։ Չկայ երջանկութիւն, որ
աւելի մեծ ըլլայ քան այն երջանկութիւնը,
զոր սիրոյ մէջ կը գտնենք։ Մայրը անբացառ-
ելի ուրախութիւն կը գտնէ այն սիրոյն մէջ,
զոր ունի իւր անդրանիկ զաւկին համար։ Բայց
նոյն իսկ այդ սէրը անոր սիրտը կը լեցնէ անձ-
կութիւններով և վիշտերով, որոնք առաջ բո-
ւորովին անձանթ էին անոր։

Այս աշխարհիս մէջ կարելի չէ խոստալիլ այս երկու կարգի փորձառութենէն : Մեղաց հաճոյքները խղճի խայթերով կը դառնանան, անձնուրացութեան ցաւերն ալ աղբիւր կ'ըլլան ամէնաքաղցր ուրախութեան :

Այսպէս է մեր բնութիւնը, և հակասական կամ անհասկանալի բան մը չէ սրտի մօտք և ուրախութեամբ անձնուրացութեան կեանքի մը ձեռնարկել : Որովհետեւ մեր հոգիները կը յայտնեն ոչ թէ զգայարանաց ժամանակաւոր և վաղանցուկ հաճոյքներուն, այլ այն տեւական, յաւիտենական գոհունակութեան, զոր երջանկութիւն կը կոչենք, և որուն էական պայմանն է մեր բարեսիրական զգայմանց գործունէութիւնը, գերազոյն սէր առ Աստուած և մաքուր, անձնուրաց սէր առ մեր ընկերն : Այսպէս կրնանք երկնից երջանկութիւնը ճաշակել կանխաւ :

Տալ մարդկային ընկերութեան ինչ որ դուք ձրի ընդունած էք, տալ ուրախութեամբ և առատասրտութեամբ, ոչ միայն պարտաւորութեան ուղին է այս, այլ և ուղին յաջողութեան :

Ոչ միայն Տէրը, այլ նաեւ մարդկային ընկերութիւնը, կը սիրէ զուարթառատ տուրքը : Դժգոհութեամբ կամ խորխորութեամբ կամ անհաճոյ խօսքերով տալը պարգեւին արժէքն ու ազդեցութիւնը կը ջնջէ, նոյնիսկ երբ հնչուն դրամ ըլլայ այդ պարգեւը, և ո՛րչափ աւելի մեծ հոգեւոր պարգեւ մըն է անձնուրացութեան

պարգեւը : Չէք կրնար երբէք յանդիմանելով մարդոց համակրութիւնը շահիլ յաջողիլ, թէ՛ չափահաս ըլլան, թէ՛ երիտասարդ : Մինչդեռ միւս կողմանէ զուարթ, սիրալիր ոգին պարգեւին արժէքը կը բարձրացնէ, համակրութիւն կը շահի և ազդեցութեան ճամբայ կը բանայ :

Կը փորձուիմ այսպէս երկարօրէն ծանրանալ այս կէտին վրայ, որովհետեւ մեր յաջողութիւնը և երջանկութիւնը այնքան շատ կախում ունին այն ոգիէն որով կը վարուինք :

Սուրբ Գրոց մէջ, ինչպէս այլուր, կեանքը բաղդատուած է ճամբորդութեան մը հետ : Եւ թերեւս ձեզմէ ոմանք բաւական ճամբորդած են և գիտեն թէ՛ որքան տարբեր են տարբեր ճամբորդներ : Ոմանք միշտ կը տրտնջան, միշտ բորդներ : Ոմանք միշտ կը տրտնջան, միշտ թշուառ են և անհանգստութիւն կը պատճառեն իրենց շուրջ եղողներուն, մինչ ուրիշներ միեւնոյն խումբին և միեւնոյն պարագաներուն մէջ միշտ զուարթ, միշտ հաճոյակատար են, և միշտ ալ բան մը կը գտնեն վայելելու՝ նոյնիսկ ձախորդ պատահարներու մէջ : Առաջինները տաղտկութիւն են թէ՛ իրենք իրենց, թէ՛ ուրիշներուն, մինչդեռ միւս կարգի ուղեկիցներ ամէնէն աւելի հաճելի միշտակները թողած են մեր մօքին մէջ :

Ընդդէմ այսպէս է նաեւ կեանքի ճամբորդութիւնը : Պայծառ արեւ չկայ միշտ : Միշտ հարթ չեն ճամբաները : Նենգաւոր է յաճախ ծովը : Ամեհի փոթորիկներ մարդուս կը պատահին երբեմն, Յաճախ յոգնութենէ երբեմն անօթութենէ

ու ցուրտէ կը նեղուինք : Բայց տակաւին այս բոլորին մէջ մեղմէ կախում ունի թէ պայծառ արեւ թէ խաւար պիտի տիրէ մեր սրտերուն մէջ , պիտի ըլլանք գոհ և բարոյապէս օգտակար մեր շուրջ եղողներուն , թէ դժգոհ , ապերժանիկ և պատճառ նաև այլոց ապերժանկութեան : Եթէ ճամբորդութիւն մը կամ բարոյական գործ մը ունենաք կատարելու , ամէն ինչ կախում ունի ոգիէն որով պիտի ձեռնարկէք անոր :

Սկսէք ուրեմն կեանքի ճամբորդութիւնը : Կեանքի գործին ձեռնարկեցէք յուսալից և ուրախ , ապաւինելով ոչ թէ ձեր անձերուն , այլ ամէնուրեք ներկայ երկնաւոր Հօր մը սիրոյն ու հոգածութեան : Ինչպէս ձրի ընդունեցիք նախ իրմէ և ապա գորովալից բարեկամներէ ու դասատուներէ և Քրիստոնէական մշակութենէն շատ մը ուրիշներու , որոնց անունն իսկ լսած չէք , նոյնպէս գացէք ձեր ընդունածներէն տալ առատաստութեամբ , ուրախութեամբ և երախտագիտութեամբ . և ոչ միայն պիտի գտնէք այն երջանկութիւնը զոր ձեր հոգին կը պահանջէ իբր իր բնական իրաւունքը , այլ և լոյս մը պիտի ըլլաք աշխարհի մէջ , աշխատակից Քրիստոսի հետ և օրհնութիւն մը ամէն անոնց , որոնք ձեզ կը ճանչնան :

Q.

ՀՆԱՐԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆԻ ՄԱՐԿԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ

«Եւ որ ոք կամի առնուլ զՆորն
կենաց ձրի»

Յայտ. Եւհ. ԻԲ. 17 :

«Արքայութիւնն երկնից բռնա-
դատի» եւ բռնեք յափշտակեն զնա»

Մատթ. ԺԱ. 12 :

ՓՐԻՍՏՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ կը յայտարարէ իբր աներկբայի ճմարտութիւն մը թէ եզական էակ մ'է մարդ , թէ ան իրեն յատուկ դիրք մը կը գրաւէ արարչագործութեան բոլոր սքանչելեաց մէջ : Արդի գիտութեան նոյն իսկ այն ճիւղը , որ կը ջանայ հաստատել մարդուն սերտ կապակցութիւնը նիւթական աշխարհի հետ , կ'ընդունի թէ բարեշրջման բարձրագոյն արտադրութիւնն է ան , Մարդն է միակ արարածը , որոյ գոյութեան նուազագոյն չէ բարձրագոյն դասու էականաց բարիքը , այլ իր իսկ դասակարգին բարւոյն և Աստուծոյ ծառայութեան

մէջ կը գտնուի իր գոյութեան վախճանը: Ինքն է միայն որ կը տեսնէ իր ապագան և իր ճակատագիրը կ'որոշէ:

Իո՞ւն ուրեք բուսական աշխարհին մէջ անհատական բողբոջը կրնայ զարգացնել իր հնարաւորութիւնները: Թերեւս կ'արժէ անցողակի բացատրել հոս այս բառը զոր յաճախ առիթ պիտի ունենանք գործածելու այս քարոզին մէջ: Բարձրագոյն կարգի աշակերտք ընտանի են այս բառին, բայց ոչ միւսներն: Հնարաւորութիւնը ըսելով պիտի հասկնանք կարողութիւն մը որ զարգացած չէ դեռ, կամ իր եղածէն տարբեր բան մը ըլլալու կարելիութիւնը: Խոզկաղինը ծառ չէ անշուշտ, բայց իր մէջ ունի ծառ մը ըլլալու կարելիութիւնը: Հաւկիթն ունի հնարաւորութիւնն հաւ մը ըլլալու: Յորենի հատիկներէն հարիւրին մէկն անգամ չմտնե՞ր հողին մէջ, ուր կրնայ ծլիլ և տունկ մը արտադրել: Իւրաքանչիւր խոզկաղին ունի կաղնի, անտառին ամէնամեծ ծառն, ըլլալու հնարաւորութիւնը, բայց հազար խոզկաղիններէն մէկն անգամ չծառայե՞ր այս նպատակին: Ըսել չէ թէ վատնում է այս, քանզի երբէք վատնիչ չէ Բնութիւնը: Արգարե կը կորսուի, կը փճանայ խոզկաղինը առանց օգտակար ըլլալու իր տեսակին, և առանց իր ուզելուն ուրիշ նպատակաց կը զոհուի: Կը ծառայէ բարձրագոյն կարգի էակաց օգտին, անունդ և կեանք կը հայ-

թայթէ բիւրաւոր տեսակ կենդանեաց, որդէն մինչև մարդ:

Նոյնը ճշմարիտ է նաև կենդանեաց մասին, նոյն գործածութիւնը մէկ տեսակին ուրիշ տեսակի մը համար, նոյն առերեւոյթ վատնումը անհատական հնարաւորութեանց: Եւ Ծննդոց գիրքը կ'ըսէ մեզ թէ համայն կենդանիք ստեղծուած են յօգուտ մարդուն, որու իշխանութիւն տրուած է ծովուն ձկանց, երկնից թռչնոց, և բոլոր այն կենդանեաց վրայ որք կ'ապրին երկրիս երեսը: Չունինք այն կատարեալ գիտութիւնը, որ կարողացնէ զմեզ պնդել հաստատօրէն: Բայց անտեղի չէ հաւատալ թէ բոլոր կենդանական գոյութիւնը, երկրաբանական կանխագոյն ժամանակամիջոցներէն սկսեալ, ծառայած են պատրաստելու այս երկիրս որպէս զի բնակարան մը ըլլայ մարդու: Բայց այս գիտակից կամ կամաւոր ծառայութիւն մը չէ եղած: Այս ծառայութեան վարձքը եղած է միայն այն համայութեան վարձքը եղած է միայն այն համայնութեան վարձքը, զոր գլխաւորն Աստուած զուգորդած է այն կոյր բնազդմանց հետ, որք տեսակաց աճման ու պահպանման կը ծառայեն:

Մարդն ալ կենդանի մ'է, և իբրև կենդանի իր նիւթական կենաց միջոցին կը հպատակի նոյն կարգի օրէնքներու և սեղմումներու, որոց կը հպատակին ուրիշ կենդանիք: Կարելի չէ ուրանալ զայս: Լաւագոյնն է որ կ'ապրի: Բայց հոս իսկ կայ տարբերութիւն մը, որ բոլոր միւս կենդանիներէն կը զանազանէ զմարդ:

կարելի է գտնել կատարեալ առիւծ մը, վասն զի առիւծը Բնութեան դործն է : Բայց երբէք կարելի չէ այս աշխարհիս վրայ գտնել կատարեալ մարդ մը, վասն զի մարդն է որ կը չինէ իր բարոյականը :

Հարցեր կան այնպիսեաց ճակատագրին նկատմամբ, որք կը մեռնին մահուկ կամ տգէտ և որոնց գոյութեան հնարաւորութիւններն իրագործել կարելի չէ եղած, հարցեր՝ որոց պատասխան չէ կարող տալ փիլիսոփայութիւնը և և զորս միայն կրնանք Աստուծոյ արդարութեան ու գթութեան յանձնել : Բայց այս հարցեր տարակոյս չեն յարուցաներ թէ մարդ կը վերաբերի արդարեւ բարձրագոյն դասակարգի մը և տարբեր է բոլոր կենդանիներէն, որոց հետ կապուած է սակայն իր ստորին բնութեամբ :

Ա. Առաջին նկատելի կէտն այս է թէ իւրաքանչիւր մարդ ոչ միայն անհատապէս անդամ է տեսակի մը, ինչպէս է ծառ մը կամ կենդանի մը : Անձ մ'է նաեւ, և անձնակաշնութիւնը շատ տարբեր բան է անհատակաշնութեան : Անձնականութիւնը կը պատկանի հոգեւոյ և ոչ թէ մարմնոյ : Անձնականութիւնը ունի իր մէջ գիտակցութիւն անձին, իմացականութիւն և անձնաշխատանքութիւն : Մարդ գիտէ թէ մարդ մ'է ինք և գիտէ տարբերութիւնը, որ կայ իր և այլ մարդոց մէջ : Սրամիտ փիլիսոփայ մը ըսած է. եթէ խողը կարենար ըսել թէ ես խող մ'եմ, այսպէս ըսելով իսկ պիտի

շաղկերէր խող ըլլալէ : Մարդուս առաջնորդը իմացականութիւնն է, խիղճն է, ոչ թէ բնազդը, բանական շարժառիթներն են, ոչ թէ կոյր միտումը : Անձ մ'է նա. ունի իր յատուկ նկարագիրը, որ արդիւնքն է անոր ընտրութեան :

Բ. Կենդանին ներկային մէջ կ'ապրի : Մարդ կ'ապրի անցելոյն և ապագային մէջ, և կրնայ իր ճակատագիրը որոշել իր գիտութեան և փորձառութեան լուսով և առաջնորդուած : Կարելի չէ ասկէ աւելի մեծ հակապատկեր մը երեւակայել : Կենդանւոյն ճակատագիրը անխուսափելի է : Անոր կեանքը ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ ոյժը կոյր միտումի մը որ կը վարէ զինք, չգիտեր թէ ո՞ւր : Յիշողութիւնը խղճի խայթով և վշտով չտանջեր զայն՝ կորսուած բարիքի համար, ոչ ալ անոր կեանքը կը ընու խնդուութեամբ կատարուած բարի գործոց խորհրդովը, կամ սիրելեաց յիշատակովը, կամ երջանիկ կեանքի մը երանելի փորձառութեամբը : Անոր անձանօթ են տարակոյսի ու երկիւղի տագանձանօթ են անպատում ուրախութիւնները : Անոր համար չկայ ապագայ : Չերազեր յաջողութիւն կամ ձախողութիւն, կեանք կամ մահ, երկինք կամ դժոխք, և պարտաւորութիւնը նշանակութիւն չունի անոր համար : Միայն երբ ընտանեանայ և մարդուն ազդեցութիւնը կրէ, այսպիսի գիտութիւն ունենալու երեւոյթը կը ստանայ Գիտենք սակայն թէ ճիշդ այս բաներն են որ մեր

մարդկային կեանքը կը կազմեն գլխաւորաբար Բուսականք չեն գիտեր ցաւ կամ հաճոյք : Կենդանին անցաւոր վայրկեանի մը մէջ միայն գիտէ զայն : Բայց մարդուն համար չկայ ժամանակի այդպիսի սահման : Անցեալն ու ապագան կրնան բոլորովին մոռցնել տալ ներկային վիշտն ու հաճոյքը , և հոգին կը գոհանայ միայն այն երջանկութեամբ որ յաւիտեանական է : Եւ աւելի քան զայս , մարդ գիտէ թէ նոյնիսկ իր անբութենէն կախում ունի իր ճակատագիրը :

Դ. Դարձեալ , մարդ կը տարբերի ստորին կարգի արարածներէն այնու որ իր գոյութեան բացարձակ նպատակը չէ բարձրագոյն դասակարգի ուէ արարածոց օգուտը : Բուսականները կենդանիներու պէտքին համար են : Բուսականք և կենդանականք , երկուքն ալ կան յօգուտ մարդոյ , բայց մարդն է ի փառս Աստուծոյ և յօգուտ իր բուն դասակարգին : Հոս է որ կը գտնենք մարդկութեան ճշմարիտ արժէքն ու արժանապատուութիւնը : Չենք ապրիր լոկ որպէս զի մէկ քանի տարի վայելենք զգայարանաց հաճոյքները և ապա մեռնինք՝ որդերու սնունդ հայթայթելու համար : Հոգեւոր յառաջդիմութեան և զարգացման անվախճան կեանք մը կայ մարդոց առջև : Կեանք մը մեր Արարչին , մեր Աստուծոյն հետ ընկերակցութեան , կեանք մը՝ որ նուիրուած է ոչ միայն մեր բուն զարգացման , այլ նաեւ մեր բուն ընկերակիցներուն բաւելաւորութեան :

Այս աշխարհիս մէջ ուրիշ մարդոց հետ կենակցելով միայն , այսինքն՝ մարդկային ընկերութեան միջոցաւ է որ մարդս կրնայ իրագործել իր բնութեան կարելիութիւնները : Կան կենդանիներ որ միասին կ'ապրին , բայց չատ հեռի են իրօք ընկերական կեանք մը կազմելէ : Կենդանիք կրնան ի միասին ապրիլ և գործել , ինչպէս մըշիւնք և մեղուք , և այսպէս մէջ ներկայացնել ընկերական կեանքի արտաքին երեւոյթը . բայց այս անհատներու հաւաքման մէջ չկայ յառաջդիմութիւն , չկայ զարգացում : Կոյր բնազդն է որ կը կառավարէ զանոնք , Չեն օգներ միմեանց՝ բարձրագոյն կեանքի մը հասնելու համար : Իւրաքանչիւր անհատի էական և անխուսափելի բնութիւնն է անձնասիրութիւն , և իւրաքանչիւրին կարճ կեանքը անփոփոխ կ'անցնի : Այսպէս չէ մարդը : Մարդը չունի ամէնարաւական բնազդ մը կառավարելու համար իր գործերը : Ընկերութեան կը կարօտի հոգեւոր յառաջդիմութեան համար : Բայց օժտուած է այնպիսի կարողութիւններով , որք հետզհետէ կը կարողացնեն զինք՝ բազադրեալ տոկոսով հատուցանել տալու բոլոր այն չնորհները զորս ընդունած է : Եթէ երբէք ունի իր մէջ դոյզն ինչ մարդկային կորով , գէթ մասամբ իւրիւր կը նպաստէ այն ընկերութեան հարստութեան որուն կը պատկանի ինք : Բաց աստի , մարդուն առջև կը պարզուի բարձրագոյն , աղնուագոյն և աւելի սրբազան կոչման

մը կարելիութիւնը : Մարդ ունի բարոյական բնութիւն մը, որոյ վրայ Աստուած դրած է սիրոյ օրէնքը : Տնկած է իր հոգւոյն մէջ ոչ միայն փափաքն ինքզինք հոգեւորապէս բարձրացնելու, այլ նաեւ այնպէս բարձրացնելու իր ընկերները լաւագոյն կեանքի մը : Եւ այս ազդեցութիւնը նոյնն է ինչպէս գիտութեան ազդեցութիւնը . որչափ մարդ զարգանայ, այնքան աւելի կը զգայ իր թերութիւնները : Կարող չենք տեսնել ոեւէ բնական սահման մարդկային ընկերութեան յառաջդիմութեան, և իւրաքանչիւր անհատի կոչումն է անոր նպաստել : Նոյնիսկ ամէնէն յառաջացեալ ընկերութեանց մէջ թերութիւններ կան, զորս պարտ է ուղղել : Բարիքներ կան զորս պարտ է ձեռք ձգել ոչ միայն նիւթական բարեկեցութեան համար, այլ առաւել ևս առաքինութեան և բարոյականի զարգացման համար : Ամէն մարդ կոչումն ունի աշխատելու ոչ միայն իր, այլ և հանրութեան հոգեւոր զարգացման, բարեխառնութեան և յառաջդիմութեան համար :

Այս կոչման վստիմութիւնը լաւ ևս կ'ըմբռնենք երբ յիշենք թէ մարդուն ճակատագիրը կենդանեաց ճակատագրին նման սահմանուած չէ, կարճատեւ կեանքի մը այս աշխարհիս վրայ : Մենք յարաբերութիւններ ունինք Աստուծոյ հետ ինչպէս մարդոց հետ : Ունինք կարողութիւն ճանչնալու և գերազանցապէս սիրելու զինքը :

սիրելու՝ որով կ'առաջնորդուինք վայելել, Անոր հետ յաւիտեանական կեանք մը երկնից մէջ : Կարելի է մեզ ապրիլ ոչ միայն նպաստելու մեր նմանեաց հոգեւոր յառաջդիմութեան այլ և ի մասնաւորի անձամբ շահելու յաւիտեանական կեանքը և միանգամայն անոնց օգնելու որ շահին նոյն կեանքը, ճշմարիտ վախճան մեր գոյութեան և բարձրագոյն հնարաւորութիւն բոլոր անմահ էակաց :

Այս լոկ ցուրտ ու վտիտ նկարագրութիւն մ'է մարդուն բարձր բնութեան և անսահման հնարաւորութեանց, իբր հակապատկեր մը բուսական և կենդանական կենաց անձուկ սահմաններուն : Ոչ մի բանաստեղծ, ոչ մի գուշակ կարողացած է երբէք նկարագրել զայս լիուլի : Քրիստոս է միակ կատարեալ արտայայտութիւնը սոյն բնութեան : Քրիստոս մարդ էր կատարեալ, թէև իր մէջ կը բնակէր նաեւ Աստուածութիւնն իր լիութեամբ : Այս դիմադրութիւններն ընելով նպատակ չունիմ փառաւորել մարդկութիւնը, այլ միայն մեր ուշադրութիւնը հրաւիրել սա գործնական ճշմարտութեան թէ քանի որ մարդուս հնարաւորութեանց իրագործումը բուն իսկ իր ընտրութենէն կախումն ունի, մարդս երբէք չկրնար բարձրանալ աւելի բարձր քան զոր կը կամի բարձրանալ : Որոշակի կը յայտարարէ մեզ Աստուածաշունչը թէ երկնից դրունք բաց չեն ամէն անոնց, որք կ'ընտրեն մտնել առանց ջանքի : Պարտին ճգնիլ

նեղ դռնէն ներս մտնելու : Բռունք են որ կը յափշտակեն երկնից Արքայութիւնը : Բրիստոնէական կեանքն ամէնուրեք կը ներկայացուի իբր Սատանայի և դժոխքի հետ կռիւ մը , որ կը կարօտի հոգեոյն բոլոր ուժերուն : Մարդկային փորձառութիւնն ալ լիովին կը հաստատէ զայս : Հոգիի այսպիսի կամաւոր կռիւ չկայ բուսական և նոյնիսկ կենդանական աշխարհին մէջ : Խողկաղինը , որ կը հասուննայ կաղնիին մօտ , երբ զգետին կ'իյնայ , չկրնար ընտրել թէ ծա'ւ մը պիտի ըլլայ , մնո՛ւնդ պիտի հայթայթէ որդերու , կամ պիտի փտի և հողը պարտաքննելու ծառայէ : Կենաց պայքարն ու կռիւը կայ կենդանեաց մէջ , բայց ոչ կամաւոր է և ոչ նպատակի մը ծառայելու գիտակցութեամբ : Առիժը կը մարտնչի իր որսին հետ , բայց ոչ իր կարողութիւնները զարգացնելու գիտակից դիտաւորութեամբ : Կոյր բնազդ մ'է լոկ՝ իր անօթութիւնն յագեցնելու : Նոյնիսկ վայրենիին գիտէ թէ ուրիշ պայքար մը կայ բոլորովին տարբեր այս պայքարէն : Իր ֆիզիքական կարողութիւնը միայն կրնայ ըլլալ իր գործունէութեան նպատակակէտ , բայց գիտէ թէ , եթէ ուղէ մարտիկ մը ըլլալ , պէտք է որոյնէ զոհել իր աշխարհային հանգիստը , զըստ պել իր ախորժակները , կրթել իր աչքն ու մկանունքները , հրահանգել իր կամքը՝ լռելեայն նեղութեանց տոկալու : Մեր ֆիզիքական կարողութիւններն ունին արդարեւ բնական

աճում մը , որ արդիւնքն է ախորժակներուն այն գոհացման որք բնական են մեր մէջ ինչ պէս կենդանեաց մէջ , Կամքի զօրութեան չենք կարօտիր ուտելու համար , երբ անօթի ենք , քնանալու համար , երբ յոգնած ենք , կամ խաղալու համար , երբ պէտք է խաղալ : Մասամբ կը հրահանգուինք առանց մեր գիտութեան : Կայ նաեւ տարրական աճում մը , որ արդիւնքն է մեր ծնողաց , դասատուաց և ընկերութեան ազդեցութեան առանց մեր փափաքելուն և յաճախ ընդդէմ մեր կամաց . զոր օրինակ , երբ մանուկ մը դպրոցական կրթութեան կը ստիպուի հպատակիլ , կամ երբ ընկերութիւնը կը թողու որ մէկը սովամահ կորնչի , եթէ յօժար չէ աշխատիլ : Այսպիսի մարդանքներ անօգուտ չեն , և անտարակոյս մասամբ մ'ալ կը նպաստեն մեր հոգեւոր զարգացման : Բայց երբէք չեն ազդեր մեր բարձրագոյն հոգեւոր կարողութեանց ոչ ալ ըստ ինքեան կրնան մեր էութեան հնարաւորութեանց իրագործման ծառայել : Միայն այն ատեն կրնայ մարդ արդարեւ բարի ըլլալ , երբ կը կամի ըլլալ : Անոր կամենալը անհրաժեշտ է գիտուն մը կամ բարի մարդ մը ըլլալու համար : Այս կամաւոր գործունէութիւնը իր մէջ կը պարունակէ աւելի բան քան այն մասնաւոր կամեցողութիւնները որք շատ չեն տարբերիր այն միտումներէն , որք կենդանեաց գործունէութիւնը կը կառավարեն : Կ'ընտրես , զոր օրինակ , բժիշկ մ'ըլլալ : Այս

ընդհանուր ընտրութիւն մ'է որ կը պարու-
սակէ հազարաւոր մասնական ընտրութիւններ՝
ի գլուխ հանելու համար զայն : Եթէ յիրաւի կը
կամիս բժիշկ մը ըլլալ , բոլոր միւս մասնական
ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան գրեթէ ան-
գիտակցաբար : Թերեւս պիտի փափաքիս այ-
ցելութեան երթալ ծնողացդ՝ բժշկական վար-
ժարան մտնելէ առաջ : Թերեւս պէտք ունիս
մէկ երկու տարի ուսուցչութեամբ զբաղիլ քիչ
մը ստակ շահելու համար : Բայց այս բոլոր
ընտրութիւնները երկրորդական են և բժիշկ մը
ըլլալու ընդհանուր ընտրութեան հետեւանք :
Յայտնի է թէ ընդհանուր ընտրութիւններէն
ոմանք աւելի բարձր և աւելի բովանդակիչ են :
Բժիշկ մը ըլլալու ընդհանուր ընտրութիւնն
իր մէջ ունի շատ մը ուրիշ երկրորդական
ընդհանուր ընտրութիւններ՝ զոր օրինակ ,
կ'ընտրես Վիէննա երթալ ուսանելու համար :
Այս ըստ ինքեան ընդհանուր ընտրութիւն մ'է ,
որ կը պարունակէ բազմաթիւ մասնական ընտ-
րութիւններ : Պէտք է դրամ ունենաս , պէտք
է որ անցագիր մը ստանաս , պէտք է որ կայա-
րան մը երթաս , և այլն , և այլն : Եւ այս ամէնը
պէտք է ընել ի գործ դնելու համար ընդ-
հանուր ընտրութիւնը , որ է մտնել Վիէննայի
բժշկական վարժարանը , և այս ալ իր կարգին
երկրորդական ընտրութիւն մ'էր քու բժիշկ
մը ըլլալու աւելի ընդհանուր ընտրութենէդ
կախեալ :

Ինչ է մեր համոզումը բարձրագոյն բարիքին
նկատմամբ : Մեր այս համոզումէն կախում ունի
մեր այն ամէնէն ընդհանուր ընտրութիւնը , որ
պիտի որոշէ մեր նկարագիրն ու ճակատագիրը ,
պիտի որոշէ՝ այն չափը , որով պիտի կարենանք
իրագործել մեր էութեան հնարաւորութիւնները :
Ոչ ոք պիտի ուզէ ուրանալ թէ բարձրագոյն
բարիքն է կատարեալ ու ներդաշնակ իրագոր-
ծումը բոլոր այն հնարաւորութեանց , զորս Աստ-
ուած ստեղծած է մեր մէջ : Այս հնարաւորու-
թիւնները կը պարունակեն կարողութիւնն Աս-
տուծոյ որդիներ ըլլալու , կարողութիւնն այս
աշխարհիս վրայ Աստուծոյ իշխանութիւնը հաս-
տատելու , ջանալով համոզել մեր ընկերները որ
Աստուծոյ ծառայեն : Սէր , առաքինութիւն ,
երանութիւն և յաւիտենական կեանք , ասոնք
ամէնքն ալ մասերն են այս ընտրութեան : Եթէ
ինքզինքնիս եւ զաշխարհ այնքան լաւ չճանչ-
նայինք , կրնայինք հաւատալ թէ բոլոր մարդիկ
այս ընտրութիւնը պիտի ընեն անշուշտ : Բայց
այսպէս չէ . մարդոց մեծագոյն մասը իրենց
բարձրագոյն բարիքը կը գտնեն իրենց ստորին
ընութեան գոհացումին մէջ , իրենց ախորժակ-
ներուն , փափաքներուն , հաճոյքներուն մէջ ,
խիստ փոքրիկ մաս մ'ալ գիտութիւն ստանալու
մէջ : Չեն մտածեր իրենց բարձրագոյն ընու-
թեան վրայ , և բոլորովին հեռի են իրագոր-
ծելէ իրենց հնարաւորութիւնները և օգտակար
ըլլալէ իրենց նմանեաց : Նման խողկաղինին

որ գետին կ'իյնայ կաղնիէն և փոխանակ ծլելու կեր կ'ըլլայ միջատներու, այսպիսի մարդոց վախճանը կ'ըլլայ յաւիտենական մահ փոխանակ յաւիտենական կենաց : Խոզկաղինին յանցանքը չէ իր կորուստը : Բայց մարդ պատասխանատու է իր ճակատագրին և իր կամքովն է որ կը դիմէ յաւիտենական մահուան : որովհետեւ խաւարն աւելի կը սիրէ քան լոյսը :

Հոս կը հասնինք այն գլխաւոր կէտին, զոր իմ փառքս է տպաւորել ձեր մտաց լրայ այսօր : Ոչ ոք երբէք կրնայ բարձրանալ աւելի բարձր քան իր բարձրագոյն ընդհանուր ընտրութիւնը, ոչ ոք աւելի բարձր՝ քան զոր կը կամի բարձրանալ :

Կարեւոր տարբերութիւն մը կայ փափաքելուն (wish) և կամենալուն (will) մէջ : Լոկ բառախաղ մը չէ այս : Տարբերութիւն մը, զոր յաճախ կը մոռնանք և մեր անձը կը խաբենք : Հին առածը կ'ըսէ. «Եթէ փափաքները ձի ըլլային, մուրացկաններն ալ կրնային հեծնալ :» Եթէ փափաքները ոսկի ըլլային, ամէնքս ալ կրնայինք հարուստ ըլլալ : Ամէն երիտասարդ կը փափաքի բարձրագոյն աստիճանին հասնիլ իր գործին կամ կոչման մէջ . բայց իր ընտրութեան բոլոր կորովովը կամենալով է որ կրնայ իր փափաքին հասնիլ : Հազարաւոր բաներ կը փափաքինք, բայց չենք կամիր միակ քայլ մը առնուլ զայնս ձեռք ձգելու համար : Ամէնուրեք մեր շուրջը կան բարձրաբերձ ու պայծառ

գազաթններ, որոց լրայ կը փափաքինք կանգնիլ և հրապուրիչ տեսարանը վայելել : Անմատչելի չեն այս գազաթնները, բայց մենք յօժար չենք ի գործ դնել անհրաժեշտ ջանքերը, յոգնեցուցիչ ճիգը, դժուարութեանց հետ մաքառումը, և այսպէս հովտին մէջ կը մնանք ընդ միշտ կամ հեշտին շաւիղով մը ցած բլուրի մը վրայ միայն կ'ելլենք : Այսպէս է դպրոցական կեանքն ալ : Ո՛ր ուսանող չի փափաքել առաջնակարգ դիրք մը գրաւել : Բայց իրենց փափաքին կը հասնին անոնք միայն, որ կը կամին աշխատիլ անդադար : Վաթսունեւեց տարի առաջ երկայնահասակ, անհրապոյր երեւոյթով երիտասարդ մը եկաւ Էմբրսթ Գոլէճն (Ամերիկա) աշխատելու : Իր դասընկերները կը խնդային իր վրայ, կը հեգնէին զինքը : Ինքը համբերութեամբ տոկաց այս ամէնուն, և իր սենեկին դրան վրայ, ուր ամէն ոք կրնար տեսնել, որ մը փակցուց յայտարարութիւն մը թէ իր դիտաւորութիւնն էր առաջինն ըլլալ իր կարգին մէջ և բարձրագոյն մրցանակները շահիլ : Իր կամքը յայտարարելու շատ իմաստուն եղանակ մը չէր այս . դասընկերները շատ ծաղրեցին չէր այս : Բացի այդ որ խնդան իր վրայ, և ինք զինք : Թողուց որ խնդան իր վրայ, և աշխատեցաւ և ամէնքն ալ գերազանցեց, և վերջապէս չահեցաւ անուն մը, որ միշտ անմոռաց պիտի մնայ Ամերիկայի պատմութեան մէջ :

Այսպէս է նաեւ գործի եւ կենաց ամէն աս-

պարէզի մէջ : Ամէն ոք պիտի ուզէր հարուստ ըլլալ ու յաջող : Բայց անոնք միայն կը յաջողին որք կը կամին յանձն առնուլ աշխատանքն : Մեզմէ ոմանք կը ճանչնան մարդ մը, որ բէնի մը չունէր իր գրպանը երբ գործի սկսաւ, աղքատիկ, հօրէ զուրկ որբ տղեկ մը, առանց ունենալու բարեկամ մը որ օգնէր իրեն : Բայց այս մարդ այսօր ամէնէն հարուստն է աշխարհիս մէջ, և իր հարստութիւնը չահած է ոչ թէ բաղդին քմահաճ մէկ խաղովը, այլ պարկեշտ եւ օրինաւոր աշխատութեամբ : Աննկուն աշխատութիւնն իբր միակ միջոց ընտրած էր հասնելու այն մեծ նպատակին զոր միշտ ունէր ի նկատի : Այս նպատակը չէր այնքան հարստութիւն մը դիզել, այլ համօրէն աշխարհը գերազանցել երկաթ և պողպատ չինելու գործին մէջ : Այս ստորին ընտրութիւններ կը բացաւրեն մեզ էական սկզբունքը : Այս նիւթական և մտաւորական յաջողութիւնները մասնակի իրագործում մը են միայն մեր հնարաւորութեանց և կրնան մեզ օգնել որ հասկնանք թէ ինչպէս կարելի է մեզ բարձրագոյն հոգեւոր կատարելութեանց հասնիլ : Գնահատելի են այս յաջողութիւնները, բայց չեն բարձրացներ զմեզ աշխարհէս վեր :

Այս միեւնոյն սկզբունքը, այս զանազանութիւնը բաղձալուն և կամենալուն մէջ, աւելի կարեւոր է մեր բարձրագոյն կարելիութեանց իրագործման մէջ : Մեզմէ շատեր ու-

րախ պիտի ըլլան, եթէ բարեբարներ ըլլան այլոց : Մարդիկ առհասարակ, որք հանդերձեալ կեանքի մը կը հաւատան, կը յուսան այս կամ այն կերպիւ քշուիլ երկինք հասնիլ : Բայց այս բաղձանքներն ու յոյսեր այնքան մնոտի են որքան բաղձանքն այն մարդուն, որ կը յուսայ Մօն Պլանի գազաթն հասնիլ առանց կողն ի վեր մագլցելու նեղութիւնը կրելու : Ոչ ոք կրնայ բարիք գործել, ոչ ոք կրնայ երբէք երկինք մտնել առանց կամենալու իր հոգեւոյն բոլոր կորուովը, առանց ամէն օր նուիրելու ինքզինք իր նպատակին հասնելու աշխատութեան : Երբ հոսանքէն կը քշուինք, վար է որ կ'երթանք միշտ անխուսափելի կերպիւ, և ոչ վեր : Մարդուն բարձրագոյն ճակատագիրը կարեւոր տարբերութիւն մը ունի բոլոր այն միւս նպատակներէն, զորս մարդ կրնայ ընտրել այս կենաց մէջ : Բոլոր ուրիշ նպատակաց մէջ կարելի է որ մարդ չյաջողի բարձրանալ նոյնիսկ այնքան բարձր որքան կը կամի : Մեր կամքէն անկախ պարագաներ կրնան զմեզ աղքատութեան դատապարտել, թէ և կը կամինք հարուստ ըլլալ : Սակաւաթիւ չեն այն երիտասարդներ որք կամեցած են գիտուն ըլլալ, բայց իրենց յոյսերը չեն պսակուած : Մեր աշխարհային կենաց մէջ ոչինչ կայ ապահով : Դժբաղդ արկած մը կրնայ զմարդ անօգնական անդամալոյծի մը վերածել : Դժբաղդութիւն մը, որուն ինք պատասխանատու չէ, կրնայ զինք չքաւորութեան մատնել : Նոյնիսկ

իր առաքինութիւնները կրնան նախանձ գրգռել ու թշնամիներ յարուցանել իրեն դէմ: Բայց երբ մարդ կը կամի ապրիլ Քրիստոսի համար և այսպէս իր էութեան բարձրագոյն հնարաւոր թիւնները իրագործել, անհուն զօրութիւն մը կայ որ կը գործէ իր մէջ, որ անկարելի կ'ընէ հոգեւոր անյաջողութիւնը, որ այս կենաց վիշտերն և յուսախաբութիւնները բարձրագոյն նպատակի մը կը ծառայեցնէ: Մեծափարթամ բնակարանաց մէջ չէ որ յաճախ կը գտնենք գերագոյն զարգացումն հոգեւոր կարողութեանց: Աղքատին խոնարհ խրճիթն յաճախ աւելի մօտ է երկնից քան մեծատան ապարանքը: Ընտրուած է թէ միշտ չենք տեսներ հոգեւոր յառաջդիմութիւնն այս բարձրագոյն կենաց մէջ: Երբ ի մասնաւորի կը ծերանանք տակաւ, կը զգանք թէ ո՛րչափ հեռի ենք դեռ մեր մտատիպարէն, ո՛րչափ դանդաղ էր մեր աճումն: Բայց մեր մշտաւ ճիգը, անյողդողդ ջանքը մեծագոյն յաջողութիւնն է արդէն ըստ ինքեան:

Երեւակայենք թէ խոզկաղինը բանականութիւն ունենար և իր աչաց առջև տեսնէր ուռճացեալ կաղնի մը իբր իր մտատիպարը, որուն պարտ էր հասնիլ իր անհատական կամաց զօրութեամբ, ո՛րքան դանդաղ ու աննշան պիտի երեւնար իր զարգացման իւրաքանչիւր քայլը:

Խոզկաղինն այնքան դժգոհ պիտի ըլլար ինքն իրմէ, որքան մարդիկ առհասարակ դժգոհ են իրենք իրենցմէ: Բայց երբ տեսնէր թէ

իր աճելու և զարգանալու շարունակական ջանքը պիտի ապահովէ իր փափաքած վերջնական յաղթանակը, պիտի վայելէր նոյն խաղաղութիւնը զոր կը վայելէ ճշմարիտ հաւատացեալը: Մեր բարոյական ոյժերը, ինչպէս մեր ուրիշ ոյժերը, մարզանքով է որ կ'աճին: Որչափ ատեն որ կը կամինք, որչափ ատեն որ կը ճգնինք, աճման վիճակի մը մէջ ենք: Մեր գերագոյն կարողութիւնները կը զարգանան: Կը մօտենանք, թէև դանդաղաբար, իրագործման այն փառաւոր ճակատագրին, զոր Աստուած սահմանած է մեզ համար: Անյաջողութիւն չկայ հոս: Բայց պէտք է որ կատարէ ընտրութիւնը, պէտք է որ կամի հասնիլ այս ճակատագրին, պէտք է որ ընէ բոլոր անձնագործութիւնը, պայքարի փորձութեանց հետ, և թափէ ամէն ճիգ որ անհրաժեշտ է այս աճման: Եթէ ոչ՝ երբեք պիտի չհասնի իր նպատակին: Աստուծոյ օգնութեան կը կարօտի մարդս անտարակոյս ընելու համար իր ընտրութեան մէջ, Բայց ունինք Քրիստոսի խոստումը թէ ո՛վ որ իր օգնութիւնը խնդրէ, պիտի ստանայ զայն, և անչափելի համակրանք կ'ընէ մեզ նաև որ, եթէ չենք ըներ այս ընտրութիւնը, ոչ թէ ինքն է որ կը դատապարտէ զմեզ, այլ նոյնիսկ մենք՝ որ նախապատիւ համարած ենք յաւիտենական մահը և ոչ թէ յաւիտենական կեանքը:

Յաւիտենական կեանքը չէ պարզեւ մը զոր

Աստուած կրնալ տալ մեզ, ինչպէս մեծամեծներ կու տան շնորհներ և յիշատակներ իրենց սիրելիներուն : Մեր բնութեան բարձրագոյն հնարաւորութեանց յաւերժական զարգացումն է միայն, և այս զարգացումը միայն մեր ընտրութեամբ, մեր կամելովը, կրնայ տեղի ունենալ : Ամէն ստորին ընտրութիւն ներկայ հեշտանաց և հաճոյից, կամ հարստութեան ու համբաւի, կը նշանակէ զանցաւորութիւն և ինքնամբարձրագոյն կարողութեանց, մինչև որ վերջապէս վրայ հասնի յաւիտենական մահը : Մենք երբէք չենք կարող բարձրանալ աւելի քան զոր մեր էութեան բոլոր զօրութեամբ կը կամինք բարձրանալ :

Երիտասարդ պարոնայք չըջանաւարտ կարգի, Դուք այժմ հասած էք ձեր կենաց մէջ այնպիսի ժամանակամիջոցի մը, որ արդարեւ վճռական նշանակութիւն մը ունի ձեր պատմութեան մէջ : Դպրոցի և Գոլէճի յատուկ կրթական չըջանը կ'աւարտի այժմ : Մեր կեանքն համակ կերպիւ իւրի կրթութիւն մ'է, եթէ ուզենք օգուտ քաղել անկէ, բայց ոչ դաստուաներու հսկողութեան տակ : Յետ այսորիկ պիտի գործէք ինչպէս չէք գործած ցարդ, ձեր դատողութեամբ և ձեր պատասխանատուութեամբ : Մենք կատարած ենք մեր բաժինը պատրաստելու համար զձեզ այս հոգեւոր կեանքին, պարտ սեպելով սորվեցնել ձեզ տարբերութիւնն ընդ մէջ անապառ խորխտանքի և

խոնարհ յանձնապատասխանութեան, ձեր առջեւ պարզել կենաց վտանգները և փորձութիւններն ու վարձքերը, և մանաւանդ համոզել զձեզ չգոհանալ գձուձ և ստորին նպատակներով, այլ բարձրագոյնն ընտրել, այսինքն յաւիտենական կեանքը :

Դպրոցական կենաց սովորական ընթացքին մէջ, յորում ամէն օր և ամէն ժամ իր յատուկ աշխատութիւնն կամ հանգիստն ունի դասատուական հեղինակութեամբ սահմանուած, ուսանողը դուն ուրեք ինկատ կ'առնու և կ'որոշէ կենաց մեծ խնդիրները : Թերեւս չխորհիր թէ որքան կարեւոր է կանուխ հասակին մէջ որոշել զանոնք, մինչդեռ չէ կազմած սովորութիւններ, զորս ապա դիւրին չէ փոխել : Բայց ուսանողը, որ իր վարժարանին ընթացքն աւարտած է, ճակատ առ ճակատ կը գտնէ ինքզինք այս խնդիրներուն հետ : Ի՞նչ բանի համար կ'ապրի, ի՞նչ բանի պիտի գործածէ իր կեանքը : Ի՞նչ է բարձրագոյն բարիքը ըստ իր կարծեաց : Այս հարցման միակ կարելի գիտական պատասխանը այս է թէ այս բարձրագոյն բարիքը պարտիմք փնտռել մեր բնութեան բոլոր հնարաւորութեանց կատարեալ և ներգաշնակ զարգացման մէջ : Մարդուն բարձրագոյն բարիքը չկրնար ըլլար բոյսի մը նման աճիլ, կամ միայն ներկայ հեշտանաց համար ապրիլ անապոյց նման . քանզի մարդը բարձրագոյն կարողութիւններով օժ-

տեալ է, կրնայ Աստուծոյ հետ ապրիլ յաւիտեանս, կրնայ գործակից ըլլալ 'Քրիստոսի' ջանալով մեղաւորները լաւագոյն կեանքի մը առաջնորդել: Ունի միտք, որ կարող է ճանչնալ Աստուած, սիրտ՝ որ կարող է սիրել զՆա: Գիտէ իր առնչութիւններն այլ մարդոց հետ և կրնայ իր կեանքը անոնց ծառայութեան նուիրել հոգեւոր բարիքներ ընելու համար: Մարդն ունի այս կարողութիւնները: Պիտի գործածէ՞ դանձր կամ ոչ, այդ կախում ունի իր կամքէն: Փիլիսոփայութիւնը կ'ուսուցանէ թէ բարձրագոյն բարիքն առաքինութիւնը կամ երջանկութիւնն է: Նշանակութիւնը նոյնն է: Քրիստոս այնքան պարզ լեզուաւ բացատրած է զայն որ մանուկ մը իսկ կրնայ ըմբռնել: Մեր բարձրագոյն բարիքն է գերազանցապէս սիրել զԱստուած և մեր ընկերը մեր անձին պէս, կամ աւելի պարզ, Քրիստոս կ'ըսէ «Խնձ հետեւեցէք»: Ես եմ ճշմարիտ մարդը, Խնձ նմանեցէք»:

Ձեր կենաց մէջ այնպիսի կէտի մը հասած էք, ուր ստիպուած էք ընել ընդհանուր ընտրութիւն մը, եթէ արդէն ըրած չէք զայն: Պիտի կամիք գաղափարի մը իրագործման աշխատիլ: Մանուկներ չէք որ միայն ներկային մէջ ապրիք, միայն վայրկեանական հաճոյքի կամ վշտի գաղափարով: Դուք սորված էք թէ կեանքը աւելի տանջանքի դաշտի մը նման է քան խաղի հրապարակի: Խնդիրն այն չէ թէ

ո՛րչափ բարձր կը բաղձանք բարձրանալ: Բաղձանքներ երազներ են, միայն ամպէ չէնք երկրնան կառուցանել: Արեւմուտքի բոլոր չքեղ գոյներով կրնան պճնուել, կրնան այնպէս երեւիլ իբր թէ ունենային սերովբէից թեւերը, որով կարող էք յերկինս ի վեր սաւառնիլ: Բայց չեն կարող զմեզ ոտնաչափ մը իսկ բարձրացնել երկրէս վեր: Խնդիրն այն չէ թէ ո՛րքան կը բաղձաք, այլ թէ ո՛րքան կը կամիք:

Կայ հոչակաւոր լեռ մը, որուն գագաթն, ըստ հնագոյն դիցաբանութեան, աստուածներուն ընակարանն էր: Անոր ստորոտը կայ հովիտ մը, զոր բանաստեղծք երգած են, յոյժ չքնաղ հովիտ մը: Բայց այնքան թունալից է իր մթնոլորտը որ ճամբորդը չկրնար գիշերն անցնել հոն առանց մահացու տենդի ենթարկուելու: Այսպիսի հովտի մը մէջ էք դուք այսօր աշխարհի մէջ, ուր օդը մեղկ և յանկուցիչ է, ուր ամէն ինչ կը փորձէ զձեզ հանգչիլ և իր հաճոյքները վայելիլ, ուր թռչնոց գեղգեղանքն իսկ կը դիւթեն և մրսփել կու տան ձեզ: Դժուար չէ երազելով անփել կու տան ձեզ: Դժուար չէ երազելով թէ ցընել օրուան ժամերը, դիւրին է մոռնալ թէ այդ մեղկ օդին մէջ կը տատանին հիւանդութեան ու մահուան բողբոջները: Անօգուտ է նայիլ վեր դէպ ի լերան ձիւնածածուկ, սպիտակ գագաթն, որ արեւուն լոյսէն կը ցոլայ, և բաղձալ որ դուք ալ հոն ըլլայիք: Երբէք չպիտի հասնիք այդ գագաթը, այսինքն երկինքը Աստուծոյ քով: Երբէք չպիտի պրծիք հովտին

տենդալից ազդեցութենէն, եթէ չթօթալիէք այս թմրութիւնը և չկամիք այս ժեռուտ կողերէն վեր մագցիլ: Հեշտին չէ ճանապարհը: Աննկուն կորով պէտք է կոխել անցնելու համար այդ ամպահերձ ժայռերէն. վերելք մը՝ որոյ սկզբնաւորութեան համար իսկ ձեր կամաց բոլոր ոյժը գործածել կը կարօտիք: Ստոյգ է որ երբէք չպիտի բարձրանաք աւելի բարձր քան զոր ձեր հոգեւոյն բոլոր զօրութեամբը կը կամիք բարձրանալ: Երբէք չպիտի կանգնիք գագաթին վրայ, եթէ ձեր կեանքը չնուիրէք այդ հոգեւոր աշխատութեան: Անմատչելի չէ այս: Միակ հոգեւոր անյաջողութիւնն որ կրնայ ձեզ պատահիլ՝ ձեր կամքին անյաջողութիւնն է. որովհետեւ աշխատելով է որ պիտի զարգանան և օր ըստ օրէ ամին ձեր հոգեւոր կարողութիւնները: Դուք ստեղծուած էք երկնից համար և ոչ երկրի համար: Այդ ճակատագրին է որ սահմանած է զձեզ Աստուած: Բայց ձեր ընտրութեան թողուած է թէ պիտի իրազործէք ձեր էութեան բոլոր հնարաւորութիւնները և յաւիտեանական կենաց արժանանաք, թէ պիտի ապրիք գոհացնելու միայն ձեր ստորին բնութիւնը ու յաւնորութիւնը կատարելու ժամանակը: Աստուած օգնէ ձեզ լաւագոյնն ընտրել. — կատարեալ իրազործումը ձեր էութեան բարձրագոյն հնարաւորութեանց:

Է.

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱԶԴԵՅՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Իսկ որք ընկալանն զնա՝ ետ նոցա
իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել
որոց հաւատասցեն յանուն նորա:
Յաւ. Ա. 12:

ԲՈՒՐ աշխարհ կ'ընդունի թէ տաան-
ւինն դարեր առաջ նոր թուական մը
սկսաւ մարդկային սեռին պատմութեան մէջ:
Այդ ժամանակ տեղի ունեցաւ իրողութիւն մը,
որ փոխեց մարդկային խորհրդոց և մարդկային
պատմութեան ամբողջ ընթացքը: Յայտնի է
ամէնուս թէ ի՞նչ էր այդ իրողութիւնը, որով-
հետեւ ամէն պատմական դէպքի համար սովոր
ենք ըսել, յետ Քրիստոսի տեղի ունեցաւ կամ
նախ քան զՔրիստոս: Այս իրողութիւնը շատ քիչ
սպաւորութիւն ըրաւ յայնժամ մարդոց վրայ:
Քրիստոս չծնաւ Հռոմի մէջ, ոչ իսկ Երուսա-
ղէմի հոյակապ տուներուն մէջ: Ծնաւ Նա-
ախոռի մը մէջ, և ապրեցաւ աննշան և խոնարհ

կեանք մը կայսրութեան պզտիկ մէկ գաւառին պզտիկ մէկ գիւղին մէջ։ Այդ գաւառին ժողովուրդին հետ կենակցեցաւ միայն երեք տարի, եւ ապա խաչուեցաւ իբր հայհոյիչ. քանզի Աստուծոյ հաւասար հռչակեց ինքզինք։ Իւր մահուան միջոցին սակաւաթիւ աշակերտներ միայն ունէր, եւ անոնք ալ հին ատենի կայսրութեան մէջ որեւէ կարեւորութիւն ունեցող մարդիկ չէին բնաւ։ Իւր մահուանէն վերջ դեռ չատ տարիներ անց չէին, երբ Երուսաղէմն ալ կործանեցաւ եւ Պաղեստին կորսնցուց իւր կարեւորութիւնն աշխարհի մէջ։ Եւ սակայն Նազարէթցի այս Յիսուան հիմնեց հոգեւոր կեանք մը, որ կ'աճի հետզհետէ տասնեւինն դարերէ ի վեր։ Նոյն իսկ անհաւատ աշխարհն ընդունեց թէ եղական մարդ մ'էր, եւ զՅիսուս ձերբակալելու դրկուած սպասաւորաց նման կը խոստովանի թէ « ոչ երբէք այնպէս խօսեցաւ մարդ որպէս այն այն »։ Իսկոր Քրիստոնեայք կը պաշտեն զինքն իբր Յաւիտենական Որդին Աստուծոյ, կը հաւատան թէ յարեաւ ի մեռելոց եւ համարձաւ յերկինս։

Այս եղելութեանց մասին ոչ տարակոյս կայ եւ ոչ վէճ Քրիստոնեաներուն մէջ, եղելութիւնք՝ որք աննման են աշխարհի բովանդակ պատմութեան մէջ։ Կրնանք պարզապէս բնական պատճառներով կամ նմանօրինակ պարագայից օգնութեամբ բացատրել բոլոր ուրիշ մեծ մարդոց ծագումը, նկարագիրը եւ ազդեցու-

թիւնը։ Բայց անդուգական է Քրիստոս, կը հաւատանք թէ չկայ մէկը որոյ հետ կարենանք բաղդատել զինք։

Ի՞նչ էր մարդոց վրայ իւր ունեցած ազդեցութեան գաղտնիքն։ Ի՞նչ է որ բոլոր դարուց մէջ դրդած է զմարդիկ իւր աշակերտներն ըլլալ, ապրիլ եւ մեռնիլ իրեն համար։

Իբր վերացական խնդիր մը չէ որ ընտրած եմ այս նիւթն այսօր։ Գործնական խնդիր մ'է, որ կը պատկանի մեզմէ իւրաքանչիւրին անձնապէս։ Որովհետեւ եթէ հասկնանք զայս, պիտի հասկնանք նաեւ թէ ի՞նչ է այն կոչումը զոր կ'ընէ Քրիստոս առ մեզ, երբ կը հրաւիրէ զմեզ իւր աշակերտներն ըլլալ, ըլլալ հաւատարիմ հպատակներ Աստուծոյ երկնային արքայութեան։

Ա. Յայտնի է թէ իւր արքայութիւնը չնմանիր աշխարհային թագաւորութեանց. ոչ դատարան ունի, ոչ բանակ։ Իւր կամքովն է միայն որ մարդս հպատակ կ'ըլլայ Քրիստոսի։ Եթէ մարդս իւր կամքովը չհետեւի Քրիստոսի, այդպիսի հետեւողութիւն մը ատելութիւն եւ կեղծաւորութիւն կը ծնուցանէ մանաւանդ քան սէր եւ հաւատք։

Նոյնիսկ Հոգին Սուրբ չիփսեր մարդոց սիրտը հակառակ իրենց կամաց։ Անառակ որդւոյն առակին մէջ հայրը չղրկեր ոտտիկաններ իւր որդին բռնի տուն բերելու համար։ Եթէ երբէք պիտի գար, անհրաժեշտ էր որ իր կամքովը գար։

Ամենակարող է Աստուած : Իրն են տիեզերքի բոլոր զօրութիւնները , և եթէ միայն ոյժ պէտք ըլլար Իւր թագաւորութիւնն հաստատելու համար , այդ հոգեւոր արքայութիւնն կարելի էր տիեզերական ընել մէկ վայրկենի մէջ : Բայց Նա միայն յօժար , սիրազեղ հպատակներ ունենալ կը փափաքի :

Բ. Տարակոյս չկայ նաեւ որ, եթէ Քրիստոս զիմում չըրաւ Ֆիզիքական ուժի , մարդկային իմաստութեան ալ զիմում չըրաւ : Նոյնը զրաւք ըսել նաեւ նկատմամբ Պօղոսի , առաքելոց մէջ ամէնէն ուսեալ անձին , որ գրեց առ Կորնթացիս թէ այս աշխարհիս իմաստութիւնը յիմարութիւն է յաչս Աստուծոյ . « Ոչ եթէ ի մտի եղի գիտել ինչ ի ձեզ , բայց միայն զՅիսուս Քրիստոս , և զնոյն ի խաչ ելեալ : » Քրիստոս աշխարհ չեկաւ մարդոց գիտութիւն կամ իմաստասիրութիւն ուսուցանելու : Օգտակար նիւթեր են ասոնք և Աստուած կարողութիւն տուած է մեզ Բնութեան օրէնքներն հետադոտել , ի լոյս բերել իրողութիւններ եւ սկզբունքներ և մեր խորհրդածութեան առարկայ ընել զանոնք : Մարդկային մտքին զարգացման համար անհրաժեշտ է այս , բայց չէ հիմը Աստուծոյ հոգեւոր արքայութեան : Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ թէ , երբ ուրիշ աշխարհ մը մտնենք , այսինքն երկինք երթանք , այն բոլոր գիտութիւնը որով այժմ կը պարծինք՝ պիտի խափանի , և փոքր տղայոց երեւակայական գիտութեան պիտի նմանի . լոկ յիմարութիւն :

Նոր Կտակարանը լի է յաւիտենական ճշմարտութիւններով , որք ուղղակի դիմում կ'ընեն մեր բանականութեան ինչպէս մեր սրտին : Բայց իմաստասիրութիւնը տակաւին խաւարին մէջ կը խարխափի տրամաբանական մակածութիւններով գտնելու համար թէ ի՞նչ է ճշմարտութիւնը : Իմաստասէրք դեռ իրենք իրենց մէջ չեն կրցած համաձայնիլ վաւերականութեան մասին այն գիտութեան՝ որուն համաձայն կ'ապրին ամէն մարդիկ ամէն օր : Իմաստասիրութեան չձեռնարկեց Քրիստոս , մինչդեռ մարդոց ջանքն իմաստասիրական հանգանակներ պատրաստելու ծառայած է միայն , յաճախ աւելի մթազնելով Նորա վարդապետութիւնը , և առաջնորդած է զմարդիկ ապաւինելու աւելի բնազանցական հայեցողութեանց քան կենդանի Քրիստոսի : Եթէ Քրիստոս իմաստասիրութիւնն ընտրէր իբր միջոց աշակերտներ շահելու , աշխարհ պիտի ճանչնար զինքն իբր ուսեալ Հրեայ բարունի մը և ոչ այլ ինչ :

Գ. Դարձեալ Քրիստոս քիչ անգամ գործածեց ցաւի ու հաճոյքի այն շարժառիթները , որոնք այնքան կարեւոր դեր մը կը կատարեն մարդկային սովորական կենաց մէջ : Յայտնեց այն մեծ ճշմարտութիւնը թէ անմահ է մարդ , և թէ անոր ճակատագիրն հանդերձեալ աշխարհին մէջ՝ կախում ունի այս աշխարհիս մէջ վարած կեանքէն : Այլ սակայն դուն ուրեք դիմում ըրաւ մարդոց հաճոյքի յոյսերուն և ցաւի

երկիւղին : Չխօսեցաւ երկարօրէն դժոխքի տանջանաց և երկինքի ուրախութեանց վրայ : Իւր վարդապետութեանց մէջ ոչինչ կը գտնենք որ հանդերձեալ կենաց պարագաներուն վրայ մեր ունեցած հետաքրքրութիւնը գոհացնէ : Գիտենք միայն թէ, եթէ իր աշակերտներն ենք, մեզ տեղ պատրաստած է և իր հետ պիտի ըլլանք յաւիտեան : Եթէ իւր աշակերտները չենք, մեզ կը սպասէ ճակատագիր մը, զոր յաւիտենական մաս կը կոչէ, որ գէթ կը նշանակէ ընդ միշտ արտաքսուիլ իւր ներկայութենէն, քանզի իւր հետ ըլլալն է կեանք յաւերժական : Քրիստոս մարդոց ամէնէն ազնիւ շարժառիթներուն կոչում ըրաւ, զանոնք անձնուրաց ընելու համար :

Այս պարագային, ինչպէս նաեւ ուրիշ շատ պարագայից մէջ, եկեղեցին այնպէս վարուած է իբր թէ ինքն աւելի իմաստուն ըլլար քան զՔրիստոս : Բանաստեղծք, արուեստագէտք և քարոզիչք անսանձ երեւակայութեամբ միմեանց հետ մրցած են պատկերացնելու դժոխոց տանջանքներն և երկնից հրճուանքները : Յայտնութեան գրքին փոխաբերական տեսիլներն իբր տառական ճշմարտութիւններ նկատած են, և բուն իրենց տեսիլներովն ալ զանոնք աւելի եւս չափազանցած : Եկեղեցւոյ որմերն յաճախ ծածկած են դաժան ու անարկու նկարներով : Ոչ միայն ֆիզիքական տանջանքի դժոխք մը հնարած են, այլ և քաւարան մը : Թերեւս այս ճիգերը ծառայած են երբեմն արթնցնելու մեղաւորն իւր

թմրութենէն : Ոմանք կը պնդեն թէ տգէտ և ստորին մարդոց սիրտը այսպիսի անաւոր տեսարաններով միայն կարելի է շարժել : Բայց ինչ որ ստոյգ է՝ սա է թէ Քրիստոս այսպիսի միջոցներով չէ որ տիրացաւ իւր ազդեցութեան :

Դ. Ստոյգ է որ Քրիստոս ուղղակի դիմում ըրաւ մարդու բարոյական բնութեան, իւր պարտաւորութեան զգացման, Լստուածային օրէնքին և իրաւունքի յաւիտենական սկզբունքներուն : Քարոզեց բացորոշ կերպիւ թէ արդարութիւնն էր հիմն իւր հոգեւոր արքայութեան : Առանց արդարութեան ոչ ոք կրնար իւր աշակերտն ըլլալ : Ոչ ամէն ոք որ կը դաւանի իմ աշակերտս ըլլալ, ըսաւ, ոչ ամէն ոք որ «Տէր, Տէր» կը կոչէ զիս, պիտի մտնէ յարքայութիւն երկնից, «այլ՝ որ առնէ զկամս Հօր իմոյ որ յերկինսն է : » Ոչ թէ ուրիշ աշխարհի մը մէջ և ուրիշ ժամանակաց մէջ մարդ պարտ էր հնազանդիլ խղճի ձայնին և արդարութեամբ ապրիլ, այլ հոս և այժմ : Ոմանք կ'առարկեն երբեմն թէ Քրիստոնէութիւնը մարդոց ուշադրութիւնը կ'ուղղէ դէպ ուրիշ աշխարհ մը, և ուրիշ աշխարհացիութեան զգացումն կը մշակէ աւելի քան ներկայ առաքինութեան : Եթէ իրօք այնպէս կը վարուի Քրիստոնէական եկեղեցին, ուրեմն բոլորովին հեռացած է իւր հիմնադրէն, և իւր կոչումը սխալ ըմբռնած : Քրիստոս ոչ միայն պանծացուց բարոյական օրէնքն, այլ նաեւ ընդարձակեց ու ընդլայնեց

զայն : Հրամայեց լինել կատարեալ որպէս Հայր մեր երկնաւոր որ կատարեալ է , սիրել զԱստուած ի բոլոր սրտէ և զընկեր մեր ի բոլոր զանաձինս մեր : Պահանջեց որ մարդիկ անմիջապէս լքանեն իրենց մեղքերը , և կրկին կրկին զանոնք զգուշացուց որ չյապաղեն : Ոչ ոք , որ չատեր մեղքը , որ չսիրեր արդարութիւնը , կրնայ իւր աշակերտն ըլլալ : Նոյնպէս քարոզած էին նաեւ բարոյականի այլ վարդապետք , որք դիմում կ'ընեն այնմ որ լաւագոյնն ու բարձրագոյնն է մարդուս մէջ : Չենք կրնար ուրանալ թէ այս դիմումը ունի իւր մէջ զօրութիւն մը : Կը յիշեցնեն մարդոց թէ պարտին լսել Աստուծոյ ձայնին , որ կը խօսի իրենց հոգիներուն մէջ : Բոլոր ժողովուրդներն ունեցած են իրենց արդարութեան մարգարէները , ինչպէս Մովսէս և Երայեցի մարգարէք , ինչպէս Կոմիիւկիոս Չինաստանի մէջ , ինչպէս Սոկրատ Աթէնքի մէջ և Ստոյիկեանք Հռովմի մէջ : Քրիստոս այս առաւելութիւնն ունէր յիշեալ բոլոր վարդապետաց վրայ որ ինքն առանց մեղքի էր , իւր կեանքը բացարձակապէս ներդաշնակ էր իւր վարդապետութեան հետ : Չենք կրնար տարակուսիլ որ իւր այս կեանքը կրկնապատկեց իւր քարոզութեան ազդեցութիւնը : Բայց եթէ Քրիստոս արդարութեան քարոզիչ ըլլար լոկ պատճառ պիտի չունենայինք խորհելու թէ իւր ազդեցութիւնը տարբեր պիտի ըլլար ազդեցութենէն Յովհաննէս Մկրտչի նման մարգարէի մը :

որ Քրիստոսի պէս քարոզեց զապաշխարութիւն և զթողութիւն մեղաց : Ինչպէս Երայեցի մարգարէից մեծագոյն մասը , ինչպէս Սոկրատ և ինչպէս նոյն ինքն Քրիստոս , նոյնպէս Յովհաննէս Մկրտիչ իւր վարդապետութիւնը կնքեց իւր մահուամբ , բայց չգործեց մնայուն տպաւորութիւն մը այն բազմութեան վրայ , որ կու գային լսել զինքը և մկրտուիլ իրմէ : Պարտաւորութեան ձայնը Աստուծոյ ձայնն է և յաճախ ամէնէն աւելի յատակ կը խօսի մեզ , երբ մենք ամէնքս քիչ տրամադիր ենք ուշադրութիւն ընծայել իրեն : Բայց մարդիկ ընդհանրապէս այնքան եռանդով կը սիրեն իրենց հաճոյքներն , որ կը մերժեն լսել զայն : Գիտեն թէ ո՛րն է բարին . բայց չարը կ'ընտրեն : Քրիստոս քարոզեց զարդարութիւն , բայց այս չէր գաղտնիքն իւր յաջողութեան : Առանց մեղքի վարդապետ մը չէր նա լոկ :

Ե. Քրիստոսի ազդեցութեան գաղտնիքը իւր անձնաւորութիւնն էր : Ոչ միայն առանց մեղքի քարոզիչ մ'էր արդարութեան , էր նաեւ Աստուածային Փրկիչն ի մեղաց , Յաւիտենական Որդին Աստուծոյ , և նոյն ինքն Յայտնութիւնն մարդուս ընտանութեան Աստուծոյ հետ : Աստուած մեր հայրն է , մենք իւր որդիքն ենք , և ուստի բոլոր մարդիկ եղբարք են , ամենեքին որդիք Աստուծոյ :

Նոր գաղափար մը չէր այս : Հին Կտակարանին մէջ կը գտնենք զայն , և Աբ. Պօղոս ինքն ալ Աթէնքի մէջ քարոզած ատեն յիշեցուց թէ

Յոյն բանաստեղծք ալ նոյնը յայտարարած էին։ Այն վարդապետութիւնը թէ Աստուած մեր հայրն է, թէ մարդիկ եղբարք են՝ կրնայ քաղողուիլ, ու տակաւին կրնայ ըլլալ որ մարդոց սիրտը չյարժի և մարդիկ չմօտենան Աստուծոյ։ 1893ին Շիքակոյի այն մեծ ժողովին մէջ ուր աշխարհի բոլոր կրօնքները իւրեանց ներկայացուցիչներն ունէին, այս բառերը կը լսուէին ամէն յրթունքներէ։ Բայց այս բառերը Քրիստոնէից համար տարբեր նշանակութիւն մը ունէին։ Բոլոր իւր քարոզութեանց մէջ Քրիստոս յեղեցեց այս մեծ ճշմարտութիւնը և ամէն կարելի եղանակաւ պարզեց զայն։ Իւր աշակերտաց սորվեցուց ալօթել «Հայր մեր որ յերկինս ես»։ Խօսեցաւ Անառակ որդւոյն առակն իբր օրինակ մը Աստուծոյ իւր զաւակաց համար ունեցած սիրոյն, կրկին և կրկին յիշեցուց զայն Լերան Քարոզին մէջ։ Բայց նոյն իսկ իւր ընտրած առաքեալները չկրցին լիովին ըմբռնել նորա նշանակութիւնը մինչև իւր մահուան ու յարութեան ժամանակը։ Երբ վերահասու եղան թէ այն Յիսուսը, զոր իրենք ճանչցած ու սիրած էին իբրեւ լաւագոյն մարդը, էր ոչ միայն մարդ, այլ և Յաւիտենական Որդին Աստուծոյ. երբ վերահասու եղան թէ նա էր Աստուած և մարդ ի մի բնութեան, յայնժամ միայն սկսան նշմարել այս մեծագոյն ճշմարտութիւնը — իրական առնչութիւնն ընդ մէջ Աստուծոյ և մարդկան։ Ոչ թէ Քրիստոսի խօսքերը, այլ ինքն Քրիս-

տոս է ապացոյցն թէ Աստուած է արդարեւ մեր հայրն և Նորա որդիքն ենք մենք։ Այն բնութիւնը, զոր Աստուած տուած է մեզ, այնպիսի կարողութիւններ կը պարունակէ որ Աստուածութիւնը իր լիութեամբը կրնար մարմնանալ յանձին Յիսուսի Քրիստոսի, որ էր համանշամայն մեր Աստուածն ու մեր եղբայրը։ Նախքան զՔրիստոս մարդ միայն անզօր զաղափար մը ունէր թէ՛ Աստուծոյ հայրութեան եւ թէ՛ իւր բնութեան կարելիութեանց մասին։ Քրիստոս եկաւ ոչ միայն յայտնել մարդուն Աստուծոյ բնութիւնը, այլ նոյն ինքն մարդուն բնութիւնը։ Այս պատճառաւ է որ Քրիստոս կը գրաւէ իւր եզակիան դիրքն աշխարհի պատմութեան մէջ, միակ գրաւականն Աստուծոյ սիրոյն և աշխարհի հոգեւոր փրկութեան։ Հոս է գաղտնիքն իւր աղքեցութեան իբր կենդանի ու ներկայ Աստուածային Փրկիչ։

Անառակին առակին մէջ ըստուած է թէ իւր թշուառութեան ու ստորնութեան մէջ «եկեալ ի միտս իւր» տեսաւ այն ահաւոր վիճը, որ կը բաժնէր զինքն իւր կոչումէն։ Մենք ալ պարտիմք ի միտս մեր գալ։ Մարդիկ ալ տեսնելու են թէ ի՞նչ են և ի՞նչ կրնան ըլլալ հոգեւորապէս եթէ կամէին։ Թերեւս հեռացած են իրենց հօր տունէն, տգէտ են թերեւս, և մարդոցմէ անարգուած։ Բայց Յիսուսի Քրիստոսի շնորհիւ կրնան գիտնալ թէ որդիք են Աստուծոյ, ժառանգակիցք Քրիստոսի յաւիտենական ժառան-

գութեան և գործակիցք աշխարհի հոգեւոր փրկութեան համար : Դեռ չենք կարող լիովին գիտնալ թէ ինչ կը նշանակէ Աստուծոյ որդիներն ըլլալ : Պիտի գիտնանք, երբ հասնինք երկինք, մեր Հօրը տունը : Մեր մէջ ունինք յաւիտենական կենաց սերմն : Պիտի ունանա՞յ այդ սերմն թէ կորնչի, մեր կամքէն կախումն ունի այս : Խողկաղինն իր մէջ կը պարտաւորէ հզօր կաղնիի մը կարելիութիւնն : Բայց այդպիսի հզօր կաղնի մը պիտի վերջապէս ըլլայ կամ ոչ, կախումն ունի իր միջավայրին հաղարումէկ դիպուածներէն : Այսպէս չէ մեզ համար . ամէն ինչ կախումն ունի մեր կամքէն : Եւ Քրիստոս աշխարհ եկաւ ոչ միայն յայտնելու համար մեզ մեր ճշմարիտ բնութիւնը, այլ մեռնելու մեզ համար, զարթուցանելու համար մեր թմբեալ բարի զգացումները, սիրով լեցնելու մեր սրտերը և յօժարեցնելու զմեզ նմանող ըլլալ իրեն : Երբ այս Աստուածային ազդեցութիւնը կ'ընդունինք, յայնժամ միայն կրնանք ըմբռնել գաղտնիքը Քրիստոսի զօրութեան, յայնժամ միայն կրնանք ըմբռնել Աստուծոյ հայրութիւնը և մարդոց եղբայրութիւնը :

Եւ յայնժամ նոր նշանակութիւն մը կ'ունենայ մեզ համար նաեւ մեր կեանքը : Կը տեսնենք թէ կրօնքը չէ լոկ գոյութեան անձնասիրական պայքար մը, տքնութեան, վշտի և յուսախաբութեան քանի մը տարիներ : Զէ հաճոյքի կեանք մը, որ կը վերջանայ գերեզմանին

մէջ : Կեանքը Քրիստոսի համար է, ծառայութեան կեանք մ'է . — ծառայել Աստուծոյ՝ մեր Հօրը, և մարդոց՝ մեր եղբայրք : Սիրոյ կեանք մ'է, Աստուծոյ՝ որդւոց կեանքն է, յաւիտենական կեանք մը : Ոչ ոք որ սկսած է այս կեանքը երբէք կը հարցնէ ինքն իրեն թէ կ'արժէ՞ ապրիլ կամ ոչ : Ինչ որ ալ ըլլան իւր արտաքին պարագաները, կենաց մէջ կայ ուրախութիւն և փառք, զոր խօսքով կարելի չէ բացատրել :

Եթէ Աստուած մեր հայրն է, մարդիկ մեր եղբայրներն են : Մեր ընկերը — մեր եղբայրը — սիրելով է որ ամէնէն աւելի կրնանք ցոյց տալ մեր սէրն առ Աստուած : Մարդոց ծառայելով է որ կը ծառայենք Աստուծոյ : Քրիստոս մեր օրինակն է : Իւր բոլոր կեանքն աշխարհիս մէջ նուիրուած էր մարդոց ծառայութեան : Տեսաւ նա ինչ որ բազում մեր ժամանակի բարենորոգիչք չեն տեսներ, թէ մարդկային ընկերութիւնն ի ներքուստ միայն կրնայ բարեկարգուիլ, թէ անհատէն պէտք է սկսիլ, թէ ընկերութիւնը երբէք չըլլար լաւագոյն քան զայն կազմող անհատներն : Քրիստոս յայտնելով մարդոց ճշմարիտ եղբայրութիւնն՝ սորվեցուց մեզ թէ Աստուծոյ որդին երբէք չբաւականանար միայն իւր անձին հոգեւոր փրկութեամբ : Մարդս ինչ չափով որ կը սիրէ զԱստուած, նոյն չափով կը սիրէ իւր եղբայրը, և բարիք կ'ընէ անոր : Այս է մարդոց միակ վստահելի ապացոյցն մեր առ Աստուած ունեցած սիրոյն : Իւրաքանչիւր ճշ-

մարիտ հետեւող Քրիստոսի պարտի ընել ամէն ինչ որ կրնայ ընել փրկելու զաշխարհ անէծքէն մեղաց, որ արմատն է բոլոր թշուառութեան, որ նոյն իսկ ամէնէն քաղաքակրթեալ ընկերութիւնները կը ստորնացնէ և մարդուս արժանապատուութեան զգացումը գրեթէ կը ջնջէ : Միայն մարդս պէտք չէ մոռնայ թէ, եթէ Քրիստոսի պիտի հետեւի, պարտի գործել Քրիստոսի եղանակաւ : Քրիստոսի եղանակն էր արդարութիւն և անձնուրաց սէր : Այս կերպով է միայն որ մարդոց համերաշխութիւնը կրնայ իրականանալ աշխարհի վրայ :

Եղբակացիներով կ'ըսենք ուրեմն թէ Քրիստոսի ազդեցութեան գաղտնիքն ոչ թէ միայն այն է թէ ինքն է պատմական Քրիստոսը որ 1900 տարի առաջ իւր անձովն աշխարհի յայտնեց Հայրութիւնն Աստուծոյ և եղբայրութիւնն մարդոց, այլ նա է նաև կենդանի Քրիստոսը, որ միշտ հետամուտ է առաջնորդել զմարդիկ ըմբռնելու իրենց սերտ կապակցութիւնն Աստուծոյ հետ և միմեանց հետ, որ միշտ մարդոց միջոցաւ կ'աշխատի փրկել մարդկութիւնը մեղաց անէծքէն, և Աստուծոյ հոգեւոր արքայութիւնը կանգնել մարդոց սրտերուն և կենաց մէջ : Յանձին պատմական Քրիստոսի կը ճանչնանք կենդանի Քրիստոսը, որ է Տէր մեր և Աստուած մեր, և կը ճանչնանք մեր կոչումը, որ է լինել որդիք Աստուծոյ : «Որք ընկալանն զնա՝ ետ նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել :»

Երիտասարդ պարոնա՛յք չըջնաւարտ կարգի, քանի մը տարիներ անցուցիք Աստուծոյ աշխարհին այս գեղեցկագոյն վայրին մէջ, ուր Բնութիւնն համայն կը ժպտի մեզ, և կը յորդորէ զմեզ մեր երկնաւոր Հայրը սիրել և Անոր ծառայել : Ձերծ էիք հոգերէ, կենաց շատ մը փոթորիկներէ և ձեր բարձրագոյն կարողութեանց մշակութեանն նուիրուած : Ձեր շուրջ ունէիք զանոնք, որոց փափաքն էր միշտ օգնել և պաշտպանել զձեզ ամէն կարելի միջոցներով Աստուծոյ որդիներ ըլլալ : Արդ պիտի մտնէք աշխարհի մը մէջ, ուր դուք անձամբ անձին պիտի մղէք ձեր սլաքաբոր և յոյժ սակաւութիւն համակիրներ պիտի ունենաք ձեր շուրջ :

Զարմանալի չէ որ դժգոհ է աշխարհ : Այդպէս պարտի լինել : Այդ չէ բոլորովին արդիւնք անձնասիրութեան կա՛մ տգիտութեան, ընդհակառակն, յարածուն դժգոհութիւնը արդիւնք է յարածուն իմացականութեան և մարդուս արժանապատուութեան պայծառագոյն գիտակցութեան :

Մարդիկ ընդհանրապէս կը մոռնան թէ աշխարհի չարիքներուն իսկական պատճառն իրենց սրտերուն մէջ պէտք է փնտռեն : Իայց Աստուած ստեղծած է զմեզ կարողութիւններով և բաղձանքներով հասնելու կենդանականէն բարձրագոյն հոգեւոր վիճակի մը, ստեղծած է զմեզ «որդիս Աստուծոյ լինել» : Այս բաղձանքները մեր բնութեան մէկ մասը կը կազմեն, ու որքան

նուազ ստորին ու տգէտ ըլլայ մարդ, այնքան աւելի այս բնական բաղձանքները գոհացում գտնել կը նկրտին:

Աշխարհի վիճակն այս է. խնդիր չկայ այս մասին: Միակ խնդիրը սա է թէ դուք ի՞նչ ընթացք պիտի ունենաք աշխարհի հանդէպ: Ոմանք, ինչպէս յոռետեսք, կը նկատեն զաշխարհ իբրեւ թշուառ և անյոյս աշխարհ մը զոր պէտք է իւր ձակատագրին թողուլ, մինչ իրենք կը ջանան քաղել անկէ որչափ հաճոյք որ կրնան: Ելլք, անձնասէր և անհոգ լաւատեսք, բոլորովին պատրաստ են հաւատալու թէ ամէն ինչ ի բարին պիտի յանգի վերջապէս: Սոքա եւս այնքան օգուտ կը ջանան քաղել աշխարհէն որչափ կրնան և կը թողուն զայն իւր բաղդին:

Այս երկու դասակարգին կը վերաբերին սոսկ տրաքար այնպիսիք, որք խարդախութեամբ կամ դիպուածաւ լաւագոյն վիճակ մը ունին քան զայլս, և շատ քիչ գաղափար ունին կենաց իրական պայքարին վրայ: Մարդոց մեծագոյն մասը լրջութեամբ կը նայի կենաց վրայ, կը ճանչնայ չարիքն ու անպէտ նեղութիւններն աշխարհի:

Դուք ալ պիտի ունենաք ձեր դիրքն ու բաժինը: Եւ հիմա է ձեր պատենութիւնը, երբ դեռ չէք տարուբերիր կիրքերու փոթորիկէն, հանդարտութեամբ նայելու այս դժգոհ աշխարհիս վրայ և որոշելու թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ ձեր դիրքը: Ի՞նչպէս պիտի վարուիք աշխարհի հետ:

Քաղցր է մեզ յուսալ թէ պիտի չվարուիք, իբրեւ յոռետեսք կամ իբրեւ անհոգ լաւատեսք, այլ իբրեւ ողջամիտ մարդիկ, որք կը սիրեն զճշմարտութիւն, զարդարութիւն և զգթութիւն, միանգամայն գիտեն թէ յիմարութիւն է ֆիզիքական ոյժի միջոցաւ փորձել փրկել զաշխարհ դժոխքի անէծքէն: Իբրեւ որդիք Աստուծոյ պիտի նկրտիք իրականացնել ձեր կենաց մէջ ձեր բարձրագոյն բնութեան կարելիութիւնները և իբր ձեր եղբայրներն պիտի նկատէք ամէն մարդիկ, անձնասէր, անհրապոյր եղբայրներ յաճախ, բայց տակաւին, իրենց մէջ Աստուծոյ որդիքն ըլլալու կարելիութիւնն ունեցողք:

Դժգոհ աշխարհ մ'է այս աշխարհն և լի չարիքներով, որոց պատճառն ալ ինքն է, բայց չէ կորուսեալ աշխարհ մը: Քրիստոս փրկած է զայն, և դուք կոչուած էք գործակցել Քրիստոսի՝ աշխարհի վերադարձնելու արդարութեան և սիրոյ իւր կորուսեալ ժառանգութիւնն, ձեր կեանքն համաձայնեցնելով լիովին Քրիստոսի կենաց հետ, և օգնելով այլոց՝ որ հոգւով բարձրանան իրենց անմահ ձակատագրին իբրեւ որդիք Աստուծոյ: Չկայ ուրիշ միջոց օգնելու աշխարհի, ոչ ալ կայ ուրիշ կեանք մը, զոր կ'արժէ ապրիլ:

Ը.

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

«Բազումք ասէին թէ Ո՞ր ցուցցէ
մեզ զբարութիւն. ծագեա ի վերայ
մեր զըյս երեսաց քոց, Տէր ու
Ս-ւ-ր. Դ. 7

ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԷՍ ընդունուած ճշմարտութիւն մ'է թէ ամէն մարդու անկապտելի իրաւունքն է երջանկութեան հետամուտ ըլլալ : Այս իրաւունքն հիմնուած է նոյն իսկ այս բնութեան վրայ, որով արարիչը ստեղծած է զմարդ : Քանի որ Աստուած երջանկութեան ընդունակութիւնը տուած է մեզ, պէտք է որ մենք ունենանք նաեւ զայն վայելելու կարելիութիւնը :

Սաղմոսերգուն, ինչպէս կ'երեւի բնաբանէն, կ'ընդունի այս իրողութիւնը . թէպէտ իր գործածած լեզուն սկեպտիկի մը լեզուն է, որ չյաջողելով երջանկութեան հասնիլ, կը տարակուսի թէ արդարեւ երջանկութիւնը գոյութիւն ունի՞ թէ ոչ :

«Բազումք ասէին թէ Ո՞ր ցուցցէ մեզ զբարութիւն . ծագեալ ի վերայ մեր զլոյս երեսաց քոց, Տէր : » Կամ, ուրիշ խօսքով, «՞՞վ կրնայ ըսել մեզ թէ ի՞նչ է երջանկութիւնը կամ ի՞նչ պէս կրնանք գտնել զայն :

Այս խնդիրն է որ կ'ուզեմ նկատողութեան առնուլ այսօր :

Մեր առաջին հարցումն է թէ ի՞նչ է երջանկութիւնը : Երջանկութեան վրայ կը խորհինք միշտ : Մենք ամէնքս ալ կը փափաքինք ձեռք ագալ զայն : Բայց ո՞րչափ քիչեր կանգ առած են հարցնելու թէ ի՞նչ է երջանկութիւնը : Ո՞րչափ քիչեր յստակ և որոշ գաղափար մը ունին անոր մասին իրենց մտքերուն մէջ : Բառարաններն ալ չեն կրնար շատ լոյս տալ մեզ : Անոնց պաշտօնն է միայն բացատրել մեզ թէ ի՞նչ սովորական իմաստով կը գործածուին բառերը . և այս բառն ալ, ինչպէս դժուար չէ երեւակայել, զանազան և անորոշ կերպերով կը գործածուի :

Բայց չյուսահատինք . այս բառը իմաստ մ'ունի : Մարդկային մտքին մէկ բնածին դա՛ղափարը կը ներկայացնէ : Կը ներկայացնէ մարդկային հոգւոյն մէկ իրական փորձառութիւնը, զոր գիտենք մենք մեր գիտակցութեամբ : Այս է որ մենք պարտինք ուսումնասիրել, և ոչ թէ լոկ անունը, որ բոլոր ուրիշ բառերու նման, ենթակայ է սխալ գործածութեւլու : Ինչ որ բոլոր մարդիկ կը փափաքին և իրաւունք ունին փափաքելու՝ երջանկութիւն

կը կոչենք : Բայց ոչ թէ անունը, այլ հոգւոյն փորձառութիւնն է որ պէտք է քննենք : Պէտք է քննենք ուրեմն ոչ թէ բառարանները, այլ մարդու բնութիւնը, որ մեր գիտակցութեան մէջ կը յայտնուի :

Եւ նախ՝ մեր գիտակցութիւնը կը վկայէ, կարծեմ, թէ երջանկութիւնը իրական և դա՛կան բան մ'է, ոչ թէ լոկ բացասութիւն մը, ինչպէս կը պնդեն Պուտոյականք և իրենց Եւրոպացի հետեւողները — Յուստենները : Ասոնց վարդապետութեան համեմատ երջանկութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ բացակայութիւնը ցաւի և թշուառութեան : Եւ որովհետեւ կը հաւատան թէ բոլոր գիտակից կեանքը ցաւալից է, կը հաւատան նաեւ թէ կատարեալ երջանկութիւնը միայն անէացման կամ Նիրվանայի մէջ կը գտնուի : Եթէ ճշմարիտ ըլլար այս, երջանկութեան ամբողջ խնդիրը պիտի լուծուէր մէկէն : Դիւրին է տեսնել թէ չկայ երջանկութիւն Նիրվանայի մէջ, քանզի ուր որ գիտակցութիւն չկայ, հոն ոչ երջանկութիւն կրնայ ըլլալ, ոչ թշուառութիւն : Բայց համայն մարդկային ցեղը գիտէ որ ճշմարիտ չէ այս : Կրնայ ըլլալ որ ֆիզիքական հանգիստը, անդորրութիւնը, ցաւէ զերծ ըլլալը, ինչ որ կրնանք մարմնոյն անգիտակցութիւնը կոչել, երջանկութեան ընկերանայ յաճախ, բայց այն ատեն պէտք է որ մտքի գործողութիւնն ալ ըլլայ, եթէ ոչ՝ երջանկութիւն չկրնար ըլլալ :

Շոփէնհաուեր, յոռետեսութեան հայրը, չըսեր սակայն թէ աշխարհի փորձառութիւնը այս վարդապետութիւնը կը հաւաստէ: Կ'ըսէ միայն թէ աշխարհի փորձառութիւնը խաբուսիկ է և անարժէք: Կրնայ անարժէք ըլլալ անոր և իր փիլիսոփայութեան համար, բայց ամենաբարձր կարելի արժէքն ունի աշխարհի համար: Ամէնէն աւելի այդ բանը հոգ կ'ընէ աշխարհ, և եթէ կայ բան մը, որոյ մասին ամէնէն աւելի վստահ է, այն է թէ երջանկութիւնը իրական և դրական բան մ'է. բան մը՝ որոյ փորձառութիւնը կրնայ ունենալ ամէն գիտակից հոգի: Յաւէ զերծ ըլլալ կամ թշուառութենէ խուսափիլ չէ միայն: Գիտենք թէ ինչ է այս, և գիտենք նաեւ թէ ասկէ տարբեր բան մը կը հասկնանք երջանկութիւն ըսելով: Երջանկութիւնը այնքան իրական և դրական բան մ'է որքան ցաւն ու թշուառութիւնը: Ոչ թէ միայն ասոնց բացակայութիւնն է, այլ ասոնց հակառակը, ինչպէս սէրը ատելութեան բացակայութիւնը չէ, այլ պարզապէս անոր հակառակն է:

Մեր խորհրդածութեան երկրորդ կէտը պիտի ըլլայ երջանկութիւնը հաճոյքէ որոշել: Այս երկուքը յաճախ և թերեւս ընդհանրապէս իրարու հետ կը չփոթուին հասարակ լեզուին և համբալկներու մտքին մէջ: Եւ այս չփոթութիւնն անբնական չէ, քանի որ հաճոյքը ինքն ալ սահմանուած է օրհնութիւն մը ըլլալ և օժանդակը երջանկութեան: Փիլիսոփաները սա-

կայն հազարաւոր տարիներ առաջ յստակ կերպով ցոյց տուած են անոնց տարբերութիւնը, տարբերութիւն մը՝ այնքան պարզ որ ամէն ոք կրնայ տեսնել զայն դիւրութեամբ:

Հաճոյքը ժամանակաւոր է և վաղանցուկ, և մարդիկ ու անրան անասունք կը վայելեն զայն հաւասարապէս: Հաճոյքը կը վերաբերի մարդուն իբր զգայարանաց տէր արարածի մը, իբր էակի մը՝ որ նիւթական մարմին մը ունի և նիւթական աշխարհի մը մէջ կ'ապրի: Հաճոյքը կու գայ ակորժակներու և փափաքներու գոհացումէն և մեր բնական կարողութեանց գործունէութենէն: Մարդ մը որ անօթի է՝ հաճոյք կը զգայ ուտելէն. եթէ ծարաւ է, հաճոյք կը զգայ խմելէն: Ազդեցութեան տէր ըլլալ կը փափաքի ան, և հաճոյք կը զգայ իր փափաքին հասնելով: Թերեւս գող մ'է, և հաճոյք կը զգայ յաջողութեամբ գողութիւն ընելէն: Ասոնց և այսպիսի բաներու մէջ շունն ալ կրնայ հաւասար հաճոյք զգալ:

Չենք կրնար ուրանալ սակայն թէ մարդս ասոնցմէ զատ ունի նաեւ կարգ մը հաճոյքներ, որ իրեն կը վերաբերին իբր բարձրագոյն աստիճանի էակի, և զորս կրնանք մտաւոր հաճոյքներ կոչել, թէև տակաւին քիչ չափ կապակցութիւն ունին ֆիզիքական աշխարհի հետ և գրեթէ միևնուեւր չափ ժամափակաւոր են և վաղանցուկ: Կան յիշողութեան և երեւակայութեան հաճոյքներ: Հաճոյք կայ Բնութեան և արուեստի

գեղեցկութեանց մէջ, հաճոյք՝ սրախօսութեան և ճարտարխօսութեան մէջ, հաճոյք՝ գիտութիւն ստանալու մէջ: Եւ ոչ ոք կրնայ ուրանալ թէ ասոնք աւելի բարձր և աւելի բանաւոր են քան զանոնք, զորս անբան անասունք ալ մեզ հետ կը վայելեն հաւասարապէս: Որչափ ալ գերազանց ըլլան սակայն միւսներէն, դեռ նոյնը չեն ինչպէս երջանկութիւնը: Որեւէ կերպով էական չեն երջանկութեան:

Ինչ որ մարդիկ կը փնտռեն երջանկութեան հետամուտ ըլլալով՝ ժամանակաւոր և անցաւոր վայելքը չէ, որ Ֆիզիքական փափաքներուն կամ նոյն իսկ բարձրագոյն կարգի հաճոյալից զգայնութենէ յառաջ կու գայ: Ասոնք կրնան խաւարին մէջ ճաճանչի մը նման փայլիլ հոգիի մը, որ անծանօթ է երջանկութեան, և այս վայրկեանական ճաճանչները միայն աւելի մեծ և աւելի անտանելի կ'ընեն ընդհանուր մթութիւնը: Այն մարդն իսկ, որ կրնայ իր բարձրագոյն բնութիւնը մոռնալ և ինքզինքը բոլորովին այս հաճոյքներուն յանձնել, շուտով կը տեսնէ թէ պարապ են և անարժէք: Շուտով կը դադրին իրեն ուրախութիւն և գոհացում տալէ, և խիստ ու անգութ բռնապետներ կ'ըլլան, և ինքն ալ անոնց թշուառ գերին:

Ինչ որ մարդիկ կը փնտռեն՝ չէ մասնակի և ժամանակաւոր գոհացում մը իրենց Ֆիզիքական բնութեան կամ նոյն իսկ իրենց մտաւոր կարողութեանց, այլ՝ գոհացում մը,

որ լեցուն պիտի ըլլայ և տեւական, ուրախութիւն մը՝ որ բովանդակ հոգին պիտի լեցնէ լոյսով և մեր բնութեան բոլոր կարողութեանց պիտի հասնի, որ պիտի փայլի անաղտ այս կեանքիս փոթորիկներուն մէջ և անծանօթ փառքեր պիտի արտադրէ հանդերձեալ կեանքին մէջ: Այսպիսի գոհացում մը այնքան բարձր է լոկ ժամանակաւոր հաճոյքէ որքան անմահ հոգին բարձր է անասունին կարճ կեանքէն: Եւ այս ուրախութիւն մ'է, որուն փորձառութիւնը կրնայ ունենալ միայն այն էակը, որ ունի բանականութիւն, կամք և զգացում, որք զինք Աստուծոյ հետ կը միայնեն: Ի մի բան, երջանկութիւնը ուրախութիւնն է անմահ հոգիի մը, որ բանականութեամբ և սիրելու կարողութեամբ օժտուած է: Հոգին բնազդմամբ այս երջանկութիւնը կը փնտռէ, և երբէք խաղաղութիւն չգտնէր մինչեւ որ ստանայ զայն: Կարելի չէ որ երբէք տեւականապէս խաբուի և բաւականանայ զգայարանքի կամ իմացականութեան հաճոյքներով:

Եթէ ճշմարիտ երջանկութեան ճշգրիտ բնութիւնը ուսումնասիրենք, կրնանք ընդհանրապէս խօսելով ըսել, ինչ որ արդէն Սաղմոսերգուն ալ կ'ըսէ մեր բնաբանին մէջ, թէ երջանկութիւնը կրնայ ըլլալ միայն երբ հոգին կատարեալ համերաշխութեան մէջ կը գտնուի իր և Աստուծոյ հետ: Բայց կարծեմ կրնանք մեր խօսքը մասնաւորելով ըսել թէ երջանկութիւնը ուղ-

դակի կապակցութիւն ունի հոգւոյն զգացմանց, խանդաղատանաց հետ. ուրախութիւն մ'է կամ գոհացում մը՝ որ անբաժան կերպով միացած է սիրոյ հետ : Հաճոյքը էականապէս անձնասէր է, ոչ ի հարկէ բառին չար իմաստովը, թէև ստոյգ է թէ յաճախ ամենավատթար կերպով անձնասէր է : և ամէն պարագայի մէջ անձին կը վերաբերի կը գտնուի գոհացումին մէջ լոկ անձնական փափաքներու, որք նոյն ինքն անհատին կը պատկանին և ոչ ուրիշի : Կը հաւատամ ես սակայն թէ կարելի չէ գտնել ճշմարիտ երջանկութիւն հոգւոյն կարողութեան որեւէ գործունէութեան մէջ, որ անձէն կը սկսի և անձին հետ կը վերջանայ : Ծշմարիտ երջանկութիւնը միշտ զուգորդուած է հոգւոյն ձգտումին հետ առ Աստուած կամ առ մարդիկ, զոր բարեսիրութիւն կամ սէր կը կոչենք : Ատելութիւն և երջանկութիւն չեն կրնար երբէք ի միասին ըլլալ : Այն մարդը, որ չգիտեր թէ ի՞նչ է անձնուրաց սէրը, կրնայ քիչ շատ գիտնալ թէ ի՞նչ է հաճոյքը : Կրնայ գոհացում տալ իր փափաքներուն և ախորժակներուն : Կրնայ նոյն իսկ տեսակ մը սատանայական գոհացում գտնել՝ իր ընկերը ատելով և անոր չարիք գործելով : Բայց երջանիկ չէ, չկայ խաղաղութիւն կամ ուրախութիւն անոր հոգիին մէջ : Իր խղճին և իր բարձրագոյն բնութեան դէմ կը մաքառի : Երբ կանգ կ'առնէ խորհրդածելու կամ դէպ ապագան կը նայի, թշուառ կը զգայ ինքզինքն բոլորո-

վին և, չթէ փրկաւորայ մ'է, ինքզինք յռետես կ'առնուանէ և կը պնդէ թէ երջանկութիւն չկայ բնաւ աշխարհիս մէջ :

Միւս կողմանէ՝ ինչ չափով որ մարդուս սիրտը լեցուն է սիրով, նոյն չափով իր հոգին լեցուն է երջանկութեամբ : Բարձրագոյն առաքինութիւնը, զոր երջանկութիւն կը կոչենք, ապահով արդիւնքն է այն գերագոյն սիրոյն զոր մեր սրտին մէջ ունինք առ Աստուած : Մեր ընկերներուն հետ մեր առնչութեանց մէջ ալ անոնց համար մեր ունեցած սէրն է մեր երջանկութեան չափը : Այս է գաղափարը մեր բոլոր երջանկութեան զոր կը վայելենք ընտանեկան եւ ընկերական կեանքի մէջ : Մեր անձնուրաց սիրոյն խորութեամբը, անկեղծութեամբը եւ տարածութեամբը կը չափուի : Երբ կը գտնես ընտանիք մը, ուր հայր, մայր եւ զաւակներ սրտանց մէկգմէկ կը սիրեն, հոն կը գտնես երջանկութիւն. երջանկութիւն մը, որ աւելի կը մօտենայ երկնային երջանկութեան քան ուրիշ որեւէ երջանկութիւն աշխարհի վրայ : Երբ կը գտնես մարդ մը որ իր ընկեր մարդիկը կը սիրէ եւ ինքզինքն անոնց բարիք ընելու կը նուիրէ, երջանիկ մարդ մը գտած կ'ըլլայ : Որչափ շատ է իր բարեացակամ անձնուրաց սէրը, նոյնչափ մեծ է իր երջանկութիւնը : Սիրով լեցուած հոգին կրնայ երջանիկ ըլլալ կեանքի ամէնէն դժուարին եւ ամէնէն դժնդակ պարագայից մէջ, երբ զուրկ է ամէն

հաճոյքէ, այո, նոյն իսկ երբ մարմինը ցաւով կը կեդեքի:

Այս լոկ վարդապետութիւն մը կամ ենթադրութիւն մը չէ: Այսպիսի հազարաւոր թերեւս միլիոնաւոր դէպքեր տեսած է աշխարհ, երբ սէրն ու հաւատքը անսահման երջանկութիւն պարգեւած են անոնց որ մարտիրոս կ'ըլլային կամ հիւանդութեամբ կը տառապէին, կամ ծայրայեղ չքաւորութեան զրկանքներն կը կրէին: Հակառակ այս ամէնուն՝ սիրելին անոնք եւ երջանիկ եղան: Ըսել չեմ ուզեր թէ հաճոյք եւ երջանկութիւն չեն կրնար միանալ: Յաճախ այդպէս կը միանան: Եթէ կատարեալ էակներ ըլլայինք, միշտ կրնային միանալ: Ինչ որ ըսել կ'ուզեմ՝ պարզապէս այս է թէ ուր սէր կայ, հոն երջանկութիւն կայ, որ գերազանցապէս կը փոխարինէ բոլոր հաճոյքի կորուստը, որ զմեզ բոլոր ֆիզիքական պայմաններէ վեր կը բարձրացնէ եւ հոգիին կարօտութիւնը կը գոհացնէ:

Շատ բարոյախօսներ եւ փիլիսոփաներ քարոզած են թէ երջանկութիւնը էականապէս զուգորդուած է առաքինութեան հետ, թէ քանի որ դէպ առաքինութիւն կը մղուինք, եւ միեւնոյն ատեն անշիջանելի փափաք մը ունինք երջանկութեան, այս երկուքը, առաքինութիւն եւ երջանկութիւն, պէտք է միացած ըլլան անբաժան կերպով: Երջանկութիւնը պէտք է անւրէպ վարձն ըլլայ առաքինութեան:

Այս ճշմարիտ է անտարակոյս, եւս չեմ ուզեր ուրանալ դայն: Բայց ի՞նչ է նշանակութիւնը այս վերացական առաքինութեան: Անշուշտ չնշանակեր պարզ հպատակութիւն մը օրէնքի: Կրնայ հպատակութիւն ըլլալ հոն՝ ուր առաքինութիւն չկայ: Առաքինական ըլլալու համար պէտք է սիրալիր ըլլայ հպատակութիւնը: Տէրն մեր, բոլոր կարելի առաքինութիւնը, կը բովանդակէ երկու պատուէրներու մէջ. «ՍԻՐԵՍՅԵՍ զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քու մէջ եւ ՍԻՐԵՍՅԵՍ զընկեր քո իբրեւ զանձն քո» ՍԷՐՆ է լրումն օրինաց: Եւ աւելի յստակ ու պարզ կը թուի ինձ ըսել թէ երջանկութիւնը՝ ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնն է զուգորդուած սիրոյ հետ քան ըսել թէ վերացական առաքինութեան վարձատրութիւնն է այն:

Երկրորդ սահմանը փիլիսոփայական սահման մ'է, զոր հաւանականաբար սխալ պիտի հասկընանք: Առաջինը պարզ իրողութիւն մ'է, զոր մենք կրնանք մեր անձնական փորձառութեամբը գիտնալ: Մեր սէրը այս աշխարհիս մէջ կրնայ անկատար ըլլալ, եւ մեր երջանկութիւնը անկատար է: Բայց գիտենք թէ ի՞նչ է սէրը, եւ գիտենք նաեւ թէ ո՞ր չափով սիրենք, նոյն չափով երջանիկ ենք: Առաքինութեան էութիւնը սէր է, սիրոյ բնական արտայայտութիւնը անձնութեան է: Եւ անձնութեան սիրոյ անխուսափելի արդիւնքն է երջանկութիւն: Չկայ ուրիշ երջանկութիւն եւ այս երջանկու-

Թիւնը այնքան յաւիտենական է որքան հոգին, քանզի սէրն է այն միակ բանը, զոր կրնանք մեզ հետ միւս աշխարհը տանիլ առանց իր արժէքէն բան մը կորսնցնելու: Մեր թերի, տղայական գիտութիւնը աներեւոյթ պիտի ըլլայ Աստուծոյ ներկայութեան մէջ, ինչպէս արշալոյսի գորշ լոյսը կ'անհետանայ նորածագ արեւուն փառքին մէջ: Մեր յոյսը պիտի արդիւնաւորի եւ մեր հաւատքը գիտութեան պիտի փոխուի, բայց մեր սէրը պիտի մնայ եւ տեւէ յաւիտեան: Միայն աւելի մաքուր եւ աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ: Եւ ինչպէս հոս մեր երջանկութեան միակ աղբիւրն է, այնպէս պիտի ըլլայ նաեւ հոն յարածուն եւ յարատեւ երջանկութեան աղբիւր:

Այս է ուրեմն մեր պատասխանը առաջին հարցման թէ ի՞նչ է երջանկութիւնը:

Բ. Հիմա կրնանք դիւրաւ պատասխանել երկրորդ հարցման. ի՞նչպէս կրնանք երջանկութիւն գտնել: Մէկ բառ բաւական պիտի ըլլար, բայց աւելորդ չէ կանգ առնուլ հոս վայրկեան մը եւ նկատել այն քանի մը միջոցները, որք այժմ կը յանձնարարուին երջանկութիւն ստանալու համար եւ տեսնել թէ ո՞ր աստիճան խոտմնալից են:

Չենք կրնար ուրանալ թէ աշխարհս անհանդարտ է եւ դժգոհ, թերեւս աւելի այժմ քան չատ տարիներ առաջ: Չենք կրնար պարսաւել մարդիկ իրենց երջանկութեան հետա-

մուտ ըլլալուն համար, քանի որ իրենց բնութիւնն է որ կը պահանջէ զայն, ինչպէս ըսինք արդէն: Երջանկութեան հետամուտ ըլլալ անկապտելի իրաւունք մ'է. չենք կրնար այսպէսնել զայն: Միակ խնդիրն այն է թէ որո՞նք են այն միջոցները, որ կ'առաջարկուին մեր նպատակին հասնելու համար: Պիտի յիշեմ միայն երեք գլխաւոր միջոցներ, որք ներկայ ժամանակիս մէջ ջերմապէս կը յանձնարարուին աշխարհի եւ որք իրենց եռանդուն կռակիցները ունին:

Ա. Կ'առաջարկուի մարդոց երջանկութիւնը ապահովել՝ անոնց ֆիզիքական վիճակը բարեւաւելով, տալով լաւագոյն սնունդ, լաւագոյն հանդերձ, լաւագոյն բնակարան, աւելի դրօսանք եւ պակաս աշխատութիւն, կամ, ի մի բան, ստորին դասակարգերուն տալով աւելի հարստութիւն, կամ աւելի այն առաւելութիւններէն զորս հարուստը կը վայելէ:

Հարկ չէ հոս ներկայացնել այն զանազան ծրագիրները, որք կ'առաջարկուին այս նպատակին հասնելու համար: Ոմանք իմաստուն ծրագիրներ են եւ ոմանք յիմար: Ոչ ալ կ'ուզեմ ուրանալ թէ փափաքելի է աղքատին վիճակը բարւոքել: Խղճի ու սրտի տէր ոչ մէկ մարդ կրնայ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մեծ քաղաքներու աղքատներուն այցելել եւ անոնց անկումն ու թշուառութիւնը տեսնել առանց իր սրտին խորէն գթալու, եւ առանց սրտմտե-

լու մեր դարուն այնքան պանծացեալ քաղաքակրթութեան այս արդիւնքին դէմ : Դիւրին է տեսնել թէ այսպիսի կեանք մը ինչպիսի յոռի աղբեցութիւն կը գործէ աղքատին բարքին վրայ : Նոյն իսկ ամենափոքր բարեսիրական զգացման տէր մէկը չկրնար ամենաջերմ համակրութիւն չզգալ այն ամէն իմաստուն փորձերու մասին որք կը կատարուին ֆիզիքական պայմանները բարեփոխելու համար : Այս մասին տարակոյս չկայ : Մեր դարուն ամէնէն ստիպողական պարտաւորութիւններէն մին է այս :

Բայց խնդիրն այն է թէ կրնա՞նք միայն այս կերպով դասակարգերու երջանկութիւնը ապահովել թէ ոչ : Կրնա՞նք բազմապատկել անոնց հաճոյքները եւ նուազեցնել անոնց նեղութիւնները, զոր մեր պարտաւորութիւնն է ընել : Բայց ենթադրենք թէ կարենայինք ամէնքն ալ հարուստ ընել եւ չքաւորութեան բոլոր վախը փարատել, այս ի հարկէ երջանիկ պիտի ընէ՞ր զիրենք : Ի՞նչ է իրողութեան վկայութիւնը : Բոլոր հարուստները երջանիկ են կամ նոյն իսկ իրօք աւելի երջանիկ քան աղքատը : Հարստութիւնը ի հարկէ կամ ընդհանրապէս կը բազմապատկէ՞ մարդոց սէրը առ Աստուած եւ առ միմեանս, կ'աղնուացնէ՞ զգացումները : Որչափ որ ես աշխարհս կը ճանչնամ, ճիշտ ասոր հակառակն է որ կը պատահի : Հարստութիւնը աւելի հակամէտ է անձնասիրութիւնը եւ խոտա-

սրտութիւնը զարգացնելու, եւ ջնջելու կամ գէթ տկարացնելու մարդոց համակրութիւնները ու անձնուիրական զգացումները որք կը տիրեն հոգւոյն մէջ եւ առանց որոնց ճշմարիտ եւ տեւական երջանկութիւն կարելի չէ :

Կրնանք վստահ ըլլալ ուրեմն թէ հարստութիւնը բազմապատկելով մարդիկ երջանկացնելու ծրագիրը բոլորովին անյաջող ըլլալու դատապարտուած է առանձինն : Օգտակար է իր չափովը, բայց կարելի չէ երբէք որ երջանկութիւնը ապահովէ :

Բ. Երկրորդ միջոց մը, որ շատ ժողովրդական եղած է վերջին տարիներս, դաստիարակութիւնն է, այսինքն մարդոց իմացական վիճակը բարւոքելու միջոցը :

Այս միջոցն ալ մեծ եւ էական ճշմարտութեան մը վրայ հիմնուած է եւ աշխարհի մեծագոյն կարօտութիւններէն միոյն կը վերաբերի : Դաստիարակութեան ընդունակութիւնը ամէնէն ակնհայտ տարբերութիւնն է մարդուն եւ անասունին միջեւ, եւ ցաւալի է տեսնել իմացական կարողութիւններով օժտուած եւ բարձր խորհուրդներ ունենալու կարող էակներ, որոնք տգիտութեան մէջ խորասուզուած են եւ անգիտակից են նոյն իսկ իրենց կարողութեանց : Չենք կրնար յուսալ մարդոց ֆիզիքական վիճակը շատ բարւոքուած տեսնել ցորչափ իրենց միտքերը տգիտութեան մէջ թաղուած մնան : Տգիտութիւն եւ աղքատութիւն ընականաբար ի միա-

սին կ'ընթանան : Մարդիկ դաստիարակելու ծրագիրները միշտ նախադաս ըլլալու են անոնց ֆիզիքական վիճակը բարւոքելու որեւէ ծրագրէ : Տգիտութիւնը նաեւ թշնամի է առաքինութեան եւ բարոյականի : Մայրն է նախապաշարումի եւ ամէն կարգի մոլութեան : Պէտք է ամէն ջանք ի գործ դրուի զաշխարհ դաստիարակելու համար :

Բայց խնդիրն այն է թէ, եթէ այսչափով բաւականանանք եւ աւելին չընենք, կըրնա՞նք արդեօք աշխարհի երջանկութիւնը ապահովել : Կ'ընդունիմ թէ տեսակ մը գոհացում կայ գիտութիւն ստանալուն մէջ եւ յաճախ մեծ հաճոյք մը՝ իմացական գործունէութեան մէջ, եւ արդարեւ կատարելապէս օրինաւոր հաճոյք : Ստոյգ է նաեւ թէ գիտութիւնը զօրութիւն է եւ թէ հաճոյք կայ մեր զօրութեան եւ համբաւի փափաքին գոհացումին մէջ : Մեր հպարտութիւնը եւ փառասիրութիւնը կրնան հրճուիլ այն պատուով, զոր աշխարհ կ'ընծայէ իմացական յաջողութեան : Բայց այս ամէնը երջանկութիւն չէ, եւ էական կամ անհրաժեշտ կապակցութիւն մը չկայ ուսման եւ երջանկութեան կամ առաքինութեան միջեւ : Յիշենք Վոլթէռը իբրեւ օրինակ, իր դարուն ամէնէն փայլուն եւ միեւնոյն ատեն ամէնէն անձնասէր եւ ապերջանիկ մարդերէն մին : Կամ առնենք Քարլայլը իր դարուն ամէնէն ազդեցիկ եւ հմուտ մատենագիրներէն մին եւ

միեւնոյն ատեն մին Անգղիոյ ամէնէն ապերջանիկ մարդերէն :

Ճշմարտութիւնն այն է որ ոչ թէ միայն դաստիարակութիւնն առանձինն հեռի է մարդոց երջանկութիւնը ապահովելէ, այլ նաեւ թէ ճիշտ հակառակ ազդեցութիւնը ունի : Անբաւական դաստիարակութիւնը կը նպաստէ զմարդ ունայնասէր եւ իրենց վիճակէն դժգոհ ընելու, մինչդեռ իմացականութեան բարձրագոյն մշակութիւնն ալ կը նպաստէ հպարտ եւ անհամակիր ընելու զմարդիկ, բաժնելու գիրենք աշխարհէն եւ բնաշինջ ընելու բոլորովին իրենց զգացումները : Իմացականութիւնը եւ զգայնութիւնը մտքին տարբեր կարողութիւններն են : Եւ մէկուն զարգացումը ի հարկէ չնշանակեր նաեւ միւսին զարգացումը, ինչպէս բազկի մկանունքին զարգացումը չնշանակեր սրունքի մկանունքին զարգացումը : Անշուշտ կարելի է երկուքն ի միասին զարգացնել : Բայց երկուքին մէջ անհրաժեշտ կապակցութիւն չկայ : Երջանկութիւնը գործ չունի իմացականութեան հետ, զգայնութեան կը վերաբերի : մինչդեռ դաստիարակութիւնը իմացականութեամբ եւ միայն իմացականութեամբ կը զբաղի : Բարի է իր չափով, բայց երբէք առանձինն չկրնար սեւէ մարդու երջանկութիւնը ապահովել :

Գ. Առաջարկուած է նաեւ երրորդ միջոց մը, որ շատ մը զանազան ձեւեր ունի եւ որ,

ընդհանրապէս խօսելով, կրնայ բոլոր թէ օրէնքի միջոցաւ մարդս երջանիկ ընելու մէջ կը կայանայ : Այս է բոլոր նիւթապաշտներուն ծրագիրը եւ պէտք է ընդունիլ թէ այս ծրագիրն ալ հիմնուած է անուրանալի իրողութեան մը վրայ :

Այս իրողութիւնը այն է թէ աշխարհի բոլոր թշուառութիւնը եւ ապերջանկութիւնը անձնասիրութենէ յառաջ կու գայ : Անուրանալի է այս : Ոչ միայն ճշմարիտ է այս, այլ նաեւ իր մէջ կը պարունակէ աւելի ճշմարտութիւնքան զոր նիւթապաշտներուն մեծագոյն մասը կարող եղած են նշմարել : Ով որ կրնայ մարդոց սրտէն անձնասիրութիւնը վերցնել՝ կրնայ աշխարհս փրկել եւ մարդկային ցեղին երջանկութիւնն ապահովել : Բայց խնդիրն այն է թէ արդեօք այս կրնա՞յ ըլլալ օրէնքի միջոցաւ : Գիտենք թէ չկրնար ըլլալ Աստուծոյ օրէնքին միջոցաւ, որովհետեւ այդ օրէնքը գոռացած է անձնասիրութեան դէմ հազարաւոր տարիներ, եւ տակաւին անձնասիրութիւնը կը տիրէ աշխարհիս մէջ : Բայց կրնա՞յ ըլլալ մարդկային օրէնքին միջոցաւ, քաղաքական կառավարութեան ի գործ դրած ֆիզիքական ուժովը : Նիւթապաշտներուն վարդապետութիւնը կ'երեւի թէ կ'ենթադրէ որ կրնայ ըլլալ : Կ'առաջադրեն հաստատել բացարձակ իշխանութիւն մը, որ ջնջէ անհատական կամքը եւ բոլոր մարդոց գործերը կանոնաւորէ օրէնքի համե-

մատ, ընկերութեան ընդհանուր օգտին վրայ հիմնուած : Բայց եթէ այս յիմար ծրագիրը գործադրելի ըլլար, պիտի ջնջէր անձնասիրութիւնը : Առ առաւելն միայն կրնար ստիպել զմարդիկ գործել այնպէս, իբր թէ անձնուրաց ըլլային : Չէր կրնար երբէք ստիպել զիրենք որ սիրեն զԱստուած եւ կամ իրենց ընկերը : Բռնի սէր չըլլար երբէք : Աստուած անգամ բռնի չկրնար սիրել տալ : Սիրոյ էական յատկութիւնն է իր կամաւոր ըլլալն : Բռնի սէրը սէր չէ, առ առաւելն կեղծաւորութիւն է եւ ընդհանրապէս ատելութիւն : Ընկերական կեանքի պարզ եւ բնական առնչութեանց մէջ, կրնա՞յ դաստառ մը, որ աստիճան մը ինքնակամ իշխանութիւն ունի, բռնի ստիպել իւր աշակերտները զինքը եւ զիրար սիրել : Եւ միթէ այս աւելի գիւրին պիտի ըլլա՞յ ընկերական կեանքի բարդ եւ դժուարին առնչութեանց մէջ : Եթէ կայ մէկը որ կարելի կը կարծէ զայս, երանի թէ պատենութիւն ունենար նաեւ փորձելու զայն :

Աշխարհս երջանիկ ընել կարելի չէ երբէք օրէնքի կամ բռնութեան միջոցաւ : Ասոնք բոլորն ալ փորձուած են, եւ ամէնքն ալ անյաջող եղած : Ըսել չեմ ուզեր թէ կառավարութեան ձեւն անկարեւոր է, թէ բարի ու արդար օրէնքներն անօգուտ են : Ասոնք առաջնակարգ կարեւորութիւն ունին ժողովրդեան յաջողութեան համար եւ կրնան անոր երջանկութեան վրայ ազդել :

Այս է ահա երջանկութիւնը, հոգիին ուրախութիւնը, որ ի հարկէ կ'ընկերանայ անձնուրաց սիրոյ, սիրոյ առ Աստուած և առ մարդիկ : Ըսենք հիմա ալ համառօտիւ թէ ի՞նչպէս կըրնանք ստանալ զայն :

Այս հարցման իրօք պատասխանած եղանք, երբ ըսինք թէ երջանկութիւնը յառաջ կու գայ բարեսիրական զգացմանց գործունէութենէն և ոչ փափաքներուն գոհացումէն : Կարօտ չենք բնաւ հետամուտ ըլլալ երջանկութեան : Արդարեւ որքան ուղղակի առարկայ ընենք զայն մեր ճիգերուն, նոյնքան աւելի դժուար կ'ըլլայ գտնել զայն : Երջանկութիւնը ինքնիրեն կու գայ ամէն սիրող սրտի : Ինչ չափով որ կը սիրենք զԱստուած և զմարդիկ, նոյն չափով վստահ ենք երջանիկ ըլլալ : Եւ իւր երջանկութիւնն ապահովելու համար ինչ բանի որ աշխարհ նախապէս կը կարօտի, չէ ֆիզիքական հանգստութիւն կամ դաստիարակութիւն կամ օրէնք, այլ՝ սորվիլ սիրել զԱստուած և զմարդիկ : Այսպիսի սէր մը ներշնչելու համար էր որ Տէրն մեր Բրիստոս աշխարհ եկաւ, մարդոց մէջ բնակեցաւ և մարդոց համար չարչարուեցաւ : Եւ միայն ի՞նչ չափով որ մարդիկ ընդունին անոր ներշնչումը, նոյն չափով պիտի տիրանան անձնուրաց սիրոյ և այս սիրոյն հետ՝ ճշմարիտ երջանկութեան :

Աստուծոյ և Բրիստոսի հետ այս միութիւնը կրօնք կը կոչենք : Եւ ստոյգ է թէ աշխարհի

վիճակը բարեկաւելու ունէ ծրագիր, որ մէկ կողմ կը թողու կրօնքը, մէկ կողմ կը թողու նաեւ երջանկութիւնը և իր նպատակէն կը վրիպի բոլորովին : Այսպէս է նաեւ իւրաքանչիւր անհատի համար : Ուրիշ ինչ ալ ունենայ, եթէ չունի սէր առ Աստուած, սէր՝ որ մեզի համար Բրիստոսի հաւատալէն կը բղխի, չպիտի ունենայ կատարեալ երջանկութիւն աշխարհիս մէջ, ոչ ալ երջանկութեան յոյս հանդերձեալ աշխարհին համար :

Եթէ այս պարզ ակադեմական ճառ մը ըլլար երջանկութեան վրայ, կրնայինք այսչափ բաւ համարիլ : Բայց թերեւս ձեզմէ մէկը տակաւին պիտի պատասխանէ, «Իմ փափաքած երջանկութիւնս այն է, զոր դուն հաճոյք կը կոչես : Եթէ զայդ ստանամ ես, գոհ պիտի ըլլամ :» Այս է, աւա՛ղ, ինչ որ մարդիկ յաճախ կ'ըսեն : Եւ եթէ չուն ըլլային կամ ոչխար, շիտակ պիտի ըլլար այս տեսութիւնը : Բայց քանի որ մարդ են, բոլորովին սխալ է : Հաճոյքը միայն, թէ՛ ֆիզիքական ըլլայ թէ՛ իմացական, երբէք չկրնար անմահ հոգին գոհացնել : Պէտք է հոգին երջանկութիւն ունենայ, եթէ ոչ՝ յաւիտեանս թշուառ պիտի ըլլայ :

Հաճոյքը ըստ ինքեան չարիք մը չէ : Բարիք մ'է, Աստուծոյ մէկ պարգեւն է բոլոր զգայուն արարածներուն, բոլոր կենդանական աշխարհի : Անբաններուն համար կեանքի բովանդակ ուրախութիւնն է, և բնազդն է որ կը կառավարէ

զայն Մարդուն համար՝ ստորին գոհացում մ'է, որ պէտք է բանականութենէն կառավարուի և սիրոյ բարձրագոյն օրէնքին հպատակի : Եթէ մարդ անասունէն աւելի բարձր կարողութիւններ չունենար, կրնար միայն հաճոյքի համար ապրիլ և գոհ զգալ : Բայց բարձրագոյն ընդունակութիւնները կան : Աստուք են որ զինքը մարդ կ'ընեն և գոհացում կը պահանջեն եւ այնքան յամառ են իրենց պահանջումներուն մէջ որքան բնութեան օրէնքները, որոնցմէ կարելի չէ խուսափիլ : Կրնանք անհնազանդ գտնուիլ օրէնքին, բայց պատիժէն ալ չենք կրնար ազատիլ : Այսպէս մարդիկ կրնան ընտրել հաճոյքի համար, պարզապէս իրենց անձնական փափաքները և ակորթակները գոհացնելու համար, ապրիլ և աստիճան մը հաճոյք վայելել : Բայց պիտի տուժեն : Իրենց բարձրագոյն բնութիւնը պիտի բողբէ, բանականութիւնը պիտի պիտի դատապարտէ զիրենք, խիղճը պիտի յանդիմանէ, խղճի խայթը պիտի տանջէ, իրենց անտես մնացած զգացումները իրենց դէմ պիտի ելլեն և իրենց հոգին ատելութեամբ և թշուառութեամբ լեցնեն, նոյն խակ իրենց հաճոյքը ի վերջոյ պատրանքի մը կը փոխուի, և ի զուր պիտի հետամտին անոր :

Բայց միւս կողմանէ եթէ բարձրագոյն կեանքը ընտրեն, սիրոյ և առաքինութեան կեանքը, եթէ իրենց հոգեկան բնութիւնը իւր արժան գահին վրայ բարձրացնեն, ոչ թէ միայն պիտի

չահին մաքուր և տեւական երջանկութիւնը, այլ նաեւ կեանքի անմեղ և բնական հաճոյքները, իրենց պատշաճ և ստորագրաւաստիճանաւ, աղբիւրը պիտի ըլլան նոր երջանկութեան մը, որովհետեւ պիտի նկատուին իւր պարգեւները սիրալիր Երկնաւոր Հօր մը, որ աշխարհը գեղեցկութեամբ հագուեցուցած է և իւր բարիքներովը լեցուցած զայն Իւր արարածներուն բոլոր կարօտութիւնները գոհացնելու համար : Եւ պիտի գտնեն անսպառ ուրախութիւն մը՝ յայտնելով իրենց սէրը Իւր արարածներուն, օգնելով անոնց որ անոնք ալ վայելեն միեւնոյն բարիքները գիտութեան, հաւատքի և սիրոյ բարձրագոյն օրհնութեանց հետ :

Ճիշտ այս է այն ճշմարտութիւնը, զոր նոյն ինքն Տէրն մեր կը սորվեցնէ Լեւան Քարոզին մէջ : Անձկութիւն մի ունենաք ձեր հաճոյքներուն և նոյն խակ կեանքի ձեր անհրաժեշտ պէտքերուն համար, կ'ըսէ : Այլ նախ Աստուծոյ Թագաւորութիւնը և Անոր Արդարութիւնը խնդրեցէք, և բոլոր այն բաներն ալ պիտի չնորհուին ձեզ : Այս Թագաւորութիւնը, զոր մենք խնդրելու ենք, սիրոյ Թագաւորութիւնն է : Եւ նա որ զԱստուծոյ և իր ընկերը կը սիրէ՝ ոչ միայն մաքուր և տեւական երջանկութիւն կը գտնէ, այլ նաեւ մեր ողորմած Երկնաւոր Հայրը բոլոր միւս բարիքներն ալ պիտի պարգեւէ իրեն : Հին փիլիսոփաները կը վիճէին բարձրագոյն բարիքին մասին, թէ արդեօք

առաքինութիւնն է՝ այդ բարիքը թէ երջան-
կութիւնը : Բայց Քրիստոս լուծեց այս խն-
դիրը միանգամ ընդ միշտ : Քանի որ սէրը թէ՛
առաքինութեան էութիւնն է և թէ՛ երջանկու-
թեան աղբիւրը և միանգամայն կեանքի բարձ-
րագոյն նպատակը :

8 Ա Ն Կ

	է2
Կենսագրական	է
Ա. Դրամապաշտութիւն	1
Բ. Հոգեւոր կեանքին կարեւորութիւնը	27
Գ. Ծառայութեան կեանք՝ իբր մտատկապ կենաց	55
Դ. Կրօնքի ամրապնդիչ զօրութիւնը	75
Ե. Քրիստոնէական մշակութիւնը և իր պարտաւորու- թիւնները	97
Զ. Հնարաւորութիւնը մարդկային կեանքի	117
Է. Քրիստոսի ազդեցութեան զաղտնիքը	141
Ը. Երջանկութեան զաղտնիքը	159

معارف عمومیہ نظارت جلیله سنک ۱۳ مایس ۱۳۱۹ تاریخلی
و ۲۷ نومبرولی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0157124

